

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

JANUAR 1961

1

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA V
Januar 1961.

Urednički odbor

Predsjednik NIKOLA MINČEV; *članovi*: dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD, Terazije 31

6. III. 1961 / 121

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Inspeksijske službe u Srbiji	1—5
Zavod za javnu upravu	5—6

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savetovanje predstavnika komunističkih partijau Moskvi i Jugoslavija	7—8
Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sin- dikata u 1960.	8—12

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1961. godinu.....	13—16
Industrijska preduzeća po veličini	16—18
PTT saobraćaj 1957—1960 i nova organizacija JPTT	18—23
Potrošački krediti	23—26

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zaštita invalida rada	27—30
-----------------------------	-------

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Sistem finansiranja školstva	31—33
Izdavačka delatnost, časopisi i štampa u JNA	33—35
Crtani film	35—36

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski sportski rekordi u 1960.	37—38
---	-------

SPOLJNA POLITIKA

Stav Jugoslavije u vezi sa zaoštavanjem krize u Kongu ..	39—42
Poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea	42—43
Poseta predsednika Pakistana Mohameda Ajuba Kana....	44
Poseta ministra inostranih poslova Indonezije dr Su- bandrija	44
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1960. godine.	45—48

INSPEKCIJSKE SLUŽBE U SRBIJI¹

Uspješnom radu inspeksijskih službi u Srbiji naročito je doprinela decentralizacija ove službe kao i proširenje materijalne baze opština i privrednih organizacija, koje su i same počele preduzimati potrebne mere za očuvanje zakonitosti u svom radu.

U poslednje vreme poklanja se više pažnje usmeravanju rada inspeksijskih službi, koordinaciji s drugim organima i njihovoj međusobnoj saradnji u okviru iste političko-teritorijalne jedinice. Pronalaze se i bolji metodi rada. Ustanovljeni su dosijei nekih ustanova i organizacija s potrebnim podacima i zapažanjima što umnogome koristi inspektorima u praćenju stanja u njima.

Međutim, obim pregleda koje su izvršile inspekcije u 1959. kreće se u proseku oko 35% od ukupnog broja pregleda koje su bile dužne da izvrše. Uzroci ovakvog stanja nalaze se, pored ostalog, u nepotpuno sprovedenoj organizaciji, nepotpunosti i zastarelosti nekih propisa o inspeksijskim službama i nedovoljnom korišćenju ovlašćenja i mogućnosti za suzbijanje nezakonitih pojava.

ORGANIZACIONO STANJE INSPEKCIJSKIH SLUŽBI

U REPUBLIČKIM ORGANIMA UPRAVE. Inspeksijske poslove u republičkim organima uprave vrše, pored administrativne inspekcije koja ima specifičan položaj i zadatke, Tržišni inspektorat, Sanitarni inspektorat, Građevinski inspektorat, Inspektorat rada, Šumarski inspektorat, Inspektorat parnih kotlova, Rudarsko-metalurški, Elektroenergetski inspektorat, Inspekcija za zaštitu bilja, Veterinarska inspekcija i Vinarska inspekcija. Sve ove inspekcije su obrazovane u sastavu odgovarajućih republičkih organa uprave, izuzev Sanitarnog inspektorata koji ima položaj samostalnog organa uprave. Na isti način je rešeno i pitanje organizacije i položaja inspekcija u autonomnim jedinicama s tim što u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini ne postoji rudarsko-metalurški a u Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti rudarsko-metalurški inspektorat i inspektorat parnih kotlova.

Inspeksijske poslove iz oblasti rudarstva vrši republički *Rudarsko-metalurški inspektorat* za teritoriju cele Srbije iako je Zakonom o rudarstvu (1959) omogućeno da se za pojedina područja mogu osnivati posebne ispostave, što treba da doprinese bržem i efikasnijem vršenju inspeksijskih poslova, a posebno nadzora nad izvršenjem propisa o higijensko-tehničkoj zaštiti rada u oblasti rudarstva. Međutim, do sada je osnovan mali broj ovih ispostava.

Najveću teškoću u radu *Inspektorata parnih kotlova* predstavlja nedostatak posebnih propisa. Njegova ovlašćenja određena su samo postojećim tehničkim propisima o upotrebi parnih kotlova koji su nedovoljno razrađeni i zastareli.

Zbog proširenja mreže elektroenergetskih objekata, organizaciono i kadrovski je otežano da se nadzorom republičkog (pokrajinskog odnosno oblasnog) *Elektroenergetskog inspektorata* obuhvate svi elektroenergetski objekti. Zbog toga su oblasti, kao na primer lokalna elektrifikacija (gradske i seoske mreže), zatim distributivna elektroprivredna

¹ Rađeno na osnovu »Izveštaja o stanju i problemima inspeksijskih službi« koji je pripremio Odbor za društveni nadzor Narodne skupštine NR Srbije. Skupština je ovaj izveštaj razmatrala i, na osnovu njega, na zajedničkoj sednici svojih domova 10. novembra 1960. donela »Preporuku o merama za unapređenje organizacije i funkcionisanja inspeksijskih službi«. (»Službeni glasnik NRS«, br. 47/60.)

Vidi: »Inspekcije«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 335—338 (81—84) i »Služba inspekcije rada i zaštite rada«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 25—27 (1—3).

preduzeća (celokupna industrijska i masovna potrošnja) i manji proizvodni kapaciteti (ispod 10 megavata instalirane snage) ostali praktično izvan nadzora ili je nadzor vršen samo uzgred. Izvršeni pregledi su otkrili brojne nedostatke i slabosti u sprovođenju propisa sa područja elektroenergetskih postrojenja, distribucije i portosne električne energije.

U ORGANIMA UPRAVE NARODNIH ODBORA.

Prema sadašnjim propisima, u organima uprave narodnih odbora, pored administrativne inspekcije, postoje još tržišna inspekcija, sanitarna inspekcija, inspekcija za zaštitu bilja, veterinarska inspekcija, šumarska inspekcija, vinarska inspekcija, inspekcija rada i građevinska inspekcija.²

Inspeksijske službe u narodnim odborima su organizovane kao unutrašnje organizacione jedinice osnovnih organa uprave (najčešće u sreskim narodnim odborima), ili inspeksijske poslove, na osnovu ovlašćenja narodnih odbora, vrše referenti odgovarajućih upravnih grana (najčešće u opštinskim narodnim odborima).

Opštinski narodni odbori napuštaju praksu organizovanja zajedničkih inspekcija za dve ili više opština, jer su se takva rešenja pokazala kao neefikasna i neefikasna (zajednička inspekcija faktički deluje u opštini u kojoj je sedište inspektora, a u ostalim mestima nadzor se ili uopšte ne vrši ili se vrši samo delimično).

U toku 1960. inspeksijske poslove iz nadležnosti narodnih odbora opština vršili su ponekad sreski inspektori, ako su ti poslovi bili takvog obima da nisu ispunjavali puno radno vreme jednog inspektora odnosno ako opštinski narodni odbori nisu imali inspektore odgovarajuće stručnosti.

U mnogim narodnim odborima poslove *veterinarske inspekcije*, po ovlašćenju samih odbora, vrše veterinarski veterinarskih stanica. Slična tendencija u radu *sanitarnih inspekcija* navela je republički Sanitarni inspektorat i neke inspeksijske službe narodnih odbora da predlože da se sanitarna inspekcija izdvoji iz sistema organa državne uprave i uključi u Higijenski institut, koji bi u tom slučaju dobio inspeksijska ovlašćenja.

Oseća se potreba za osnivanje *komunalne inspekcije* u gradskim naseljima, pošto niz poslova iz ove oblasti ostaje izvan nadzora postojećih inspekcija. Za donošenje propisa o osnivanju ovakve inspekcije već je pokrenuta inicijativa, a neki narodni odbori (Beograd i dr.) su je već i osnovali.

U oblasti poljoprivrede postoje pored veterinarske inspekcije, *inspekcija za zaštitu bilja* i *vinarska inspekcija*. Međutim, izvan delokruga rada ovih inspekcija ostaje i dalje niz poslova iz oblasti poljoprivrede, kao što je nadzor nad pridržavanjem propisa o prometu semenske robe; o kontroli i prometu sadnog materijala; o ribarstvu; o odabiranju muških priplodnih grla; o pašnjacima; o korišćenju hidromelioracionih sistema; o korišćenju zemljišta i dr. Nadzor nad izvršenjem ovih propisa u praksi vrše ovlašćeni službenici organa uprave, u čiji delokrug spada sprovođenje i staranje o sprovođenju tih propisa.

KADROVI I MATERIJALNA SREDSTVA

KADROVI. Komunalni sistem i reorganizacija opština i srezova bili su jedan od činilaca za poboljšanje kvalifikacione strukture kadrova uopšte pa i kadrova koji rade u inspeksijskim službama. Sve mere reorganizacije opština i srezova (1955) pozitivno su se odrazile i na rešenje problema inspeksijskih kadrova. U 1960. u svim inspekcijama u Srbiji radilo je ukupno 1.662 inspektora i 106 administrativnih službenika (tabela 1).

Stručni sastav kadrova u republičkim inspektoratima uglavnom zadovoljava potrebe službe, dok je u inspektoratima

² Finansijska inspekcija, saglasno odredbama Zakona o društvenom knjigovodstvu, nalazi se u sastavu Službe društvenog knjigovodstva pri Narodnoj banci FNRJ.

Vidi: »Služba društvenog knjigovodstva«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 405—407 (81—83).

TABELA 1 — BROJ INSPEKTORA I ADMINISTRATIVNIH SLUŽBENIKA PO INSPEKTORATIMA U 1960.

Inspektorati	Inspektori				Administrativni službenici
	ukupno	stalni	honorarni	ovlašćeni	
Ukupno	1.662	1.043	213	406	106
Tržišni	383	328	2	53	8
Sanitarni	370	237	112	21	51
Veterinarski	337	108	70	159	11
Za zaštitu bilja	112	42	12	58	3
Šumarski	56	33	7	16	2
Rada	256	191	2	63	6
Građevinarski	135	91	8	36	22
Rudarsko-metalurški	4	4	—	—	1
Elektroenergetski	4	4	—	—	1
Parnih kotlova	5	5	—	—	1

ratima autonomnih jedinica struktura kadrova po stručnosti nešto nepovoljnija.

Od ukupno 56 inspeksijskih službenika³ u svim republičkim inspektoratima, 49 je sa visokom školom, a 7 sa potpunom srednjom školom.⁴ U pokrajinskim inspektoratima od ukupno 20 službenika, 13 je sa visokom školom spremom, 2 su sa višom, a ostali su sa srednjom ili nižom. U oblasnim inspektoratima od 21 službenika, 6 su sa visokom, 2 sa višom i 13 sa srednjom stručnom spremom.

U sreskim narodnim odborima od ukupno 253 inspeksijska službenika, 106 ili 24% su sa visokom školskom spremom, 20 ili 8% sa višom, 100 ili 40% sa srednjom, 21 ili 8% sa osmogodišnjom i 6 ili 2% sa osnovnom školom, što pokazuje da je stručni sastav inspeksijskih kadrova i u sreskim narodnim odborima uglavnom dobar.

U opštinskim narodnim odborima od ukupno 1.312 inspeksijska službenika 446 ili 34% je sa visokom školskom spremom, 27 ili 2% sa višom, 574 ili 44% sa srednjom, 205 ili 16% sa osmogodišnjom i 60 ili 4% sa osnovnom školom. Ovakvo stanje je rezultat ozbiljnih napora koje su ulagali opštinski narodni odbori u cilju obezbeđenja kadrova za vršenje poslova odgovarajućih inspeksijskih službi.

Za većinu inspekcija za koje su doneti propisi, koji regulišu pitanje stručnosti, za zvanje inspektora se, po pravilu, traži visoka stručna sprema, iskustvo i duža praksa u radu. Međutim, za mnoge poslove, kako se pokazalo u praksi, nije potrebna visoka, već je dovoljna i srednja stručna sprema (srednji medicinski, srednji tehnički kadar, kadar sa srednjom poljoprivrednom školom i dr.).

Broj radnih mesta u 1960. bio je u pojedinim inspekcijama različit (tabela 2). Ovo se, pre svega, odnosi na narodne odbore, u kojima je iste godine došlo do znatnih promena u područjima mnogih opština i srezova, što je uticalo i na povećanje odnosno smanjenje broja svih službenika pa i inspeksijskih.

TABELA 2 — BROJ INSPEKTORA I SLUŽBENIKA PO TERITORIJALNIM JEDINICAMA U 1960.

	Inspektori			Administrativni službenici
	stalni	honorarni	ovlašćeni	
Ukupno NR Srbije	1.043	213	416	106
Republički	54	2	—	15
Autonomna Pokrajina Vojvodina	20	—	—	—
Autonomna Kosovsko-Metohijska Oblast	21	—	—	—
Sreski	216	16	21	21
Opštinski	732	195	385	70

³ Pojam »inspeksijski službenik« (inspektor) obuhvata: stalne inspektore, honorarne inspektore i službenike ovlašćene za vršenje inspeksijskih poslova, pored drugih poslova koje već vrše.

⁴ Stanje 1. marta 1960.

U težnji da reše pitanje rada inspekcija i usled nemogućnosti da popune neka radna mesta stalno zaposlenim službenicima, narodni odbori su se orijentisali i na honorarne inspektore, naročito na onim poslovima za koje se traži visoka ili viša stručna sprema. Međutim, u poslednje vreme mnogi narodni odbori su umesto honorarnih inspektora počeli da postavljaju stalne.

S druge strane, neke inspekcije (kao tržišna i inspekcija rada) postigle su značajne rezultate u obrazovanju svojih kadrova održavanjem kurseva, seminara, sastanaka i drugih oblika.

MATERIJALNA SREDSTVA. Pored kadrova, jedan od uslova za uspešan rad inspekcija su i materijalna sredstva za funkcionisanje inspeksijskih službi. Obezbeđenje materijalnih uslova pada na teret budžeta političko-teritorijalnih jedinica čije su službe u pitanju, što konkretno zavisi od predviđenih finansijskih sredstava u budžetima i realnih mogućnosti političko-teritorijalnih jedinica. Visina troškova koji se predviđaju budžetima političko-teritorijalnih jedinica nije ponekad dovoljna, naročito u odnosu na veštačenje i ekspertize.

Nedostatak opreme i drugih sredstava najviše se oseća u tzv. tehničkim inspekcijama. Tako, Rudarsko-metalurški inspektorat ne raspolaže potrebnom pomoćnom opremom za vršenje nadzora (instrumentima za merenje škodljivih i opasnih gasova u rudnicima i vlažnosti vazduha, za kontrolu ispravnosti električnih instalacija i dr.). Povoljnija je situacija u republičkom Elektroenergetskom inspektoratu, jer on koristi aparate za ispitivanje mreže kojima raspolaže Elektroprivredna zajednica Srbije. I neke druge inspekcije su nedovoljno snabdevene potrebnim aparatima, kao tržišna, inspekcija rada i sl.

DELOKRUG I MEĐUSOBNI ODNOS INSPEKCIJSKIH SLUŽBI

DELOKRUG. Veliki broj osnovnih i dopunskih propisa (zakoni, uredbe, pravilnici, naredbe i sl.) stvara teškoće u radu inspekcija koje treba da ih primenjuju. Mnogi od tih propisa nisu sistematizovani, pa je zbog toga i zbog čestih njihovih promena teško utvrditi čak i koji važe a koji ne.

Tako, na primer, sanitarni propisi o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti su rascepkani i oslanjaju se na Opšti zakon o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, čije su izvesne odredbe sasvim zastarele. U oblasti higijene ishrane, iako postoji oko 40 saveznih i republičkih propisa, još uvek su neregulisana pitanja o bakteriološkim normama za pojedine životne namirnice, o uslovima za prostorije u kojima se vrši proizvodnja i promet životnih namirnica, o proširenju minimuma sanitarnih uređaja i dr.

Dalje, u oblasti komunalne higijene nedostaju republički propisi o higijenskoj izgradnji i asanaciji naselja, o zaštiti voda od zagađivanja, o nadzoru nad vodama za piće i dr.

U oblasti higijene saobraćaja nema, pre svega, propisa o higijenskim zaštitnim merama u objektima saobraćaja na graničnim prilazima, a da se i ne govori o hitnoj potrebi donošenja propisa o higijenskim zaštitnim merama u unutrašnjem saobraćaju.

Isto tako ne postoje propisi o higijenskim normativima za izgradnju škola i školskih objekata, o higijeni održavanja škola i školskih objekata, o zdravstvenoj zaštiti učenika (sistematskim i kontrolnim pregledima), o higijeni školskih kuhinja, o higijenskim uslovima prilikom izvođenja nastave fizikulture na izletima i dr.

Slični nedostaci postoje i u inspeksijskom nadzoru u oblasti poljoprivrede i šumarstva. Rad veterinarske inspekcije odvija se po propisima koji su doneti pre 5 i više godina, tako da postoje mnoga nerešena pitanja.

RAZGRANIČENJE NADLEŽNOSTI. Sem u rudarskoj, tržišnoj, šumarskoj inspekciji i inspekciji rada, pitanje nadležnosti inspekcija nije potpuno rešeno. To se najviše oseća u elektroenergetskoj, veterinarskoj i sanitarnoj inspekciji.

Tako, na primer, postoji niz spornih pitanja između inspekcije rada i sanitarne inspekcije, jer je bilo teško razgraničiti higijensko-tehničku i zdravstvenu zaštitu. U ovo pitanje uneto je više reda novim Zakonom o inspekciji rada, kojim se predviđa da ove dve inspekcije saglasno rešavaju sva zajednička pitanja. Međutim, ovakvo razgraničenje još nije sprovedeno između sanitarne i veterinarske inspekcije. Takođe postoji niz pitanja nerazgraničene nadležnosti između građevinske i elektroenergetske inspekcije kao i nekih drugih inspekcija.

Osim toga, opštinske tržišne inspekcije često su u situaciji da polovično i neefikasno vrše preglede, pošto je tržišni nadzor podeljen između opštine i sresa. Tako opštinska tržišna inspekcija ne može izvršiti pregled čitavog poslovanja jednog trgovinskog preduzeća koje se bavi prometom robe na veliko i malo, pošto je nadzor nad trgovinskim preduzećima koja se bave prometom robe na veliko u nadležnosti sreskih organa. Slično je i sa drugim poslovima koje vrši ova inspekcija (nadzor nad stočnim pijacama i dr.).

OVLAŠĆENJA. Neke inspekcije su ustanovljene i njihova ovlašćenja određena pre donošenja Zakona o državnoj upravi (1956). Posle toga doneti su samo savezni zakoni — o sanitarnoj inspekciji (1956), o tržišnoj inspekciji, rudarskoj inspekciji i inspekciji rada (svi 1959) i republički — o šumarskoj inspekciji. Položaj, nadležnost i ovlašćenja drugih inspekcija određeni su propisima pre Zakona o državnoj upravi, a neki pre 10 i više godina. Ukoliko su propisi starijeg datuma, utoliko su nesređeniji status i ovlašćenja inspekcija čiju organizaciju i rad regulišu.

Osim toga, pojedinim inspekcijama samo izuzetno su davana ovlašćenja za izricanje novčanih kazni za prekršaje na licu mesta. Kod takvih ovlašćenja ako se na prekršioca želela primeniti oštrija sankcija, morala se podneti prijava sudiji za prekršaje za redovan postupak. Uz to predviđena kazna je mala i, što je najvažnije, ona se kasno izriče. Stoga bi se u mnogim slučajevima znatno lakše postigao cilj ako bi se inspekcijama dala nešto šira ovlašćenja za kažnjavanje na licu mesta.

VERTIKALNA POVEZANOST INSPEKCIJA. Pojedini republički inspektorati su vodili nepotpunu evidenciju o korišćenju svojih ovlašćenja prema nižim organima (sreskim, opštinskim), nadležnim za vršenje inspeksijskih poslova. Isto tako, oni su slabo pratili obim korišćenja ovlašćenja sreskih organa uprave nadležnih za vršenje inspeksijskih poslova prema odgovarajućim opštinskim organima.

U 1959. najviše je korišćeno ovlašćenje po kome je viši inspeksijski organ (republički, sreski) vršio neposredni nadzor u slučajevima u kojima u nižim organima nadležnim za vršenje inspeksijskih poslova nije bilo službenika ovlašćenih za vršenje ovih poslova. Takvih slučajeva je bilo 15.598 (u sanitarnoj 12.535, u građevinskoj 1.530, u inspekciji rada 1.506 i u tržišnoj inspekciji 27).⁵

Zbog nedovoljne stručnosti službenika određenih za vršenje inspeksijskih poslova u organima uprave nižeg stepena, iste godine je izvršeno 2.507 supsidijarnih pregleda: a zbog »neposlušnosti« (zato što niži organi nisu postupali po traženju viših), izvršeno je 1.250 pregleda. (Ta »neposlušnost« je najveća u sanitarnoj inspekciji — 1.236 slučajeva).

Republički (pokrajinski i oblasni) inspektori nisu dovoljno uticali na bolje objedinjavanje i funkcionisanje inspeksijskih službi. Intervencije koje je trebalo da vrše u pojedinim slučajevima, bile su neophodne da bi se poboljšao nadzor i ojačao autoritet organa nižeg stepena nadležnih za vršenje odgovarajućih inspeksijskih poslova. Međutim, s obzirom na broj nepopunjenih mesta u nižim inspeksijskim organima, intervencije takvog karaktera su

bile nedovoljne, a drugi oblici uticaja sasvim slabi, što najbolje ilustruju slučajevi tzv. »neposlušnosti«.

Međutim, obezbeđenje maksimalne efikasnosti inspeksijskog nadzora može se postići samo uspostavljanjem realnog odnosa između nadležnosti inspeksijskih organa raznog stepena i ovlašćenja koja obezbeđuju odgovarajući hijerarhijski odnos između njih.

Opštinski organi nadležni za vršenje inspeksijskih poslova su ovlašćeni da neposredno vrše sve inspeksijske poslove, a inspeksijski organi višeg stepena su obavezni da im pružaju pomoć.

Inspeksijski organi višeg stepena imaju ovlašćenje da sami neposredno izvrše inspeksijski posao ukoliko ocene da inspeksijski organi nižeg stepena nemaju mogućnosti da vrše poslove koje su dužni vršiti ili da u vršenju tih poslova postoje bitni nedostaci.

RAD INSPEKCIJSKIH SLUŽBI

Obim i karakter poslova koje vrše inspekcije su različiti. Po previlu, zakonima i drugim propisima određeno je u kojim slučajevima se pregledi moraju obavezno vršiti, a kad prema potrebi odnosno po nahodjenju samih inspekcija.

Tako, na primer, u toku 1959. *Rudarski inspektorat* je vršio nadzor nad 62 rudarska preduzeća sa 139 većih samostalnih pogona (jamski pogoni, površinski kopovi, veće separacije, topionice i dr.). Nadzoru podležu ne samo primena rudarskih propisa, nego i propisa iz oblasti higijensko-tehničke zaštite rada u ovim objektima. *Elektroenergetski inspektorat* je iste godine vršio nadzor nad 2.930 objekata čisto elektroprirodnog karaktera.⁶ Sem toga, nadzoru ovog inspektorata podleže i oko 2.600 objekata nižih napona (lokalna elektrifikacija gradske i seoske električne mreže). *Inspektorat parnih kotlova* (Republički i Pokrajinski) je vršio nadzor nad svim parnim kotlovima, valjcima, itd. Broj tih objekata prelazi 60.000.

Od ostalih, *Tržišna inspekcija* je vršila pregled u 94.693 privredne organizacije; *Sanitarna inspekcija* preglede u oblasti školske higijene, higijene ishrane i higijene rada u oko 45.000 objekata,⁷ a *Veterinarska inspekcija* nadzor nad sprovođenjem propisa i veterinarsko-sanitarnih mera u oko 2.200 objekata. *Inspekcija za zaštitu bilja* pored nadzora nad lozno-voćnim rasadnicima (oko 130 objekata), šumskim rasadnicima (oko 1.500) i prodavnicama hemijskih proizvoda (oko 180) vršila je nadzor i nad primenom odgovarajućih propisa u oblasti zaštite bilja u celini, a *Inspekcija rada* nad ukupno 27.867 objekata pored niza drugih poslova i zadataka koje je obavila.⁸

U 1959. od svih planiranih pregleda inspekcije su izvršile oko 35%. Van inspeksijskog nadzora ostala su čitava područja (elektroenergetska, sanitarna, zaštita bilja, šumarstva itd.).

Iste godine inspekcije su utvrdile i podnele organima gonjenja ukupno 1.759 prijava, od kojih su tužilaštva pokrenula postupak po 478 ili nešto više od 27%, dok je 221 ili nešto preko 12% prijava odbačeno. Kazne su izrečene samo na osnovu 68 prijava, dok je u 11 slučajeva izrečena oslobađajuća presuda. Po 699 ili 40% prijava nije bilo ništa preduzeto.

Broj privrednih prestupa koje su utvrdile inspekcije iznosio je ukupno 2.327. Od toga, organi gonjenja su odbačili 302 prijave dok su postupak pokrenuli u 771 slučaju. Međutim, kazna za privredni prestup je izrečena samo u 159 slučajeva.

⁵ Ovdje nisu uračunata industrijska i druga preduzeća, za koja takođe postoji, u određenim poslovima, obaveza ovog inspektorata za vršenje nadzora.

⁷ U oblasti komunalne higijene, u kojoj su objekti najbrojniji (stambene zgrade, javne zgrade, zdravstvene ustanove, škole, fabrike, vodovodi, kanalizacije itd.), nemoguće je brojčano izraziti objekte koji podležu ovom nadzoru. Isto važi i za oblast suzbijanja zaraznih bolesti, s obzirom na karakter i neizvesnost njihove pojave.

⁸ Za broj objekata nad kojima nadzor vrši Građevinska inspekcija nema podataka za 1959. Ti objekti su u stalnom porastu (1954. ih je bilo 12.950 a 1958. godine 26.785).

Od ukupno 35.793 nedostataka, koji su konstatovani pregledom kao prekršaji, organima za kažnjavanje je podneto 14.630 zahteva, što znači da su već same inspekcije ili organi u čijem se sastavu one nalaze sveli broj prijava na polovinu u odnosu na konstatovane nedostatke. Po jednoj trećini od podnetih zahteva za gonjenje za prekršaje obustavljen je postupak, što znači da se po ostalim ili vodi postupak ili su izrečene kazne.

Od mera na koje su ovlašćene inspekcije najveći je broj rešenja kojima se naređuje otklanjanje nepravilnosti — 31.288. Najviše takvih rešenja donele su sanitarne inspekcije (18.687), inspekcija za zaštitu bilja (6.582) i veterinarska inspekcija (5.841), Građevinska inspekcija (prema podacima samo za 24 sreza) donela je 170 ovakvih rešenja.

Relativno je visok broj obustava, odnosno zabrana rada. Od ukupno 2.207 ovakvih rešenja 1.542 su doneta zbog nepostupanja po naredbenju u roku, a 1.165 zbog opasnosti po život, zdravlje i bezbednost ljudi i imovine. Ovaj broj je vrlo značajan jer se pojavljuje samo kod inspekcije rada, Sanitarne i Građevinske inspekcije.

Inspekcije se sve više orijentišu na predlaganje kaznenih mera umesto da same preduzmu mere na koje su ovlašćene iako su za efikasno delovanje ove druge značajnije jer brže i uspešnije dovode do rezultata.

Najčešći razlog za nepreduzimanje mera od strane inspeksijskih službi bio je nedostatak materijalnih sredstava. Međutim, postoje i drugi razlozi. Tako, na primer, prema evidenciji veterinarske inspekcije ustanovljeno je 21.677 slučajeva pojava zaraznih bolesti po kojima je trebalo doneti rešenje o preduzimanju odgovarajućih mera, ali je doneto svega 1.661 rešenje (ili oko 8%).

Metod rada inspektora nije još dovoljno izgrađen i usmeren u pravcu rešavanja određenih problema. Nedostatak planova rada dovodi do izolovanog delovanja inspekcija raznih političko-teritorijalnih jedinica i slabijih koначnih rezultata.

ODNOS I SARADNJA S DRUGIM ORGANIMA, USTANOVAMA I ORGANIZACIJAMA

U izvršavanju svojih zadataka, inspeksijske službe sarađuju s drugim državnim organima, organima društvenog samoupravljanja u privrednim organizacijama i ustanovama, s društveno-političkim organizacijama, predstavničkim telima i njihovim izvršnim organima.

Efikasan rad inspeksijskih službi zavisi i od saradnje sa organima tužilaštva, organima koji su ovlašćeni za administrativno kažnjavanje, sudovima, organima pravobranilaštva itd., čija je delatnost tesno povezana s pitanjima suzbijanja kršenja zakonitosti. Međutim, stalna saradnja između ovih organa i inspeksijskih službi nije ostvarena. Po pravilu, ta saradnja se ostvaruje samo u pojedinim slučajevima. Često nije moguće ostvariti čak ni »obaveznu« međusobnu saradnju (predviđenu propisima) kao što je, na primer, dostavljanje zaključaka odnosno presuda inspekcijama u vezi s njihovim prijavama i dr.

Ova saradnja bi doprinela da se otklone razni problemi i reše mnoga pitanja koja su smetnja efikasnijem radu inspeksijskih službi (kao, na primer, pitanje kriterija za podnošenje prijave o uočenoj nepravilnosti i odustanka od gonjenja zbog neznatne društvene opasnosti po većem broju prijavi koje podnose inspekcije; pitanje osnovanosti prijavi inspekcija za pokretanje kaznenog postupka i sporost u vođenju postupka; pitanje politike kažnjavanja, naročito kod sudije za prekršaje; pitanje redovnog obaveštavanja inspekcija o ishodu postupka po njihovim prijavama i dr.).

SARADNJA SA PRIVREDNIM ORGANIZACIJAMA I USTANOVAMA JAVNIH SLUŽBI na prvom mestu zavisi od toga koliko su inspeksijske službe prilagođene stepenu razvika i oblicima rada radničkog samoupravljanja u privrednim organizacijama i društvenog upravljanja u

ustanovama javnih službi. Prema tome, efikasna delatnost inspeksijskih službi zavisi i od toga koliko su one bile u stanju da obavljaju svoje zadatke i obezbede saradnju sa organima radničkog samoupravljanja u preduzećima i organima društvenog samoupravljanja u ustanovama javnih službi, kao i od toga koliko je njihov metod rada bio pogodan da podstakne inicijativu ovih i drugih društvenih organa da se bave problemima nadzora i pitanjem razvijanja podesnih oblika nadzora u preduzećima i ustanovama.

Saradnja inspeksijskih službi sa organima društvenog upravljanja u ustanovama javnih službi kao što su zdravstvene ustanove, škole i druge nije bila dovoljna. Organi društvenog upravljanja u ustanovama su se retko interesovali za nalaze i predloge inspekcija, što je uticalo da se slabo uključe i u otklanjanje nedostataka. Nije podsticala ni inicijativa za uvođenje onih oblika unutrašnje kontrole koji bi bili korisni i koji bi odgovarali specifičnim delatnostima pojedinih ustanova.

SARADNJA SA KOMORAMA I STRUČNIM UDRUŽENJIMA nije se razvijala u dovoljnoj meri. Mada su neke komore koristile analize pojedinih inspeksijskih službi za osvetljavanje problema koje su proučavale (na primer, Zanatska komora je koristila podatke tržišne inspekcije) nedostajala je, ili je često bila nedovoljna, saradnja i tamo gde su se organi inspekcija i organi komore bavili problemima identične prirode.

SARADNJA SA DRUŠTVENIM I POLITIČKIM ORGANIZACIJAMA najviše se ostvarivala između nekih inspekcija i strukovnih sindikata. U tom pogledu bila je najzapaženija inspekcija rada. Ova inspekcija je svoje nalaze posle izvršenog pregleda razmatrala na sastancima sindikalnih organizacija u preduzećima i na taj način vrlo uspešno otklanjala mnoge slabosti i nedostatke iz rada pojedinih privrednih organizacija.

Narodni odbori, koji su pojedine probleme iz rada inspekcija iznosili na razmatranje pred zborove birača i mesne i stambene zajednice odnosno njihove organe, postizali su dobre rezultate u otklanjanju raznih negativnih pojava i slabosti iz rada inspekcija.

MERE ZA UNAPREĐENJE ORGANIZACIJE I FUNKCIONISANJA INSpeKCIJSKIH SLUŽBI

U »Preporuci o merama za unapređenje organizacije i funkcionisanja inspeksijskih službi« Narodne skupštine NR Srbije preporučuje se »da Izvršno veće Narodne skupštine Narodne Republike Srbije, izvršna veća predstavničkih tela autonomnih jedinica i narodni odbori:

— obezbede da se upotpune propisi koji regulišu organizaciju i rad inspekcija, odnosno da se zamene oni propisi koji su prevaziđeni;

— razmotre i usklade organizaciju svojih inspekcija sa stvarnim potrebama;

— sistematski prate i pomažu rad inspekcija, suzbijaju sve pojave koje dolaze kao posledica lokalističkih tendencija i obezbede da inspekcije ostvaruju svoje zadatke saglasno propisima;

— sistematskim preduzimanjem odgovarajućih mera obezbede stručno osposobljavanje i usavršavanje inspeksijskih kadrova;

— obezbede popunu radnih mesta u organima koji vrše inspeksijske službe i dovoljna materijalna sredstva potrebna za efikasan rad inspekcija.

Da republički, pokrajinski i oblasni inspektorati i organi uprave u narodnim odborima koji vrše inspeksijske poslove:

— u vršenju inspeksijske službe u svim slučajevima postupaju isključivo po zakonu imajući u vidu opšte-društvene interese;

— usavršavaju metod svog rada radi efikasnijeg delovanja, i u tom cilju ostvare što potpuniju saradnju organa inspekcija višeg i nižeg stepena, kao i saradnju sa drugim organima.

* Za ostale nema podataka.

Da organi radničkog i društvenog samoupravljanja kao društveno odgovorni faktori za pravilan i zakonit rad privredne organizacije odnosno ustanove:

— obavezno razmatraju na svojim sastancima izveštaje i predloge inspekcija i preduzimaju mere radi otklanjanja uzroka utvrđenih nezakonitosti i njihovih štetnih posledica;

— organizuju sve službe u organizaciji odnosno ustanovi, tako da obezbede potpuni uvid i kontrolu njihovog funkcionisanja, a u cilju usavršavanja celokupnog rada organizacije odnosno ustanove radi sprečavanja nezakonitosti i nepravilnosti u korišćenju društvene imovine, obezbeđenja prava proizvođača i građana, kao i zaštite društvenih interesa.

ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU

Zavod za javnu upravu (sa sedištem u Beogradu) je samostalna ustanova koja pruža pomoć državnim organima i raznim ustanovama i organizacijama u unapređivanju javne uprave, organizuje naučnoistraživački rad na proučavanju pojava i problema iz oblasti javne uprave i društvenog upravljanja, radi na obrazovanju i usavršavanju stručnih kadrova u javnoj upravi i sarađuje sa drugim institucijama u zemlji i inostranstvu koje se bave proučavanjem organizacije i unapređivanjem metoda rada javne uprave.

Zavod je osnovalo Savezno izvršno veće 1958.¹

ORGANIZACIJA. Svoje zadatke Zavod ostvaruje putem svojih organizacionih jedinica i spoljnih saradnika. U Zavodu postoje četiri naučno-stručna odeljenja: Odeljenje za organizaciju javne uprave, Odeljenje za službenički sistem i kadrove, Odeljenje za nastavu i Odeljenje za organizovanje, metode i tehniku.

Odeljenje za organizaciju javne uprave prati i proučava organizacioni razvitak i metode rada javne uprave u zemlji i inostranstvu, razrađuje metode naučnoistraživačkog rada na proučavanju pojava i problema u oblasti javne uprave, priprema studije i elaborate o ovim problemima i sarađuje sa zainteresovanim organima, ustanovama i organizacijama na unapređivanju organizacije i metoda rada državnih organa i ustanova javnih službi.

Odeljenje za službenički sistem i kadrove proučava probleme u ovoj oblasti, prati i analizira dejstvo instrumenata službeničkog sistema i kadrovske politike, učestvuje u razradi principa i metoda analize radnih mesta, njihove procene i utvrđivanja profila službenika za određena zanimanja, sarađuje u utvrđivanju programa usavršavanja i stručnih ispita službenika, proučava probleme društvene odgovornosti službenika i radi na razvijanju službeničke etike.

Odeljenje za nastavu proučava probleme izgradnje kadrova za javnu upravu, sarađuje na utvrđivanju nastavnih programa i usavršavanju metoda nastave u školama koje pripremaju kadrove za javnu upravu, i neposredno organizuju kurseve, seminare i druge vanškolske oblike nastave, naročito za rukovodeće i visokokvalifikovane kadrove.

Odeljenje za organizovanje, metode i tehniku razrađuje i propagira metode racionalizacije rada u javnoj upravi, pruža stručnu pomoć organima javne uprave, radi na razvijanju službe koja se bavi organizacijom i unapređivanjem poslovanja u pojedinim organima i ustanovama javne uprave, organizuje odnosno učestvuje u stručnom osposobljavanju kadrova za ovu službu, pruža informacije o savremenim birotehničkim sredstvima, proučava mogućnosti i ekonomičnost mehanizacije rutinskih poslova u upravi, radi na poboljšanju tehničkih i prostornih uslova za rad uprave (funkcionalne upravne zgrade, nameštaj i druga oprema).

Pored toga, Zavod ima *Odsek za edicije*, koji organizuje redakciju i izdavanje publikacija Zavoda, i *Biro za do-*

kumentaciju, koji prikuplja, sređuje i vrši osnovnu obradu stručne dokumentacije od značaja za rad Zavoda. Poslove opšte administracije obavlja *Sekretarijat* Zavoda.

Za izvršenje pojedinih zadataka obrazuju se *radne grupe* u koje, pored predstavnika zainteresovanih odeljenja Zavoda, ulaze i spoljni saradnici iz redova stručnjaka za odgovarajuću oblast odnosno problem.

Zavodom *upravljaju* Savet, Radni odbor i direktor Zavoda.

Savet Zavoda odlučuje o osnovnim pitanjima organizacije i rada Zavoda. Savet je sastavljen od 23 člana, sa direktorom koji je član Saveta po svom položaju. Prvi Savet imenovalo je Savezno izvršno veće iz redova naučnih i drugih javnih radnika. Pravilima Zavoda (koja su u pripremi) treba da se odredi broj članova koje bira radni kolektiv iz svoje sredine i broj članova koje organi, ustanove i organizacije delegiraju u Savet kao svoje predstavnike.

Radni odbor od 9 članova obrazuje Savet iz svoje sredine radi što uspešnijeg vršenja svojih funkcija. Zadatak Radnog odbora je da između sednica Saveta usmerava rad Zavoda i zauzima stavove o važnijim naučnim i stručnim pitanjima.

Sadašnji predsednik Saveta i Radnog odbora je Vojo Biljanović, sekretar Saveznog izvršnog veća za opštu upravu.

Direktor neposredno organizuje i rukovodi radom Zavoda i priprema sednice Saveta i Radnog odbora. Direktora imenuje Savezno izvršno veće.

Direktor Zavoda za javnu upravu je dr Lavoslav Kadelburg, državni savetnik.

Kolegijum Zavoda kao stručno telo savetodavnog karaktera, razmatra važnija pitanja od zajedničkog interesa za sva odeljenja i daje o njima svoja mišljenja i predloge. Kolegijum sačinjavaju starešine organizacionih jedinica Zavoda i drugi službenici koje odredi direktor.

Rad naučnostručnih odeljenja pomažu stalni konsultanti iz redova profesora univerziteta i drugih naučnih radnika. Sada ovu funkciju vrše dr Nikola Stjepanović, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Lado Vavpetić, profesor Pravnog fakulteta u Ljubljani, i dr Eugen Pusić, docent Pravnog fakulteta u Zagrebu.

DELATNOST. Iako je započeo sa radom tek početkom 1959, Zavod je realizovao više značajnih i obimnih zadataka.

Među najvažnije aktivnosti Zavoda u ovom periodu spada rad na *unapređivanju organizacije i metoda rada organa uprave narodnih odbora*. Zavod je učestvovao u izradi elaborata o stanju i problemima organizacije uprave u narodnim odborima i pripremio metodološka uputstva za utvrđivanje nove organizacije i sistematizacije radnih mesta organa uprave narodnih odbora. U saradnji sa Sekretarijatom Saveznog izvršnog veća za zakonodavstvo i organizaciju i Sekretarijatom za opštu upravu, Zavod je organizovao obučavanje kadrova koji su radili neposredno na sprovođenju nove organizacije uprave narodnih odbora. U toku same akcije Zavod je izradom više studija i elaborata, pružanjem stručne pomoći narodnim odborima i organizovanjem razmene iskustava, pomogao u njenom neposrednom sprovođenju.

U 1960. Zavod je pripremio metodologiju za analizu rezultata reorganizacije uprave u narodnim odborima i, u saradnji sa sekretarijatima Saveznog izvršnog veća za

¹ Uredba o Zavodu za javnu upravu (»Službeni list FNRJ«, br. 15/58).

opštu upravu i za zakonodavstvo i organizaciju, pripremio i održao savetovanje i seminar sa predstavnicima narodnih odbora i drugih zainteresovanih organa, na kome su ovi rezultati ocenjeni i postavljeni zadaci na daljem unapređivanju opštinske i sreske uprave. U vezi s tim Zavod je pripremio i objavio više materijala, studija i elaborata kao što su: »Materijali sa seminara o organizaciji uprave i sistematizaciji radnih mesta u narodnim odborima«, elaborati o organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u narodnim odborima opština Bogatić i Šabac, »Organizacija uprave u opštini Podgorač«, »Materijali sa savetovanja i seminara o unapređivanju organizacije i metoda rada uprave narodnih odbora opština i srezova« i dr.

Pored toga, Zavod je radio i na rešavanju niza pitanja organizacije i funkcionisanja savezne i republičke uprave i drugih aktuelnih problema kao što su: radno vreme u javnim službama, uvođenje registra stanovništva, metodologija naučnoistraživačkog rada u javnoj upravi, pripremanje sednica narodnih odbora i dr. Referati odnosno elaborati o ovim pitanjima stavljeni su na raspolaganje zainteresovanim organima i ustanovama.

U oblasti službeničkog sistema i kadrova u javnoj upravi Zavod je pripremio i objavio više elaborata i referata o ulozu, zadacima i metodi rada kadrovskih službi, o pravničkom stažu, o metodima odabiranja kadrova i sl. Izrađena je komparativna studija platnog sistema u državnoj upravi većeg broja zemalja i publikovana odgovarajuća dokumentacija. U vezi sa pripremama za uvođenje novog platnog sistema u javnim službama Zavod radi na metodologiji opisa, procene i klasifikacije radnih mesta u državnoj upravi i na pripremanju seminara za službenike koji će neposredno raditi na sprovođenju novog platnog sistema u organima u kojima su zaposleni.

U oblasti izgradnje i obrazovanja kadrova za javnu upravu, Zavod je pripremio materijal za diskusiju o reformi nastavnih planova i metoda nastave na višim upravnim školama. Pripremljeni su i objavljeni predlozi za osposobljavanje šefova mesnih kancelarija, kao i za nastavne planove i programe srednjih upravnih škola. Takođe je održan i veći broj seminara, kao na primer: »O metodima rukovođenja u javnoj upravi«, »Seminar za predavače na kursovima za obrazovanje stručnjaka za organizaciju i unapređivanje poslovanja«, »Kursevi za sekretarice rukovodilaca u saveznom organima uprave« i dr. Za studente pravnih fakulteta i viših upravnih škola Zavod je organizovao nagradni konkurs o aktuelnim temama, naročito iz oblasti komunalnog uređenja.

Aktivnost na racionalizaciji rada u upravi koja je započela sa racionalizacijom pojedinih radnih postupaka proširena je i na racionalizaciju pojedinih službi odnosno grupa poslova od opštinskih do nadležnih saveznih organa uprave. U vezi sa ovim zadatkom na inicijativu Zavoda, narodni odbori se na dobrovoljnoj osnovi udružuju u grupe za razmenu iskustava. Zavod ukazuje stručnu pomoć i posreduje

u razmeni iskustava između narodnih odbora u celoj zemlji, a pored toga neposredno radi na proučavanju i racionalizaciji pojedinih službi (na primer: katastarska služba, služba dokumentacije, daktilografska služba), odnosno na obradi problema organizacije i rada pojedinih institucija komunalnog uređenja (mesni odbori, stambene zajednice, zborovi birača, mirovna veća i dr.).

Zavod podstiče i razvija racionalizatorske aktivnosti u organima javne uprave usvajanjem i nagrađivanjem predloga službenika koji doprinose smanjenju troškova, odnosno povećanju efikasnosti ili poboljšanju uslova rada.

U vezi sa zadacima na poboljšanju prostornih i tehničkih uslova za rad organa javne uprave obrađeni su važniji problemi funkcionalnog projektovanja upravnih zgrada i izrađeni projekti ekonomičnijeg kancelarijskog nameštaja. U Zavodu je obrazovan Birotehnički centar, koji raspolaze raznim savremenim sredstvima mehanizacije kancelarijskih poslova. Ovaj centar posetilo je u 1960. oko 1.000 interesenata, službenika i slušalaca upravnih i drugih škola. Centar služi i za proučavanje i obuku u rukovanju i korišćenju ovih sredstava.

U okviru svoje izdavačke delatnosti Zavod izdaje mesečni časopis »Nova administracija«, koji obrađuje pitanja državne uprave, društvenog upravljanja i privrede, kao i povremeni bilten »Saopštenja« (do sada izašlo 6 brojeva), u kome pruža informacije o svome radu i aktuelnim pojavama i problemima u oblasti javne uprave u zemlji i inostranstvu.

Pored toga, Zavod je u okviru svoje edicije »Biblioteka javne uprave« izdao više dela teoretskog i praktičnog značaja kao što su: »O izradi pravnih propisa«, »Saveti narodnih odbora« (od prof. A. Hristova), »Upravni postupak i upravno pravo«, komparativna studija Ž. Langroda prevedena sa francuskog. Pojedini savezni organi poveravaju Zavodu objavljivanje svojih službenih izdanja.

Saradnja sa drugim ustanovama i organizacijama. Zavod saraduje sa ustanovama i organizacijama u zemlji koje rade na istim ili sličnim problemima, a naročito sa Zavodom za javnu upravu u Novom Sadu i Institutom za javnu upravu pri Pravnom fakultetu u Ljubljani. S obzirom na srodnost ciljeva i zadataka postoji najuža saradnja i uzajamna pomoć između Zavoda i Jugoslovenskog udruženja za administrativne nauke.

Zavod takođe održava veze i vrši razmenu iskustava i dokumentacije s većim brojem inostranih i međunarodnih naučnih i stručnih institucija, a naročito s Međunarodnim udruženjem za administrativne nauke u Brislu. Predstavnici Zavoda učestvovali su na značajnijim međunarodnim sastancima posvećenim problemima javne uprave. Isto tako, Zavod je organizovao boravak u Jugoslaviji pojedinih istaknutih inostranih stručnjaka za javnu upravu.

P. K.

Ispravka: — U br. 12/1960, na str. 493 (115) drugi stubac, dvadeseti red, stoji »dve godine«, a treba »tri godine«; na str. 494 (116) iza naslova tabele 2 treba da stoji »U dinarima«.

SAVETOVANJE PREDSTAVNIKA KOMUNISTIČKIH PARTIJA U MOSKVI I JUGOSLAVIJA

Izjava o savetovanju predstavnika komunističkih i radničkih partija u Moskvi, koja je objavljena 7. decembra 1960, sadrži i deo koji se neposredno odnosi na Jugoslaviju. Stavovi izneti u tom delu predstavljaju direktno mešanje u unutrašnje poslove Jugoslavije i sadrže napade na državno i političko rukovodstvo i na međunarodni položaj i spoljno-političku aktivnost Jugoslavije. Zbog toga je u Jugoslaviji taj deo izjave naišao na odlučnu osudu.

Predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove izjavio je tim povodom 9. decembra 1960. na konferenciji za štampu: »Deo deklaracije u Jugoslaviji ocenjujemo kao nov pokušaj da se na neistinit i zlonameran način prikažu neki vrlo dobro poznati događaji iz prošlosti odnosa zemalja lagera i Jugoslavije, kao i današnji međunarodni položaj i uloga naše zemlje. Na taj način se u deklaraciji pokušava diskreditovati celokupna politika Jugoslavije, a posebno dosledna borba naše zemlje za ravnopravnost i nezavisnost u međunarodnim odnosima, za aktivnu miroljubivu koegzistenciju i očuvanje mira u svetu. To je utoliko više iznenađujuće što su i mnogi od potpisnika ove deklaracije, pozitivno ocenjujući politiku naše zemlje, doskora isticali svoju spremnost za saradnju sa Jugoslavijom u rešavanju osnovnih međunarodnih problema.«

Direktor »Borbe« Vukašin Mićunović u članku od 11. decembra 1960, ukazao je da protivrečni i kompromisni zaključci, koji dolaze do izražaja u deklaraciji, pokazuju da njeni autori nisu bili spremni da se do kraja uhvate u koštac sa stvarnim problemima koji postoje u socijalističkom svetu i da deo izjave koji se odnosi na Jugoslaviju nije ništa drugo do ustupak birokratskim i pseudorevolucionarnim snagama. Ukazujući da se u izjavi, s jedne strane, vrše direktni napadi na Jugoslaviju, a da se, s druge strane, i ne pominju protagonisti devijacija u tretiranju nekih problema od bitnog značaja za socijalizam, koje pre svega dolaze do izražaja u stavovima i praksi Komunističke partije Kine, u članku se kaže: »Logičan zaključak je jasan. Kada se radi o stavovima predstavnika jedne velike zemlje, onda se ona ne pominje. Kada se pak radi o jednoj manjoj socijalističkoj zemlji, u ovom slučaju o socijalističkoj Jugoslaviji, onda je sve dozvoljeno. Gde su tu principi o ravnopravnim odnosima između velikih i malih uopšte, a posebno u socijalističkom svetu?« U članku se ističe da »nas ne zabrinjava to što se u dokumentu ne priznaju rezultati socijalističke izgradnje u Jugoslaviji. Mi ne smatramo da bilo koji forum ima pravo da daje legitimaciju o tome koliko je koji pokret socijalistički. Praksa i njeni rezultati su jedini siguran sudija.«

»Odeljak izjave koji govori o Jugoslaviji, — kaže se dalje u članku, — upravo je vrhunac protivrečnosti kojima se karakteriše taj dokument sa novembarskog savetovanja predstavnika komunističkih i radničkih partija. Moskvska izjava se, s jedne strane, izjašnjava za politiku koegzistencije, za ravnopravnu saradnju i jedinstvo komunističkih i radničkih partija, za uvažavanje najprikladnijih formi borbe za mir i društveni progres, a, s druge strane, napada se socijalistička Jugoslavija koja se celokupnom svojom dosadašnjom praksom afirmisala kao vrlo aktivni i dosledan pobornik upravo takvih koncepcija.«

O izjavi sa moskovskog savetovanja govorio je i član *Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije Petar Stambolić* na V kongresu SSRN Hrvatske 20. decembra 1960. u Zagrebu i, između ostalog, rekao: »Ne ulazimo u to što učesnici savetovanja nisu smatrali korisnijim da dublje sagledaju i temeljnije prodiskutuju

goruće probleme socijalizma umesto uobičajenih napada na Jugoslaviju. Ukazujemo samo na neodrživost, u savremenim uslovima, ovakvog odnosa prema jednoj zemlji koja izgrađuje socijalizam i koja je svojom unutrašnjom i spoljnom politikom stekla veliki ugled u svetu. Sigurno je jedno — da ovakvi napadi na Jugoslaviju ukazuju da su na savetovanju bila prisutna stara staljinistička shvaćanja socijalizma... Vi se sećate kako su propali svi dosadašnji pokušaji da se diskredituje socijalistička Jugoslavija. Danas ima još manje mogućnosti da se Jugoslavija skrene na puta izgradnje socijalizma i da se odvoji od međunarodnog radničkog i progresivnog pokreta.«

U ekspozeu u Saveznoj narodnoj skupštini 26. decembra 1960. *predsednik Republike Josip Broz Tito* govorio je, između ostalog, o odnosima sa socijalističkim zemljama, a takođe se osvrnuo i na deo izjave sa savetovanja u Moskvi, koji se odnosi na Jugoslaviju. U pogledu odnosa sa socijalističkim zemljama, predsednik Tito je rekao da se sa tim zemljama, izuzev sa NR Kinom i Albanijom, poslednjih godina još više proširila saradnja po državnoj liniji, naročito na ekonomskom i kulturnom polju.

»Na političkom polju, — rekao je predsednik Tito, — mi smo u ovoj godini, osobito u Ujedinjenim nacijama, imali identične stavove u najvažnijim međunarodnim problemima današnjice, kao što su problemi potpune likvidacije kolonijalizma, potpunog razoružanja i drugi. Istovetnost gledišta postoji, dakle, baš u pitanjima koja danas najviše zabrinjavaju svijet i koja traže hitno rešenje, jer stalno ugrožavaju svjetski mir.«

Osvrćući se na izjavu objavljenu u Moskvi, predsednik Tito je istakao da je polazna tačka te izjave da »smo mi revizionisti, ali ni sada, poslije dvanaest godina ponavljanja tog tvrdjenja, oni nisu bili u stanju da pokažu bilo kakve ubjedljive dokaze u čemu se sastoji taj naš revizionizam, nisu bili u stanju da daju neko teoretsko obrazloženje svojim optužbama, već su te optužbe imale karakter miješanja u naša unutrašnja pitanja i iskrivljavanje stvarnosti o našem razviku i našoj spoljnoj politici. Nas to, zbog toga, i ne uznemiruje mnogo. Ali, kad se u toj istoj izjavi kaže da politika Saveza komunista Jugoslavije ugrožava tekovine naše narodnooslobodilačke borbe, onda to nije samo jedna gruba neistina, nego svjestan pokušaj da se razbije jedinstvo koje postoji između komunista i ostalih građana naše zemlje... Isto tako grubu neistinu predstavlja u toj izjavi i tvrdjenje da vlada Jugoslavije, navodno, pod vidom vanblokovske politike razvija aktivnost koja nanosi štetu jedinstvu svih miroljubivih snaga u svijetu«, rekao je dalje predsednik Tito. »Ko može danas da vjeruje u takve klevete, kad čitav svijet zna kakve ogromne napore čini Jugoslavija baš na tom polju, podređujući često sopstvene interese opštim interesima. To se naročito vidi iz naših stavova prema borbi kolonijalnih naroda za nezavisnost i likvidaciju kolonijalizma u svim vidovima, a takođe iz čitave naše spoljne politike, u kojoj stojimo čvrsto na principima aktivne i miroljubive koegzistencije, ravnopravnosti i svestrane saradnje, i u isto vrijeme zalažemo se za ostvarenje potpunog razoružanja. To su činjenice i stvarnost, koje niko ne može negirati, i zato će i ovoga puta i te zlonamerne neistine nanijeti štetu samo svojim autorima.«

Predsednik Tito je dalje rekao:

»Optužuju nas da smo se odvojili od socijalističkih zemalja. A ko je otkazao ugovore ekonomskog karaktera koje smo imali sa socijalističkim zemljama? To nismo bili mi! Ko nam je na taj način nanio ogromne štete, kada smo zbog toga u najtežim uslovima morali tražiti zamjenu za te ugovore na drugoj strani, na Zapadu? Sve je to danas opštepoznato, i toga bi se i autori ove sadašnje izjave o našoj zemlji morali sjećati. Zar onda ima neko pravo da nam prebacuje što smo se obratili za saradnju i pomoć tamo gdje smo je mogli dobiti bez uslova, ne dovodeći u opasnost tekovine naše revolucije i izgradnju socijalizma? Nema niko prava da nam to prebacuje... Mi znamo da su glavni inicijatori ovog puta bili kineski delegati,

dakle predstavnici partije čiji rukovodioci svašta proglašavaju za marksizam i lenjinizam. Ali, da li je sa stanovišta socijalističkog morala dopušteno da se putem lažnih optužbi prave gnjili kompromisi na račun jedne male socijalističke zemlje.»

Završavajući svoj osvrt na ovu izjavu, predsednik Tito je ukazao da se u ovom slučaju ne radi o nekoj ideološkoj borbi, kako to neki žele da prikažu, nego o stvarima koje duboko zadiru u unutrašnji razvitak i spoljnu politiku Jugoslavije, u njene međudržavne odnose uopšte, a posebno u odnose sa miroljubivim narodima sa kojima Jugoslaviju vezuju zajednički interesi i zajednička borba. Predsednik Tito je rekao da će Jugoslavija i ubuduće nastojati da gradi normalne i što bolje odnose sa socijalističkim zemljama, ali da to, pre svega, zavisi od tih zemalja.

»Mi nikad nećemo izdati, — rekao je predsednik Tito, — ne samo klasnu borbu proletarijata nego ni borbu podjarmljenih naroda za slobodu i nezavisnost, ali u isto vrijeme ni dozvoliti nikome da nas neopravdano kleveće — i na svaki takav pokušaj daćemo svoj odgovor. A u svojoj politici, politici mira, mi ćemo i ubuduće dosljedno i čvrsto ostati na principima kojih smo se i dosad pridržavali.«

IZVOR: Izjava predstavnika DSIP-a na konferenciji za štampu — »Borba«, 10. decembar 1960; članak Vukašina Mićunovića — »Povodom izjave sa savetovanja predstavnika komunističkih i radničkih partija« — »Borba«, 11. decembar 1960; govor Petra Stambolića na V kongresu SSRN Hrvatske — »Borba«, 21. decembar 1960; ekspozice predsednika Tita u Saveznoj narodnoj skupštini — »Borba«, 27. decembar 1960

M. M.

MEĐUNARODNA AKTIVNOST JUGOSLOVENSKIH SINDIKATA U 1960.

Jugoslovenski sindikati su u toku 1960. usmerili napore na dalje proširivanje saradnje i na stvaranje novih veza sa sindikatima niza zemalja Evrope, Afrike, Azije i Amerike.¹ U tim nastojanjima oni su postigli značajne rezultate. Pre svega ti rezultati se ogledaju u daljem razvoju veza, uvođenju novih formi saradnje i produbljivanju sadržajnosti susreta.

U svim susretima s predstavnicima inostranih sindikata, u uzajamnim kontaktima i na sastancima predstavnici jugoslovenskih sindikata su se zalagali za prevazilaženje postojeće podeljenosti međunarodnog sindikalnog pokreta, za otklanjanje svih pojava koje ometaju međusobne kontakte i za saradnju sindikata raznih zemalja i razne idejne orijentacije u cilju zbližavanja i postepenog ostvarivanja boljeg razumevanja unutar međunarodnog radničkog pokreta.

U toku 1960. jugoslovenski sindikati uspostavili su prvi put veze sa Pankiparskom federacijom rada, Nacionalnim savezom radnika Konga, Nacionalnim sindikatom radnika Konga, Nacionalnom federacijom radnika Zanzibara i Pembe, Kongresom sindikata Južnoafričke Unije, Konfederacijom radnika Somalije i Sindikatom obalskih i stovarišnih radnika SAD. Savez sindikata Jugoslavije je 1960. održavao veze sa sindikalnim organizacijama iz 53 zemlje i s nizom međunarodnih sindikalnih i drugih organizacija. Tokom godine u Jugoslaviji je boravilo 198 predstavnika inostranih nacionalnih sindikalnih i međunarodnih organizacija, i to: 7 predstavnika međunarodnih sindikalnih organizacija, 83 predstavnika sindikata socijalističkih zemalja, 121 iz zapadnoevropskih zemalja i 67 iz zemalja Afrike, Azije i Amerike. U isto vreme 183 predstavnika jugoslovenskih sindikata posetila su inostrane sindikalne organizacije ili učestvovala na sastancima međunarodnih organizacija, i to: 37 predstavnika na sastancima međunarodnih organizacija, 122 u poseti sindikatima socijalističkih zemalja, 106 u poseti sindikatima zapadnoevropskih zemalja i 18 predstavnika u poseti sindikatima zemalja Afrike, Azije i Amerike.

UČEŠĆE NA KONGRESIMA INOSTRANIH SINDIKALNIH ORGANIZACIJA. Predstavnici jugoslovenskih sindikata učestvovali su u 1960. na znatno više kongresa inostranih sindikalnih organizacija nego ranijih godina. Od toga najveći broj predstavnika jugoslovenskih sindikata bili su gosti na kongresima sindikalnih organizacija Italije i Francuske.

Učešće predstavnika jugoslovenskih sindikata na kongresima sindikata drugih zemalja pružilo je mogućnosti, pored manifestovanja prijateljstva, za razmenu mišljenja o pitanjima od uzajamnog interesa. Posle tih kongresa mnogi jugoslovenski sindikalni funkcioneri ostajali su u dotičnim zemljama izvesno vreme da bi obišli mesne sindikalne organizacije i na taj način bolje i neposrednije se upozнали sa njihovim radom i iskustvima.

Delegati Centralnog veća SSJ učestvovali su aprila na kongresu Generalne konfederacije rada Italije, avgusta — na kongresu SOHYO (Japan) i oktobra — na kongresu Saveza sindikata Rumunije. Centralno veće SSJ dobilo je pozive i za učešće na kongresima Jedinstvene sindikalne centrale Holandije i Socijalističke sindikalne centrale Indije — (Hind Mazdoor Sabha), ali se tim pozivima nije moglo odazvati.

Predstavnici Sindikata metalških radnika Jugoslavije učestvovali su na kongresima: marta — Sindikata metalških radnika Italije (CGIL), oktobra — Sindikata metalurgijskih i metalških radnika Belgije i Sindikata energetičara Poljske i novembra — Sindikata metalških radnika Poljske i Sindikata metalških radnika Francuske (CGT).

Sindikat trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika Jugoslavije poslao je predstavnike na kongrese: marta — Federacije trgovinskih i ugostiteljskih radnika Italije (CGIL) i Nacionalnog sindikata nameštenika i kadrova Francuske (CGT), aprila — Nacionalnog sindikata prehrambenih i ugostiteljskih radnika Francuske (CGT), oktobra — Sindikata ugostiteljskih radnika Austrije i decembra — Sindikata nameštenika, tehničara i kadrova trgovine Belgije.

Predstavnici Sindikata radnika rudarstva, metalurgije i hemijske industrije Jugoslavije prisustvovali su kongresima: u martu — Sindikata radnika hemijske i naftne industrije Italije (CGIL) u maju — Federacije jamskih radnika i srodnih grana Francuske (CGT), i u martu — Federacije mladih rudara Savezne Republike Nemačke.

Sindikat prosvetnih i naučnih radnika Jugoslavije poslao je predstavnike na kongrese: u februaru — Sindikata prosvetnih radnika Iraka, u junu — Sindikata prosvetnih radnika Savezne Republike Nemačke, u julu — Sindikata učitelja Francuske i u oktobru — Federacije prosvetnih radnika Francuske.

Predstavnici Sindikata saobraćajnih radnika Jugoslavije prisustvovali su kongresima: u martu — Sindikata PTT radnika Italije (CGIL), i Sindikata železničkih radnika Italije (CGIL) i u septembru — Sindikata tramvajskih i autobuskih radnika Belgije.

Predstavnici Sindikata poljoprivrednih, prehrambenih i duvanskih radnika Jugoslavije prisustvovali su u martu kongresima Federacije radnika prehrambene, šećerne i duvanske industrije Italije (CGIL) i Federacije poljoprivrednih radnika i napoličara Italije (CGIL). Delegacija Sindikata građevinskih radnika Jugoslavije učestvovala je novembra na Kongresu Federacije građevinskih radnika, javnih radova i industrije građevinskog materijala Francuske (CGT).

Sindikat zdravstvenih radnika Jugoslavije poslao je u martu predstavnika na kongres Sindikata komunalnih i bolničkih

¹ Vidi: »Međunarodna aktivnost jugoslovenskih sindikata u 1959«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 463—466 (83—86).

radnika Italije (CGIL), a predstavnik Sindikata službenika državnih organa i društvenih službi Jugoslavije, u istom mesecu, učestvovao je na kongresu Federacije državnih službenika Italije (CGIL).

UČEŠĆE STRANIH PREDSTAVNIKA NA KONGRESIMA JUGOSLOVENSKIH SINDIKATA. U 1960. godini 7 jugoslovenskih strukovnih sindikata održalo je svoje kongrese. Po završetku kongresa veći broj predstavnika inostranih sindikalnih organizacija zadržao se izvesno vreme u Jugoslaviji. U toku boravka predstavnici inostranih sindikata posetili su mnoga industrijska preduzeća, poljoprivredna dobra, institucije radničkog obrazovanja i sindikalne organizacije i neposredno se informisali i upoznali sa nizom aktuelnih pitanja iz oblasti društvenog i radničkog upravljanja, raspodele dohotka, radničkog obrazovanja, sa životom i radom jugoslovenskih radnika i službenika i s radom i ulogom jugoslovenskih sindikata.

Kongresu Sindikata trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika u aprilu prisustvovali su predstavnici Međunarodne unije trgovinskih radnika (SSF), Nacionalne federacije nameštenika, tehničara i kadrova trgovine Belgije, Sindikata radnika ugostiteljstva Austrije, Federacije trgovinskih i ugostiteljskih radnika Italije (CGIL), Sindikata prehrambenih i ugostiteljskih radnika Savezne Republike Nemačke i Sindikata trgovinskih službenika Argentine.

Kongresu Sindikata komunalnih i zanatskih radnika u maju prisustvovali su predstavnici Sindikata za lične usluge Austrije, Nacionalne federacije komunalnih i bolničkih radnika Italije (CGIL), Sindikata javnih službi i transporta Savezne Republike Nemačke, Glavne centrale javnih službi Belgije — sektor komunalnih radnika i Sindikata frizerskih radnika Švedske.

Kongresu Sindikata građevinskih radnika u junu prisustvovali su predstavnici Međunarodne unije sindikata građevinarstva, drvno-prerađivačke industrije i građevinskog materijala (SSF), Sindikata radnika građevinarstva i industrije građevinskog materijala SSSR, Sindikata građevinskih radnika Finske, Nacionalne federacije radnika građevinarstva, javnih radova i građevinskog materijala Francuske (CGT), Federacije radnika drvne i građevinske industrije Italije (CGIL) i Sindikata građevinskih i drvodeljskih radnika Demokratske Republike Nemačke.

Na kongresu Sindikata drvodeljskih radnika u junu učestvovali su predstavnici Sindikata radnika šumske, papirne i drvno-prerađivačke industrije SSSR, Sindikata drumskih i drvodeljskih radnika Poljske, Sindikata građevinske i drvodeljske industrije Demokratske Republike Nemačke i Federacije radnika drvne i građevinske industrije Italije (CGIL).

Na kongresu Sindikata radnika štampe i papira Jugoslavije u junu učestvovali su predstavnici odgovarajućih sindikata Velike Britanije, Švedske, Italije, Savezne Republike Nemačke i Venecuele.

Kongresu Sindikata metalčkih radnika u decembru prisustvovali su predstavnici Sindikata radnika mašinogradnje SSSR, Sindikata metalčkih radnika Poljske, Sindikata metalčkih i metalurških radnika Belgije, Federacije metalurških radnika Francuske (CGT), Sindikata metalčkih radnika Austrije, Federacije radnika i službenika metalurgije Italije (CGIL) i Sindikata metalčkih radnika Velike Britanije.

Kongresu Sindikata službenika državnih organa i društvenih službi Jugoslavije u decembru prisustvovali su predstavnici Generalnog saveza federacije državnih službenika Francuske, Sindikata službenika javnih službi Švajcarske, Nacionalne federacije državnih službenika Italije, Opšte centrale javnih službi Belgije i Sindikata javnih službi, transporta i saobraćaja Savezne Republike Nemačke.

SARADNJA SA MEĐUNARODNIM SINDIKALNIM ORGANIZACIJAMA. Predstavnici jugoslovenskih sindikata prisustvovali su na mnogim sastancima međunarodnih sindikalnih i drugih međunarodnih organizacija. Na tim sastancima oni su istupali o nizu pitanja od interesa za radničku klasu, za uspešnu i korisnu razmenu mišljenja i iskustava za likvidiranje svih prepreka i pojava koje

ometaju zbližavanje i saradnju unutar međunarodnog sindikalnog pokreta i za očuvanje mira u svetu.

Pored toga, ovakvi sastanci koristili su predstavnicima jugoslovenskih sindikata da uspostave kontakte sa većim brojem predstavnika inostranih sindikalnih organizacija, čije delegacije ili predstavnici nisu boravili u toku 1960. u Jugoslaviji, i da sa njima vode razgovore o uzajamnoj saradnji, o odnosima unutar međunarodnog sindikalnog pokreta i o mnogim drugim pitanjima koja interesuju sindikate i radničku klasu uopšte. Naročito su bili korisni takvi susreti sa predstavnicima sindikalnih organizacija nekih afričkih, azijskih i južnoameričkih zemalja.

Delegati Saveza sindikata Jugoslavije prisustvovali su u junu redovnom zasedanju Međunarodne organizacije rada (MOR), na čijem se dnevnom redu nalazilo više pitanja i problema iz oblasti radnog zakonodavstva i socijalne zaštite radnika.

Predstavnik Centralnog veća SSJ učestvovao je na sastanku Međunarodnog komiteta za pomoć Alžiru održanog u oktobru u Havanu — Kuba.

Delegacija Sindikata poljoprivrednih, prehrambenih i duvanskih radnika prisustvovala je sastanku sa delegacijama Federacije poljoprivrednih radnika Maroka i Federacije poljoprivrednih radnika i napoličara Italije (CGIL), oktobra u Kopru što je, u stvari, bio sastanak Pripremnog komiteta za saziv mediteranske konferencije o poljoprivrednom razvoju.

U toku 1960. Centralno veće SSJ uspostavilo je saradnju sa Evropskom agencijom za produktivnost, koja se pokazala korisnom i uspešnom. U toku godine predstavnici jugoslovenskih sindikata učestvovali su na nekoliko studijskih turneja koje je ova Agencija organizovala u raznim zemljama. Tako je jedna grupa jugoslovenskih stručnjaka boravila u junu u Belgiji i Francuskoj u cilju upoznavanja sa pitanjima produktivnosti i nagrađivanja, a druga grupa u Holandiji i Saveznoj Republici Nemačkoj. U septembru jedna grupa stručnjaka boravila je u Švedskoj i Velikoj Britaniji u cilju upoznavanja sa sistemom individualne i kolektivne stimulacije, a druga grupa je u Holandiji i Saveznoj Republici Nemačkoj izučavala finansiranje i ekonomiku izgradnje radničkih stanova.

Delegacija Sindikata poljoprivrednih, prehrambenih i duvanskih radnika prisustvovala je kao posmatrač III međunarodnoj konferenciji radnika prehrambene i duvanske industrije avgusta u Budimpešti, a delegacija Sindikata tekstilnih, kožarskih i gumarskih radnika Jugoslavije sastanku Međunarodne unije radnika industrije tekstila, odeće i obuće oktobra u Berlinu. Sastanku Komisije za brodogradnju pri Međunarodnoj uniji metalčkih radnika marta u Đenovi prisustvovala je delegacija Sindikata metalčkih radnika Jugoslavije. Konferenciji o ekonomskim problemima pomoraca i dokera zemalja Baltičkog i Severnog mora septembra u Gdansku (Poljska) prisustvovali su predstavnici Sindikata saobraćajnih radnika Jugoslavije, a kao gost Međunarodne unije prehrambenih i duvanskih radnika boravio je februara u Sofiji i vodio razgovore sa predstavnicima Unije sekretar Centralnog odbora Sindikata poljoprivrednih, prehrambenih i duvanskih radnika Jugoslavije. U Jugoslaviji je boravila kao gost Sindikata saobraćajnih radnika delegacija Međunarodne unije za transport (sastavni deo SSF).

Sindikat radnika rudarstva, metalurgije i hemijske industrije Jugoslavije nastavio je saradnju sa Međunarodnom federacijom rudara, koja je sastavni deo Međunarodne konfederacije slobodnih sindikata (MKSS). U toku maja i jula 1960. predstavnici ovog jugoslovenskog sindikata učestvovali su na sastancima Izvršnog odbora Međunarodne federacije rudara održanim u Hamburgu i Štokholmu.

Sindikat saobraćajnih radnika i Sindikat prosvetnih i naučnih radnika Jugoslavije nastavili su da sarađuju sa autonomnim međunarodnim strukovnim organizacijama i međunarodnim sportskim i kulturnim udruženjima i organizacijama.

Predstavnici Sindikata saobraćajnih radnika učestvovali su na kongresu Međunarodne federacije kulturno-umetničkih društava železničara juna u Štokholmu, kongresu Međunarodne federacije turističkih udruženja železničara maja u Dablinu, kongresu Međunarodne sportske unije železničara septembra u Istanbulu i sastancima Stalne tehničke komisije

Međunarodne sportske unije železničara juna, Revizione komisije Međunarodne sportske unije železničara avgusta u Budimpešti i Međunarodne sportske unije radnika PTT i takmičenju poštara maja u Lovranu.

Predstavnici Sindikata prosvetnih i naučnih radnika prisustvovali su svetskoj konferenciji Međunarodne unije sindikata prosvetnih radnika jula u Konakriju, kongresima Međunarodne unije sindikata prosvetnih radnika, Međunarodne federacije nastavnika srednjih škola i Svetske konfederacije organizacija nastavne struke jula i avgusta u Amsterdamu i kongresu Međunarodnog udruženja univerzitetskih nastavnika i profesora septembra u Brislu.

RAZMENA DELEGACIJA I POJEDINIH FUNKCIONERA. Kao i prethodnih godina, Centralno veće SSJ je u toku 1960. posetio veći broj gostiju iz centralnih rukovodstava sindikalnih organizacija drugih zemalja, a delegacije Saveza sindikata Jugoslavije posetile su niz zemalja i imale korisne susrete s rukovodiocima njihovih sindikalnih centrala.

Znatno više nego ranijih godina ova vrsta razmene doprinela je daljem produbljivanju međusobne saradnje i u više slučajeva pružila je snažan podsticaj uspešnijem i neposrednijem vođenju razgovora o nizu pitanja od interesa za sindikate i radničku klasu.

Okobra i novembra 1960. delegacija Centralnog veća SSJ posetila je sindikate Maroka i Gane. Za vreme boravka u Gani delegacija je uspostavila kontakt i vodila razgovore i sa predstavnicima Nacionalnog sindikata radnika Konga. Prilikom poseta jugoslovenske delegacije Maroku i Gani usvajane su zajedničke deklaracije o daljoj međusobnoj saradnji u kojima su, pored toga što je potvrđena identičnost stavova o mnogim pitanjima i izražena želja za daljim učvršćenjem međusobne saradnje, izneti pogledi na mnoge svetske probleme kao što su: borba za očuvanje mira, razoružanje, problemi kolonijalizma i neokolonijalizma, pomoć nerazvijenim zemljama i sl.

Na povratku iz Maroka i Gane ova delegacija Centralnog veća je u Londonu vodila razgovore sa predstavnicima Kongresa sindikata Velike Britanije (TUC) i u Parizu sa generalnim sekretarom Generalne konfederacije rada Francuske.

Druga delegacija Centralnog veća SSJ učinila je avgusta i septembra posete sindikatima Japana, Burme, Indonezije, Indije, Cejlona i Ujedinjene Arapske Republike. Za vreme boravka u Japanu delegacija je prisustvovala kongresu SOHYO i proslavi desetogodišnjice njegovog osnivanja.

Delegacije Centralnog veća SSJ učinile su takođe posete sindikatima Rumunije aprila i prisustvovala »Spartakijadi« u Pragu jula — kao gost sindikata Čehoslovačke i Festivalu nemačkih radničkih kulturnih društava juna — kao gost sindikata Demokratske Republike Nemačke.

Jedna studijska delegacija Centralnog veća SSJ boravila je u februaru u Austriji, gde je kao gost Saveza sindikata Austrije izučavala sistem ustanova za obrazovanje odraslih, a druga studijska delegacija je u julu kao gost Generalne konfederacije rada Italije, proučavala paternalizam i druge pojave savremenog kapitalizma u Italiji.

Centralno veće SSJ izvršilo je razmenu delegacija za proslavu Prvog maja sa sindikatima: SSSR, Poljske, Čehoslovačke, Rumunije, Mađarske, Bugarske, Demokratske Republike Nemačke i Maroka. Tom prilikom je u Jugoslaviji boravila i delegacija Generalne konfederacije rada Italije, a na Kubi delegacija Centralnog veća SSJ.

U toku 1960. u Jugoslaviji su boravili delegacije Nacionalne konfederacije Sindikata Venecuele i Kongresa sindikata Severne Rodezije, generalni sekretar Svearapske konfederacije sindikata, generalni sekretar Konfederacije radnika Zanzibara i Pembe, generalni sekretar Nacionalnog saveza radnika Konga, predsednik Nacionalne konfederacije sindikata Venecuele, dva funkcionera Jedinstvene sindikalne centrale Holandije (EVC), jedan funkcioner HISTADRUTA (Izrael), sekretar Generalne konfederacije rada Grčke i jedan član rukovodstva Opšte unije rada Alžira. Pored toga, u Jugoslaviji su kao gosti Centralnog veća SSJ, boravile i studijske delegacije: Unije rada Italije (UIL), koja je izučavala sistem radničkog samoupravljanja, Saveza sindikata Austrije radi izučavanja pro-

blema obrazovanja odraslih i Zemaljskog veća Saveza sindikata Austrije za Štajersku radi upoznavanja sistema radničkog samoupravljanja.

Pored ovih zvaničnih susreta i poseta, u toku 1960. u Jugoslaviji su nezvanično boravili i mnogi funkcioneri inostranih sindikalnih organizacija (na proputovanju, u poseti ili na godišnjem odmoru), na primer, predsednik Saveza sindikata Austrije, sekretar Kongresnih sindikata Indije (INTUC) za državu Utar Pradeš, sekretar Sindikata radnika industrije šećera Indije (INTUC) i dr.

RAZMENA DELEGACIJA STRUKOVNIH SINDIKATA. U 1960. jugoslovenski strukovni sindikati ostvarili su više razmena delegacija sa odgovarajućim inostranim sindikatima.

Delegacija Sindikata metalških radnika Jugoslavije boravila je juna u Austriji kao gost Radničke komore Štajerske, a kao gosti ovog jugoslovenskog sindikata boravile su delegacije Sindikata energetičara Čehoslovačke, Sindikata metalških radnika Italije (CGIL) i Federacije metalških radnika Francuske (CGT) u junu, i delegacija Sindikata energetičara SSSR u septembru.

Delegacije Sindikata radnika rudarstva, metalurgije i hemijske industrije učinile su posetu odgovarajućim sindikatima Čehoslovačke u maju, Velike Britanije u avgustu, Belgije u oktobru i Mađarske u novembru. U toku 1960. ovaj Sindikat je primio u goste: jula — sekretara Nacionalnog sindikata rafinerija nafte Indije (INTUC), avgusta — sekretara Nacionalne unije rudara Indije (INTUC), aprila — zajedničku delegaciju Sindikata rudarskih radnika, Sindikata metalurških radnika i Sindikata hemijske industrije Poljske, aprila i septembra — takođe zajedničku delegaciju Sindikata rudarskih radnika, Sindikata metalurških radnika i Sindikata hemijske industrije i nafte SSSR i novembra — delegaciju Sindikata rudara Japana.

Sindikat saobraćajnih radnika Jugoslavije poslao je septembra delegaciju u SSSR, a oktobra dve delegacije u Veliku Britaniju (jedna je bila gost Sindikata PTT radnika, a druga je vratila posetu Uniji transportnih radnika). Jedna grupa jugoslovenskih železničara, slikara-amatera, članova Sindikata saobraćajnih radnika učestvovala je sa svojim radovima na Međunarodnoj izložbi slikara-amatera, koju je u avgustu u Budimpešti organizovao Sindikat železničkih radnika Mađarske. U Jugoslaviji su boravili kao gosti Sindikata saobraćajnih radnika: jula — funkcioner Sindikata saobraćajnih radnika Cejlona, avgusta — delegacija Glavne centrale javnih službi Belgije — sektor PTT radnika, oktobra — zajednička delegacija Sindikata PTT radnika i Sindikata transportnih radnika i putara Poljske, a novembra — delegacija Sindikata pomorskih radnika i dokera Poljske. U avgustu je boravila u Jugoslaviji grupa aktivista Sindikata lučkih i skladišnih radnika SAD.

Sindikat poljoprivrednih, prehrambenih i duvanskih radnika poslao je septembra 1960. jednu delegaciju u posetu Sindikatu poljoprivrednih radnika i otkupa SSSR, a drugu u Mađarsku, koja je vodila razgovore sa predstavnicima Sindikata poljoprivrednih i šumarskih radnika i Sindikata radnika prehrambene i duvanske industrije Mađarske. Ovaj jugoslovenski sindikat primio je avgusta delegaciju Sindikata poljoprivrednih i duvanskih radnika Bugarske, a septembra delegacije Sindikata radnika prehrambene industrije Poljske i Sindikata poljoprivrednih i šumarskih radnika Mađarske. Jedna delegacija Pokrajinskog odbora za Vojvodinu ovog Sindikata učinila je septembra posetu provincijskom odboru odgovarajućeg sindikata za oblast Ravenu u Italiji.

U toku 1960. delegacije Sindikata tekstilnih, kožarskih i gumarskih radnika bile su u poseti Sindikatu tekstilnih i kožarskih radnika Savezne Republike Nemačke aprila, Sindikatu tekstilnih i kožarskih radnika Poljske i Sindikatu tekstilnih radnika Mađarske, juna, a kao gosti ovog Sindikata boravile su u Jugoslaviji delegacije: Federacije tekstilnih radnika Italije (CGIL) jula i Sindikata radnika industrije široke potrošnje Čehoslovačke novembra.

Sindikat prosvetnih i naučnih radnika poslao je delegacije u Čehoslovačku, Mađarsku i Izrael septembra i u Mađarsku oktobra, dok je septembra primio u goste delegaciju Federacije prosvetnih radnika Maroka.

Delegacije Sindikata trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika boravile su: septembra u Poljskoj kao gost Sindikata trgovinskih i ugostiteljskih radnika, a oktobra u Belgiji kao gost Sindikata nameštenika, tehničara i kadrova trgovine, dok je u Jugoslaviji oktobra boravila kao gost ovog Sindikata delegacija Federacije trgovinskih i ugostiteljskih radnika Italije (CGIL).

Sindikat zdravstvenih radnika poslao je u julu jednu delegaciju u SSSR, a drugu u Poljsku.

Delegacija Sindikata građevinskih radnika boravila je avgusta u Finskoj, kao gost istoimenog sindikata.

Sindikat službenika državnih organa i društvenih službi poslao je maja delegaciju u Poljsku, koja je uzvratila posetu odgovarajućem sindikatu, a delegacija Sindikata radnika štampe i papira boravila je decembra u Demokratskoj Republici Nemačkoj, kao gost Sindikata grafičkih radnika.

RAZMENA DELEGACIJA GRADOVA I PREDUZEĆA. U toku 1960. ostvarena je obimnija razmena delegacija između gradskih sindikalnih veća i sindikalnih organizacija preduzeća Jugoslavije i drugih zemalja. Ova vrsta razmene postaje sve više jedna od pogodnijih i uspešnijih formi saradnje između jugoslovenskih sindikata i sindikata drugih zemalja.

Sindikalna veća Beograda, Varšave i Liježa nastavila su međusobnu saradnju i 1960. Na zajedničkom tripartitnom sastanku u Varšavi juna delegacije sindikalnih veća ovih gradova diskutovale su o osnovnim međunarodnim problemima — očuvanju mira, razoružanju, kolonijalizmu i o iskustvima svojih sindikalnih organizacija u rešavanju aktuelnih problema koji se tiču interesa radnih ljudi.

Delegacija Gradskog sindikalnog veća Beograda boravila je oktobra u Sofiji kao gost odgovarajućeg sindikalnog rukovodstva. U cilju uzajamne razmene iskustava iz rada i zajedničkih problema u Beogradu je maja boravila delegacija Sreskog odbora sindikata trgovinskih radnika iz Bona (Savezna Republika Nemačka), kao gost Gradskog odbora Sindikata trgovinskih, ugostiteljskih i turističkih radnika Beograda.

U martu delegacija Gradskog sindikalnog veća Zagreba prisustvovala je kongresu Radničke komore Milana, delegacija Sreskog sindikalnog veća Novog Sada kongresu Radničke komore Bolonje, a delegacija Sreskog sindikalnog veća Nove Gorice bila je gost na kongresu Radničke komore Roviga (Italija). U maju Gradsko sindikalno veće Zagreba primilo je u goste delegaciju Radničke komore Milana, a delegacija Radničke komore Klagenfurta (Austrija) boravila je nekoliko dana u Ljubljani, kao gost Republičkog veća Saveza sindikata Jugoslavije za Sloveniju, u cilju razmene iskustava i međusobnog upoznavanja sa radom i problemima sindikata. U avgustu Sresko sindikalno veće Nove Gorice posetila je delegacija Radničke komore Roviga.

U toku 1960. izvršena je razmena delegacija između sindikalnih organizacija fabrike nameštaja u Novoj Gradišci i fabrike nameštaja u Jarocinsku (Poljska), a u februaru boravila je u Jugoslaviji zajednička delegacija Nikopoljskog metalurgijskog zavoda i Zavoda »Karl Libkneht« (oba iz SSSR) kao gost sindikalne organizacije Željezare Zenica.

Delegacije sindikalnih organizacija jugoslovenskih preduzeća boravile su: delegacija rudnika Breze u Rumuniji aprila, kao gost rudnika Lonea; delegacija Fabrike duvana Sarajevo u SSSR avgusta kao gost Fabrike duvana u Rostovu; delegacija rudnika Raša u SSSR septembra, kao gost Oblasnog odbora rudara Donbasa; delegacija Brodogradilišta »Trečj Maj« iz Rijeke u SSSR oktobra kao gost sindikalne podružnice Admiralitetskog brodogradilišta u Lenjingradu.

DISKUSIONI SASTANCI. Jugoslovenski sindikat posvećuju ovoj formi saradnje znatnu pažnju jer se do sada pokazala kao vrlo pogodna za neposrednije i šire upoznavanje i razmenu mišljenja i iskustava u odnosima sa sindikalnim organizacijama drugih zemalja.

U junu u Varšavi je održan diskusioni sastanak između delegacije Centralnog veća SSJ i delegacije Saveza sindikata Poljske o problemima raspodele ukupnog prihoda između preduzeća i zajednice, problemima životnog standarda, aktu-

elnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta i uzajamnoj saradnji poljskih i jugoslovenskih sindikata. Aprila u Budimpešti delegacija Centralnog veća SSJ i delegacija Saveza sindikata Mađarske održale su sličan diskusioni sastanak o metodu rada sindikata i obrazovanju radnika. Za vreme boravka delegacije Centralnog veća SSJ, aprila u Rumuniji održan je diskusioni sastanak između delegacija centralnih veća saveza sindikata Jugoslavije i Rumunije o nagrađivanju u privredi i o uzajamnoj saradnji jugoslovenskih i rumunskih sindikata. U junu su održali u Zagrebu diskusioni sastanak predstavnici Saveza sindikata Austrije i Saveza sindikata Jugoslavije o pitanju obrazovanja radnika.

UČEŠĆE NA SEMINARIMA. U toku 1960. više predstavnika jugoslovenskih sindikata uzelo je učešća u radu seminara u nekim evropskim zemljama koje su organizovale međunarodne i nacionalne sindikalne i druge organizacije.

Tako je jedan predstavnik Saveza sindikata Jugoslavije uzeo učešća na seminaru »Salcburški razgovori« koji svake godine organizuje u Salcburgu Savez narodnih univerziteta Austrije. Na »Salcburškim razgovorima« tretiraju se mnogi problemi iz kulturnog i prosvetnog razvoja, posebno života sindikalne omladine onih zemalja čiji su učesnici zastupljeni na seminaru. Jedna delegacija Centralnog veća SSJ prisustvovala je septembra u Beču, zajedničkom seminaru o problemima slobodnog vremena, na kome su učestvovali i delegacije sindikata Austrije, Poljske i Švajcarske. Predstavnici Sindikata službenika državnih organa i društvenih službi prisustvovali su jula »Međunarodnom letnjem seminaru« koji svake godine organizuje u Mosbachu Sindikat javnih službi transporta i saobraćaja Savezne Republike Nemačke. Na ovom seminaru učestvovali su još predstavnici sindikata Finske, Švedske, Norveške, Holandije, Belgije, Velike Britanije, Francuske i Austrije. Učesnici su diskutovali o mnogim pitanjima političkog, ekonomskog i društvenog razvoja i o ulozi i radu sindikata svojih zemalja.

Dva predstavnika Sindikata radnika rudarstva, metalurgije i hemijske industrije prisustvovala su septembra seminaru za mlade rudare, koji je u Belgiji organizovala Međunarodna federacija rudara. Na ovom seminaru, koji se održava svake godine, mladi rudari iz raznih zemalja upoznaju se sa radom i organizacijom Međunarodne federacije rudara kao i sa uslovima života i rada mladih rudara u drugim zemljama. Jedan od predstavnika Jugoslavije je na tome seminaru održao predavanje o socijalnim, političkim i privrednim uslovima u Jugoslaviji i ulozi sindikata. Na poziv Sindikata rudara Švedske, dva predstavnika jugoslovenskih sindikata uzela su učešća na tromesečnom seminaru koji je organizovala sindikalna škola Saveza sindikata Švedske. Na ovom seminaru učesnici iz sindikalnih organizacija mnogih zemalja upoznaju se sa društveno-ekonomskim razvikom i ulogom sindikata kako u Švedskoj tako i drugim zemljama.

U Jugoslaviji je takođe održano nekoliko seminara. U maju i junu održana su tri seminara u trajanju od po dva meseca. Seminar o radničkom upravljanju i ulozi sindikata održan je za grupu funkcionera Opšte unije radnika Alžira, seminar o sistemu socijalnog osiguranja i metodima rada sindikata za funkcionere Lige sindikata radnika i službenika Libana, a seminar o zadruštarstvu i društvenom upravljanju za grupu funkcionera Opšte unije radnika Alžira.

Na seminarima o produktivnosti i sistemu nagrađivanja organizovanim oktobra u Beogradu Zagrebu i Ljubljani za stručnjake i sindikalne funkcionere iz sindikalnih organizacija i nekih preduzeća održala su predavanja tri predavača iz Evropske agencije za produktivnost (EPA). Ovi seminari su bili, u stvari, jedna od prvih realizacija iz zajedničkog programa saradnje Centralnog veća SSJ i Evropske agencije za produktivnost. Organizaciju seminara sprovela su gradska sindikalna veća Beograda, Zagreba i Ljubljane.

PREDAVANJA. Predstavnici jugoslovenskih sindikata održali su nekoliko predavanja za aktiviste sindikalnih organizacija drugih zemalja.

Tako je sekretar Centralnog veća SSJ septembra, kao gost Generalne konfederacije rada Italije, održao nekoliko pre-

davanja u Italiji na temu: »Sindikati, radničko upravljanje i raspodela dohotka«. Član Predsedništva Centralnog odbora Sindikata radnika rudarstva, metalurgije i hemijske industrije održao je predavanje na međunarodnom seminaru za mlade rudare održanom septembra u Marre Saint-Antoine u Belgiji, a predstavnik jugoslovenskih sindikata koji je učestvovao u radu »Sindikalne studijske nedelje« koju je organizovala Generalna federacija rada Belgije, održao je predavanje na temu »Planiranje u Jugoslaviji«.

U Jugoslaviji su održali više predavanja predstavnici Sindikata metalnih radnika Italije (CGIL) marta, i predstavnici Sindikata javnih službi, transporta i saobraćaja Savezne Republike Nemačke oktobra.

RAZMENA NOVINARA. Redakcija lista »Rad«, organa Saveza sindikata Jugoslavije, nastavila je u toku 1960. razmenu novinara sa redakcijama sindikalnih listova drugih zemalja. Tako je direktor i glavni urednik lista »Rad« boravio aprila u SSSR kao gost lista »Trud«, a novembra u Poljskoj kao gost redakcije lista »Głos Pracy«. U toku godine u Jugoslaviji su kao gosti redakcije »Rad« boravili: urednik lista »L'Avant-garde«, organa Opšte unije rada Maroka, i glavni urednik lista »Głos Pracy« iz Poljske.

RAZMENA RADNIKA I SLUŽBENIKA NA GODIŠNJEM ODMORU. U toku 1960. razmena radnika i službenika za vreme godišnjeg odmora osetno je povećana i proširena sa nizom sindikalnih organizacija u svetu.

Na osnovu dogovora između Centralnog veća SSJ i centralnih rukovodstava Sindikata SSSR, Austrije, Italije, Čehoslovačke, Rumunije, Grčke, Bugarske i Demokratske Republike Nemačke ova vrsta razmene radnika vrši se na principu reciprociteta i bezdeviznog plaćanja. U toku 1960. na bazi ove razmene 155 jugoslovenskih radnika i službenika boravilo je u drugim zemljama, i to: 60 u SSSR, 40 u Austriji, 15 u Rumuniji i po 10 u Čehoslovačkoj, Grčkoj, Bugarskoj i Demokratskoj Republici Nemačkoj. U toku letnjih meseci 1960. jugoslovenski sindikati su primili kao svoje goste 207 radnika i službenika, i to: 62 iz SSSR, 60 iz Italije, 40 iz Austrije, 15 iz Rumunije i po 10 iz Čehoslovačke, Grčke i Bugarske.

Pored toga, u toku 1960. jugoslovenski strukovni sindikati su u svoja odmarališta primili više sindikalnih funkcionera, omladinskih sindikalnih aktivista i članova sindikata iz drugih zemalja. U odmaralištima jugoslovenskih sindikata u toku

1960. boravilo je ukupno 450 sindikalnih funkcionera i aktivista iz Poljske, Italije, Austrije, Velike Britanije, Mađarske, Grčke, Savezne Republike Nemačke i Francuske, dok je u sindikalnim odmaralištima pomenutih zemalja boravilo oko 500 jugoslovenskih sindikalnih aktivista i članova. Sve troškove za vreme boravka kako u jugoslovenskim tako i u inostranim sindikalnim odmaralištima snosili su sami korisnici — jugoslovenski odnosno inostrani sindikalni funkcioneri i aktivisti.

OSTALE FORME SARADNJE I POMOĆI. Jugoslovenski sindikati su u 1960. organizovali i slanje jugoslovenskih radnika na specijalizaciju, stručno osposobljavanje u Jugoslaviji inostranih radnika, pružanje pomoći oko školovanja studenata iz nekih nerazvijenih zemalja i pružanje materijalne pomoći pojedinim sindikatima.

U toku 1960. nastavljeno je profesionalno osposobljavanje grupe alžirskih radnika i školovanje alžirskih studenata koji su aprila 1959. stigli u Jugoslaviju, na osnovu dogovora između Centralnog veća SSJ i Opšte unije radnika Alžira. Sredinom 1960. u Jugoslaviju su došle jedna grupa ganskih i jedna marokanskih studenata, koji će nastaviti školovanje i u sledećim godinama, na osnovu dogovora između Centralnog veća SSJ i Kongresa sindikata Gane, odnosno Opšte unije rada Maroka.

Jugoslovenski sindikati su u toku 1960. pružili pomoć sindikatima Gane i Severne Rodezije. Prilikom zemljotresa u Čileu Centralno veće SSJ poslalo je pomoć u iznosu od 5 miliona dinara, a prilikom zemljotresa u Agadiru poklonilo je dve montažne kuće kao pomoć Opštoj uniji rada Maroka. U toku velikog štrajka rudara u Japanu, Sindikat rudarstva, metalurgije i hemijske industrije poslao je njihovom sindikatu pomoć u iznosu od 1,2 miliona dinara.

U toku 1960. jugoslovenski sindikati su koristili pomoć Švajcarske radničke pomoći u vidu stručnog usavršavanja radnika. Jedna grupa od 20 kvalifikovanih i visokokvalifikovanih radnika i poslovođa iz nekoliko jugoslovenskih fabrika za prerađivanje voća i povrća i proizvodnju voćnih sokova i bezalkoholnih pića boravila je od juna do decembra u Švajcarskoj. Za vreme boravka jugoslovenski radnici su radili u odgovarajućim preduzećima Švajcarske, upoznali se sa organizacijom ovih preduzeća i procesom proizvodnje u njima.

IZVOR: Dokumentacija Komisije za međunarodne veze Centralnog veća SSJ.

B. K

SAVEZNI DRUŠTVENI PLAN ZA 1961. GODINU

Plan privrednog razvoja i ekonomske politike za 1961. bazira se na ostvarenim rezultatima u privredi u 1960. godini i smernicama i zadacima postavljenim u Društvenom planu privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine. Pored toga, planom se omogućuje dalji razvoj privrednog sistema i usavršavanje sistema društvenog samoupravljanja.

U 1960. ostvaren je značajan porast proizvodnje i privredne aktivnosti u svim oblastima privrede (izuzev poljoprivrede koja je, zbog nepovoljnih klimatskih uslova, imala slabiji rod). Visoka stopa privrednog rasta, koja se održava već niz godina, jasno pokazuje da jugoslovenska privreda sadrži u sebi snažne dinamičke tendencije, koje izviru ne samo iz postojećih materijalnih uslova već i iz svih onih prednosti koje pruža društveni sistem. Na toj osnovi bilo je moguće i u Društvenom planu za period od 1961. do 1965. godine, a i u Saveznom društvenom planu za 1961. predvideti visoku stopu rasta i snažnu ekspanziju privrede. Plan za 1961. godinu obezbeđuje onu dinamiku privrednog razvoja koja je predviđena i u perspektivnom planu. Izbor prioriteta i raspored i upotreba društvenih sredstava i fondova omogućuju da se u 1961. obezbedi kontinuitet privrednog rasta i uspešno pride rešavanju onih zadataka koje perspektivni plan postavlja.

U pogledu daljeg razvoja i usavršavanja privrednog sistema potrebno je istaći da su već sazreli uslovi da se izvrše takve izmene koje bi omogućile homogenije odnose između pojedinih elemenata sistema, kao i otklanjanje onih ostataka administrativnog upravljanja koji su postali suvišni i predstavljaju smetnju daljem uspešnom razvoju privrede i društvenih odnosa. U tom cilju predviđeno je da se u 1961. godini izvrše izmene u deviznom i spoljnotrgovinskom sistemu, u sistemu raspodele dohotka, u kreditnom sistemu i organizaciji bankarskog aparata i u politici cena.

Složenost privrednih zadataka koje treba rešavati u toku 1961. zahteva da se uporedo sa snažnom dinamikom razvoja obezbedi i stabilnost privrednih kretanja i odnosa na tržištu kako bi se postigli što povoljniji rezultati.

OSNOVNI ZADACI

Savezni društveni plan za 1961. godinu postavio je sledeće osnovne zadatke:¹

»1. povećati obim proizvodnje i usluga u svim privrednim oblastima u skladu sa osnovnim smernicama razvoja privrede i proizvodnom politikom utvrđenom Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine i odredbama ovog plana;

2. nastojati da se dalje izgrađuju i usavršavaju socijalistički odnosi privređivanja i privredni sistem; tom cilju treba da posluže promene u sistemu raspodele dohotka i nagrađivanja, koja će omogućiti dosledniju primenu principa nagrađivanja prema radu, i pojačati interes privrednih organizacija i trudbenika za ostvarivanje što boljih rezultata; dalje usavršavati sistem samoupravljanja sprovedeći odgovarajuće izmene u organizaciji i poslovanju pojedinih privrednih oblasti i javnih službi; u cilju usavršavanja privrednog sistema i otklanjanja administrativne intervencije na onim sektorima gde je ona postala smetnja daljem uspešnom razvoju, potrebno je sprovesti odgovarajuće izmene u deviznom i spoljnotrgovinskom sistemu, razviti i usavršiti bankarski i kreditni sistem, nastaviti

proces uklanjanja dispariteta među cenama, i na taj način stvarati objektivna merila za poslovnu delatnost privrednih organizacija i drugih organa;

3. da bi se obezbedilo uspešno ostvarenje gornjih ciljeva potrebno je primenjivati mere koje bi doprinele stabilizaciji privrednih kretanja u 1961. godini; radi toga potrebno je obezbediti kroz politiku svih organa da se porast pojedinih vidova potrošnje, a naročito investicija, održi u okvirima predviđenim ovim planom; od posebnog značaja u tom pravcu treba da bude usklađivanje celokupne kreditne politike sa proporcijama ovog plana; pored toga, politika svih organa treba da bude usmerena na štedljivo raspolaganje sredstvima i stvaranje nužnih rezervi;

4. stvarati uslove za dalji porast produktivnosti rada, kao osnovicu stalnog porasta proizvodnje i poboljšanja životnih uslova stanovništva; pored mera kojima će se usavršavati sistem privređivanja i nagrađivanja, potrebno je usmeravati ulaganja za razvoj proizvodnih snaga u pravcu veće efikasnosti i povoljnijeg dejstva na porast produktivnosti, dalje usavršavati organizaciju rada u privrednim organizacijama i pojačati napore za stručno obrazovanje i usavršavanje kadrova;

5. u skladu sa povećanjem produktivnosti rada i proizvodnje ostvariti porast lične potrošnje i životnog standarda uopšte, a posebno radnika i službenika; obezbediti povećana ulaganja u stambenu izgradnju kao i ulaganja u izgradnju škola i drugih ustanova za obrazovanje i usavršavanje, ustanova za zdravstvenu zaštitu, komunalnih i drugih objekata koji treba da omoguće potpuni zadovoljavanje potreba građana;

6. obezbediti dalji porast izvoza, a u uvoznjoj politici nastojati da se uz relativno sporiji porast uvoza osigura predviđeni obim proizvodnje i snabdevenosti tržišta;

7. u investicionoj politici težište napora i sredstava upravit na brže završavanje već započetih objekata u svim granama i delatnostima koji treba da obezbede porast proizvodnje u 1961. i u narednim godinama; u okviru novih investicija obezbediti prioritet onim projektima čija izgradnja treba da proširi proizvodnju osnovnih sirovina i reprodukcioni materijala, ulaganjima koja treba da osiguraju predviđeni porast lične potrošnje i standarda, kao i ulaganjima radi modernizacije proizvodnje, a u skladu sa smernicama i politikom utvrđenom u Društvenom planu privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine;

8. nastaviti sprovođenje politike pomaganja ubrzanja razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja pojačanim ulaganjima i stvaranjem drugih uslova za taj razvoj i obezbediti dalje sprovođenje programa koji su utvrđeni ranijim planovima, kao i onih programa koji su predviđeni Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine;

9. jačati materijalnu osnovicu školstva i uopšte ustanova za obrazovanje i usavršavanje zdrastva i ostalih delatnosti društvenog standarda u skladu sa daljim porastom sredstava koje budžetski i finansijski sistem obezbeđuje odgovarajućim organima.«

PROIZVODNJA

Društvenim planom za 1961. predviđena je stopa porasta društvenog proizvoda od 12,5%, računato u neizmenjenim cenama, odnosno od 14,6% računato u tekućim cenama (tabela 1).

U oblasti *industrijske proizvodnje* računa se na dejstvo onih investicija iz proteklog perioda kojima je ostvareno proširenje postojećih kapaciteta u čitavom nizu industrijskih grana. Pored toga, očekuje se da će na porast proizvodnje uticati i novi kapaciteti koji su već pušteni u pogon u elektroprivredi, proizvodnji nafte, industriji nemetala i u hemijskoj industriji. Iskustvo iz ranijih godina je pokazalo da normalno snabdevanje industrije energijom i reprodukcijom materijalom ima značajnu ulogu u kontinuelnom

¹ Citirano prema tekstu Saveznog društvenog plana za 1961. godinu, »Službeni list FNRJ«, br. 53/60.

TABELA 1 — PORAST DRUŠTVENOG BRUTO PROIZVODA PO OBLASTIMA

(U milijardama din. — po tekućim cenama)

	I n d e k s i				
			1960*	1961.	
	1959.	1960.*	1961.	1959.	1960.*
Privreda — ukupno	5.823,0	6.713,9	7.692,9	115,3	114,6
Industrija	3.057,3	3.609,2	4.104,6	118,1	113,7
Poljoprivreda	1.142,9	1.136,2	1.327,0	99,4	116,8
Šumarstvo	69,4	85,6	94,4	123,3	110,3
Građevinarstvo	364,4	455,0	515,5	124,9	113,3
Saobraćaj	342,2	396,4	447,2	115,8	112,8
Trgovina i ugostiteljstvo	425,5	509,7	587,0	119,8	115,2
Zanatstvo	338,0	405,0	482,0	119,8	119,0
Ostale privredne delatnosti	83,3	116,8	135,2	140,2	115,8

* Svi podaci za 1960. godinu u ovoj i ostalim tabelama, kao i u tekstu, su procena izvršenja.

porastu proizvodnje, pa zato plan za 1961. godinu računa sa takvom snabdevenošću industrije koja će obezbediti predviđenu visoku stopu porasta. Planom se naročito akcentira potreba maksimalne proizvodnje sirovina i reprodukcijom materijala, a najveći porast proizvodnje predviđa se u onim granama koje su oslonjene na domaću sirovinску bazu (proizvodnja i prerada nafte, obojena metalurgija, elektroindustrija, hemijska industrija, industrija građevinskog materijala, drvna industrija, industrija papira i prehrambena industrija). To pokazuje da su napori uloženi tokom zadnjih godina na razvijanje sirovinskih izvora počeli već da daju odgovarajuće rezultate (tabela 2).

TABELA 2 — FIZIČKI OBIM INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE PO GRANAMA

	I n d e k s i	
	1960.	1961.
	1959.	1960.
Industrijska proizvodnja — ukupno	116	112
Proizvodnja elektroenergije	109	112
Proizvodnja i prerada uglja	107	108
Proizvodnja i prerada nafte	130	127
Crna metalurgija	114	108
Obojena metalurgija	106	112
Proizvodnja i prerada nemetala	115	111
Metalna industrija	123	110
Elektroindustrija	123	115
Hemijska industrija	112	114
Industrija građevinskog materijala	117	116
Drvna industrija	118	115
Industrija papira	115	132
Tekstilna industrija	117	115
Industrija kože i obuće	119	111
Industrija gume	129	118
Prehrambena industrija	117	109
Grafička industrija	117	119
Industrija duvana	101	79

Pri predviđanju porasta proizvodnje vodilo se računa o činjenici da će očekivane promene u sistemu raspodele dohotka, politici cena i deviznom i spoljnotrgovinskom režimu, stvoriti pogodnije uslove za veću produktivnost rada i za jače angažovanje svih samoupravnih faktora u pravcu boljeg korišćenja postojećih proizvodnih mogućnosti.

U poljoprivredi se očekuje porast proizvodnje za 15,1% u odnosu na 1960, odnosno za 11,7% u odnosu na prosečnu proizvodnju 1959/1960. Najveće povećanje proizvodnje očekuje se u stočarstvu, što će uticati na dalju intenzifikaciju i stabilizaciju poljoprivredne proizvodnje (tabela 3).

TABELA 3 — OBIM POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE PO GRANAMA

	Indeksi za 1961. godinu		
	1959 = 100	1960 = 100	1959/1960 = 100
Ratarstvo	104,4	115,6	109,7
Voćarstvo	95	154,9	117,8
Vinogradarstvo	120,2	131,6	127
Stočarstvo	118,3	109,3	113,7
Ribarstvo	133,3	108,1	121,2
Prerada	94,8	119	105,6

Od važnijih poljoprivrednih proizvoda predviđeno je da se u 1961. proizvede: pšenice i raži 4,3 miliona tona (prema 4,1 miliona tona u proseku za 1959/1960), kukuruza 7 miliona tona (prema 6 miliona tona), šećerne repe 2,6 miliona tona (prema 2,2 miliona tona) i mesa 720.000 tona (prema 612.000 tona prosečno u periodu 1959/1960).

U povećanju poljoprivredne proizvodnje posebno mesto imaće i dalje društveni sektor poljoprivrede (krupna društvena gazdinstva i kooperacija zadruga i individualnih proizvođača).

U šumarstvu plan predviđa širu primenu savremenih metoda gajenja šuma, posebno ukazujući na pojedine mere unapređenja, meliorativne zahvate i podizanje intenzivnih šumskih kultura. Predviđa se takođe jačanje tehničke baze šumarstva, građenje šumskih komunikacija i nabavka mehanizovane proizvodne opreme. Očekuje se samo neznan porast obima ukupne seče šuma (19,8 miliona m³ bruto mase, prema 19,2 miliona m³ u proseku 1957—1960). Međutim, predviđa se značajnije poboljšanje strukture proizvodnje, odnosno porast učešća industrijskog na račun ogrevnog i drugih kategorija drveta.

U oblasti građevinarstva plan predviđa povećanje fizičkog obima izgradnje za oko 8% u odnosu na 1960. Posebno se predviđaju povećana ulaganja za nabavku građevinske mehanizacije i transportnih sredstava, povećanje produktivnosti rada i punija primena savremenih metoda građenja.

U saobraćaju predviđa se proširenje prevoznih i drugih kapaciteta u skladu sa potrebama industrijske i poljoprivredne proizvodnje i računa se sa porastom ukupnog obima saobraćaja od 12,2% (tabela 4).

TABELA 4 — OBIM PREVOZA U SAOBRAĆAJU PO GRANAMA

	I n d e k s i		
	1959.	1960.	1961.
	1958.	1959.	1960.
Železnički saobraćaj	106,3	111,0	107,9
Pomorski saobraćaj	123,3	125,9	117,3
Rečni saobraćaj	111,8	116,5	115,3
Vazdušni saobraćaj	131,1	132,2	118,9
Drumski saobraćaj	145,7	127,4	122,0
Gradski saobraćaj	116,5	112,9	111,8

U 1961. godini vršiće se intenzivna ulaganja u modernizaciju saobraćajnih kapaciteta i sprovesti reforma sistema transportnih tarifa, što će stvoriti povoljnije ekonomske uslove za razvoj saobraćaja.

U oblasti trgovine, ugostiteljstva i turizma računa se da će robni promet trgovine na malo porasti u 1961. za oko 12%, kao i da će doći do znatnog porasta obima prometa u ugostiteljstvu i turizmu. Očekuje se da će se preduzete mere za stabilizaciju poljoprivredne proizvodnje povoljno odraziti na snabdevenost tržišta, što će omogućiti uspešnije i potpunije snabdevanje gradova i industrijskih centara. Računa se takođe i sa daljom modernizacijom postojećih i izgradnjom novih kapaciteta u oblasti trgovine, izgradnjom silosa i magacina za smeštaj žitarica, savremenijom opremom, modernim tehničkim sredstvima itd.

U skladu sa porastom proizvodnje u svim granama privrede, plan predviđa i povećanje obima *zanatskih usluga i zanatske proizvodnje* po stopi od 19% u odnosu na nivo ostvaren u 1960.

INVESTICIJE

U oblasti investicione politike Savezni društveni plan za 1961. godinu predviđa kao osnovne smernice da se porast investicija održi u određenim granicama kako bi se obezbedila stabilizacija privrednih kretanja i da se struktura investicija što više prilagodi osnovnim zadacima petogodišnjeg plana.

Ukupni nivo investicija u osnovne fondove iz društvenih sredstava za 1961. godinu iznosi 933,0 milijarde dinara, od čega 683 milijarde otpada na privredne investicije, a 250 milijardi na investicije u društveni standard i ostale neprivredne investicije. Računato po tekućim cenama obim investicija je povećan za 8,5% u odnosu na 1960, što je osetno niže od predviđene stope rasta društvenog proizvoda i raspoloživih društvenih sredstava (tabela 5).

TABELA 5 — STRUKTURA PRIVREDNIH INVESTICIJA PO OBLASTIMA

	1959.		Ocena 1960.		1961.	
	iznos	%	iznos	%	iznos	%
Privreda — ukupno	522,4	100,0	635,0	100,0	683,0	100,0
Industrija i rudarstvo	214,5	41,1	286,0	45,0	316,0	46,2
Poljoprivreda	111,4	21,3	110,0	17,3	115,0	16,8
Šumarstvo	9,3	1,8	11,0	1,8	12,0	1,8
Građevinarstvo	14,4	2,8	18,0	2,8	21,0	3,1
Saobraćaj	128,7	24,6	153,0	24,1	163,0	23,9
Trgovina i ugostiteljstvo	35,4	6,8	45,0	7,1	44,0	6,4
Zanatstvo	8,6	1,6	12,0	1,9	12,0	1,8

Opšti investicioni fond raspolagaće u 1961. sa 328 milijardi dinara za investicije u osnovna sredstva, kao i sa određenim iznosom za ulaganja u obrtna sredstva kod novoizgrađenih objekata.

U oblasti *industrije* predviđa se povećan obim ulaganja u objekte čija je izgradnja pripremljena ili već otpočela u prethodnom periodu, a posebno u energetici, obojenoj metalurgiji, hemijskoj industriji, drvnoj industriji, industriji celuloze i papira i prehrambenoj industriji. Pored toga, otpočeće ulaganja u skladu sa smernicama perspektivnog plana u izgradnju kapaciteta za proizvodnju električne energije, proizvodnju i preradu nafte i plina, rekonstrukciju postojećih i podizanje novih kapaciteta u crnoj metalurgiji, proizvodnju cementa i drugog građevinskog materijala, modernizaciju kapaciteta u oblasti mašingradnje i elektroindustrije, kao i nova ulaganja u objekte drugih grana prerađivačke industrije.

U oblasti *poljoprivrede* predviđena investiciona sredstva koristiće se u prvom redu za razvoj stočarstva i dalju mehanizaciju poljoprivredne proizvodnje, zatim za melioracije i vodoprivredu, podizanje ekonomskih objekata, podizanje objekata za doradu i prihvatanje poljoprivrednih proizvoda, morsko i slatkodvodno ribarstvo i neke druge namene.

Od ukupnih bruto ulaganja u *građevinarstvu* u iznosu od 21 milijarde dinara predviđeno je da se oko 19 milijardi upotrebi za nabavku građevinske mehanizacije i transportnih sredstava.

Od predviđenih investicija u oblasti *saobraćaja* oko 66,3 milijardi biće uloženo u železnički, 19,7 u pomorski, 8,6 u rečni, 4,0 u vazdušni, 53,4 u drumski i 11,0 u PTI saobraćaj. Planom je predviđeno dovršenje deonice Auto-puta bratstva i jedinstva od Grdelice do Skopja i za radove južno od Skopja, za nastavak radova na određenim deonicama na Jadranskom putu i automobilskom putu Metković — Auto-put bratstva i jedinstva, za izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju priključnih i sekundarnih puteva, za nastavak izgradnje pruga Sarajevo — Ploče, Metohija — Prizren i Knin — Zadar, i za početak izgradnje velikih objekata na pruzi Beograd — Bar. Predviđena je takođe i obimnija rekonstrukcija postojećih pruga kao i nastavak

započetih radova na elektrifikaciji pojedinih deonica. U pomorskom i rečnom saobraćaju nastaviće se izgradnja i proširenje lučkih i pristanišnih operativnih obala.

Značajna sredstva predviđena su za nabavku saobraćajnih sredstava: 2.000 teretnih vagona, 280 putničkih vagona i motornih kola, 46 dizel lokomotiva, oko 103.000 BRT pomorskih brodova, 5.600 KS rečnih brodova i 12.000 tona nosivosti tovarnog prostora u rečnom saobraćaju itd. U PTT saobraćaju predviđeno je proširenje kablovske mreže i povećanje broja telefonskih priključaka sa automatskim telefonskim centralama.

I u ostalim privrednim granama obim i struktura investicija su usklađeni sa postavljenim zadacima i programima razvoja tih grana.

LIČNA POTROŠNJA I DRUŠTVENI STANDARD

Plan predviđa da se *realni obim potrošnje stanovništva* poveća u 1961. za oko 8%, odnosno za oko 6,6% po stanovniku. Predviđeno povećanje obima realne potrošnje stanovništva omogućuje da se povećaju realni *lični dohodi zaposlenih* za oko 4—5% u odnosu na 1960. Planom se određuje nešto brži porast realnih plata zaposlenih u državnim organima i javnim službama, što treba da omogući izvesno usklađivanje ovih plata sa zaradama u privredi. U vezi s tim planom se predviđa i *porast robnih fondova* namenjenih ličnoj potrošnji (iz domaće proizvodnje i iz uvoza) za oko 15%. Politika porasta realne potrošnje u planu je opreznije formulisana, tako da u slučaju da sva privredna kretanja budu tekla povoljno predviđene stope porasta potrošnje predstavljaju u stvari samo minimalni program.

Rashodi u oblasti *socijalnog osiguranja* povećaće se za oko 60 milijardi dinara ili za oko 22%, čime će se omogućiti odgovarajuće usklađivanje visine penzija sa porastom realnih plata radnika i službenika i poboljšati uslovi za zdravstvenu zaštitu osiguranika.

U oblasti *društvenog standarda* računa se sa pojačanom stambenom izgradnjom (oko 75.000 stanova), kao i sa daleko većim sredstvima za finansiranje izgradnje u oblasti školstva i zdravstva.

BUDŽETI I DRUŠTVENE REZERVE

U skladu sa potrebom daljeg razvoja službi društvenog standarda i ostalih javnih službi, plan predviđa da će porast *ukupnih budžetskih rashoda* u 1961. iznositi do 13,3% u odnosu na rashode ostvarene u 1960. Rashodi saveznog budžeta povećavaju se od 445,5 milijardi u 1960. na 555,4 milijardi dinara u 1961, ali se znatan deo ovoga porasta odnosi na promene nastale u obračunu iz poslovanja sa inostranstvom (bez ovih promena, rashodi saveznog budžeta povećavaju se za oko 12% u odnosu na 1960). U okviru saveznog budžeta, *rashodi za narodnu odbranu* iznose 242 milijarde dinara (uključujući investicije za vojnu industriju iz Opšteg investicionog fonda) prema 210,7 milijardi u 1960. Učešće ukupnih rashoda narodne odbrane u nacionalnom dohotku ostalo je nepromenjeno, tj. 7,9%.

Radi obezbeđenja planiranog razvoja i stvaranja stabilnijih odnosa na tržištu predviđa se obrazovanje *privredne rezerve* Federacije u iznosu od 50 milijardi dinara. Pored toga, predviđa se povećanje obrtnih sredstava privrede, kao i stvaranje devizne rezerve i posebnih operativnih rezervi.

PRIVREDNI ODNOSI SA INOSTRANSTVOM

Planom je predviđeno povećanje ukupnog *izvoza* od 8,4%, koje skoro u celini proizlazi iz povećanja izvoza industrijskih proizvoda. Za *uvoz* reproduktionog materijala predviđa se da ostane uglavnom na nivou ostvarenom u 1960. U cilju normalizovanja stanja zaliha tržišta uvoznih proizvoda predviđaju se značajniji iznosi dopunskih sredstava za uvoz, prvenstveno reproduktionih materijala. Plan posebno ukazuje da će se u 1961. sprovesti *izmene u deviznom i spoljnotrgovinskom sistemu*, u cilju njegovog

usklađivanja sa osnovnim principima na kojima se zasniva domaći sistem privređivanja. Predviđene izmene treba da doprinesu adekvatnijem uključivanju jugoslovenske privrede u međunarodnu podelu rada i stvaranju povoljnijih uslova za razvoj privrednih odnosa sa inostranstvom.

ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA

U 1961. se predviđa *povećanje zaposlenosti* u društvenom sektoru za oko 200.000 lica. Ovakav porast zaposlenosti, uglavnom u nepoljoprivrednim delatnostima, omogućava da se nastavi proces menjanja ekonomske strukture stanovništva. Imajući u vidu predviđeni porast proizvodnje i zaposlenosti, računa se da bi *porast produktivnosti rada* u društvenom sektoru privrede trebalo da iznosi oko 5,2% a u industriji i rudarstvu oko 7%.

REŽIM FONDOVA I MERE ZA IZVRŠENJE PLANA

Režim investicionih i drugih fondova ostaje neizmenjen, sem što se kod izgradnje administrativnih zgrada neće više uplaćivati poseban doprinos Federaciji.

Plan sadrži detaljnije odredbe u pogledu raspodele sredstava Opšteg investicionog fonda (tabela 6).

TABELA 6 — RASPORED SREDSTAVA OPŠTEG INVESTICIONOG FONDA ZA INVESTICIJE U OSNOVNA SREDSTVA

(U milionima din.)	
Oblast	Iznos investicija
Investicija za osnovna sredstva — ukupno	328.000
Industrija i rudarstvo	172.000
U tome vojna industrija	3.000
Poljoprivreda	62.000
Šumarstvo	2.000
Građevinarstvo	8.000
Saobraćaj	63.000
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	7.000
Ostale investicije	14.000

U okviru Opšteg investicionog fonda predviđaju se u 1961. *savezna sredstva za nastavak garantovanih investicija*, na teritoriji NR Makedonije u iznosu od 25,2 milijardi dinara, na teritoriji NR Crne Gore u iznosu od 20,7 mili-

jardi dinara i na području Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti u iznosu od 17,3 milijardi dinara. Osim toga, saglasno odredbama Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1961—1965, predviđaju se u okviru Opšteg investicionog fonda sredstva u iznosu od 8 milijardi dinara, koja bi se kao poseban *Fond za razvoj privrede nerazvijenih područja* koristila za nova ulaganja, prvenstveno za izgradnju industrijskih objekata.

Ukupan obim ulaganja za nerazvijena područja daleko je veći nego 1960. Pri ukupnom porastu svih investicija za 8,5%, investicije na nerazvijenim područjima porašće za preko 40%, a za njih se izdvaja blizu 30% sredstava Opšteg investicionog fonda.

Za razliku od ranijih godišnjih planova, Savezni društveni plan za 1961. sadrži mnogo potpunije odredbe o merama *kreditne politike*. Plan postavlja načelo da se bankarski krediti u 1961. godini mogu odobravati do visine koja će omogućiti stopu porasta novčane mase najviše do stope porasta društvenog bruto proizvoda. Na toj osnovi bankarski krediti za finansiranje i ulaganja u obrtne fondove privrede mogu se povećati najviše do 118 milijardi dinara. Razliku do predviđenog iznosa ukupnih ulaganja u obrtne fondove od 230 milijardi dinara treba da obezbede privredne organizacije iz sredstava kojima same raspolažu i putem zajmova iz društvenih investicionih fondova. Narodna banka je zadužena da svojom novčanom i kreditnom politikom obezbedi da se predviđeno povećanje bankarskih kredita ostvaruje postepeno, u skladu sa dinamikom razvoja proizvodnje i prometa.

Plan predviđa i obim i strukturu kredita koje će Narodna banka stavljati na raspolaganje privredi preko poslovnih banaka. Plan takođe određuje i namene koje se mogu, pored sredstava za obrtne potrebe privrede, kreditirati od strane Narodne banke. Na taj način je celokupna kreditna politika Narodne banke jasno definisana i precizirana.

Planom se ovlašćuje Savezno izvršno veće da može putem odobravanja opšteg kreditnog bilansa i drugim merama voditi takvu kreditnu politiku koja bi se elastično prilagođavala kretanjima proizvodnje i prometa u pojedinim oblastima privrede i služila kao snažan instrument za usmeravanje celokupnog privrednog razvitka.

IZVOR: Savezni društveni plan za 1961. godinu, »Službeni list FNRJ«, br. 53/60.

B. J.

INDUSTRIJSKA PREDUZEĆA PO VELIČINI

Faza u kojoj se nalazio ekonomski razvoj predratne Jugoslavije nije još pružala uslove za snažniju koncentraciju industrijske proizvodnje. Stoga je predratnu jugoslovensku industriju karakterisalo u proseku sitno preduzeće, s niskim organskim sastavom sredstava.

Prelaženjem celokupne industrije u društvenu svojinu posle rata, mogućnosti koncentracije proizvodnje korenito su povećane. Prva značajna promena u pogledu veličine preduzeća posle rata bilo je spajanje malih preduzeća u veće proizvodne jedinice. Time je izvršena ne samo administrativna već i proizvodna centralizacija. Usled toga smanjio se broj industrijskih preduzeća. U Jugoslaviji je 1938. bilo oko 3.400 industrijskih preduzeća, 1958 — 2.710, a 1959. oko 2.500 preduzeća.¹

Drugi bitan činilac koji je uticao na veličinu preduzeća bila je politika izgradnje krupnih objekata u periodu od 1948. do 1955. Izgradnja industrije u tom periodu bila je

¹ Na smanjenje broja preduzeća u znatnoj meri su uticala i ratna razaranja, ali osnovni razlog bilo je spajanje malih preduzeća u veće proizvodne jedinice.

usmerena na tzv. bazične grane. Podignuti su mnogi objekti energetike, metalurgije, mašinogradnje i drugih industrija u kojima savremeni procesi proizvodnje pretpostavljaju krupna preduzeća. Industrijska preduzeća takvog tipa, izgrađivana u ovom periodu, na primer su: železare u Zenici, Sisku i Nikšiću, »Ivo Lola Ribar« u Železniku, »Litostroj« u Ljubljani, »TAM« u Mariboru, »Rade Končar« u Zagrebu, Valjaonica bakra u Sevojnu, zatim Fabrika kablova u Svetozarevu, Jugovinil u Splitu i mnoga druga. Čak su i ulaganja u prerađivačku industriju vršena putem podizanja krupnih preduzeća. Izgradnja velikih preduzeća omogućena je, pored ostalog, i stvaranjem centralizovanih investicionih fondova u kojima su se u pomenutom periodu sticala gotovo sva sredstva koja je privreda akumulirala.

Posle perioda izgradnje, u kome je dominiralo podizanje velikih objekata bazične industrije, nastao je period ulaganja pretežno u prerađivačku industriju. Zbog promene u strukturi investicija i jačanja fondova političko-teritorijalnih jedinica i preduzeća, tokom poslednjih godina došlo je i do jače decentralizacije investicionih sredstava, što je uticalo na ubrzanu izgradnju manjih industrijskih preduzeća.

Uprkos pojačanoj izgradnji manjih industrijskih objekata, u jugoslovenskoj industriji još postoji visok stepen koncentracije proizvodnje, što pokazuju i podaci o broju zaposlenog osoblja i veličini ukupnih sredstava i neto produkta pojedinih industrijskih preduzeća u 1958 (tabela 1).

TABELA 1 — PREDUZEĆA PREMA BROJU OSOBLJA, UKUPNIM SREDSTVIMA I NETO PRODUKTU U 1958.

Raspored prema broju osoblja		Raspored prema ukupnim sredstvima		Raspored prema neto produktu*	
broj osoblja u preduzeću	broj preduzeća	sredstva u milionima din.	broj preduzeća	neto produkt u milionima din.	broj preduzeća
do 15	139	do 5	29	do 2	39
16—29	183	5—15	91	2—5	88
30—60	347	15—50	354	5—15	350
61—125	552	50—150	726	15—50	717
126—250	551	150—500	696	50—150	691
251—500	459	500—1.500	457	150—500	525
501—1.000	266	1.500—5.000	232	500—1.500	210
1.001—2.000	139	5.000—15.000	96	1.500—5.000	80
preko 2.000	74	preko 15.000	29	preko 5.000	10

* Bez poreza na promet.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960.

Ova merila, međutim, ne izražavaju potpuno stvarni raspored preduzeća po veličini, odnosno sve bitne razlike između malih i velikih preduzeća, jer je broj osoblja u tesnoj vezi sa stepenom opremljenosti, obim ukupnih sredstava sa obimom primenjenog živoga rada, a na neto produkt, osim ekonomskih činilaca, utiče i specifična politika cena koja nije ista u svim granama. Zbog toga jedno isto preduzeće može da bude malo po broju osoblja, a veliko po uloznim sredstvima i neto produktu ili obratno. Međutim, prikazani raspored preduzeća ukazuje na jako izraženu zastupljenost preduzeća srednje veličine. U tri srednje grupe (61 do 500 zaposlenih, 50 do 1.500 miliona ukupnih sredstava i 15 do 500 miliona neto produkta) nalazi se po broju osoblja 1.562 preduzeća ili 58%, po ukupnim sredstvima 1.879 ili 69%, a po neto dohotku 1.933 preduzeća ili 71%. Veća razvučenost u rasporedu preduzeća prema sredstvima i neto produktu ukazuje na osetnije nejednakosti u opremljenosti i novčanom efektu proizvodnje. Opremljenost i neto produkt relativno su veći u krupnim nego u malim preduzećima.

Raspored preduzeća prema veličini može se potpunije sagledati ako se uporedo posmatraju, pored ukupnog broja preduzeća u pojedinim grupama, broj zaposlenog osoblja, ukupna osnovna sredstva i ukupni neto produkt u svakoj od tih grupa posebno (tabela 2).

TABELA 2 — ZAPOSLENO OSOBLJE, OSNOVNA SREDSTVA I NETO PRODUKT PO GRUPAMA PREDUZEĆA U 1958.

Grupe prema broju zaposlenih	Broj preduzeća	Zaposleno osoblje	Osnovna sredstva u milionima din.	Neto produkt u milionima din.
Ukupno	2.710	976.079	2.111.015	817.421
do 15	139	1.487	7.144	713
16—29	183	4.114	9.648	2.175
30—60	347	15.581	63.905	9.929
61—125	552	49.777	112.971	30.406
126—250	551	99.217	225.460	60.188
251—500	459	163.134	267.853	110.113
501—1.000	266	190.811	316.406	173.218
1.001—2.000	139	190.933	439.953	212.959
preko 2.000	74	261.025	667.675	217.719

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960. dokumentacija Saveznog zavoda za statistiku.

Koncentracija industrije s gledišta mase a ne broja preduzeća veoma je uočljiva. U tri srednje grupe nalaze se 1.562 preduzeća odnosno 48% od ukupnog broja preduzeća, ali ta preduzeća obuhvataju svega 32% ukupno zaposlenog osoblja, 29% ukupnih osnovnih sredstava i 24% ukupnog neto produkta industrije. U dve poslednje grupe krupnih preduzeća sa preko 1.000 zaposlenih nalazi se, pak, samo 213 preduzeća sa 46% ukupno zaposlenog osoblja, 52% osnovnih sredstava i 53% neto produkta čitave industrije.

Oba pregleda (tabele 1 i 2) pokazuju da je najveći broj industrijskih preduzeća srednje veličine, da je broj malih preduzeća neznatan i da velika industrijska preduzeća sa preko hiljadu zaposlenih predstavljaju oko polovine celokupne industrije po broju zaposlenog osoblja, osnovnih sredstava i neto produkta, što znači da jugoslovensku industriju karakteriše visok stepen koncentracije proizvodnje u krupnim preduzećima.

U proseku za čitavu industriju, jedno preduzeće ima oko 360 ljudi, oko 780 miliona din. osnovnih sredstava i godišnji neto produkt od oko 300 miliona din. Međutim, preduzeća srednje veličine, kojih ima najveći broj i koja se stoga mogu smatrati kao najčešći tip jugoslovenskog preduzeća, imaju u proseku oko 200 zaposlenih, 390 miliona din. osnovnih sredstava i godišnji neto produkt od oko 130 miliona din. Do razlike između opšteg proseka za sva preduzeća i specifičnog proseka za preduzeća srednje veličine dolazi usled uticaja krupnih preduzeća, jer mala preduzeća po svom udelu u masi predstavljaju samo neznatan deo industrije.

Međutim, broj i udeo malih preduzeća u čitavoj industriji je mali i zbog toga što se zanatske privredne organizacije u Jugoslaviji ne ubrajaju u industrijska preduzeća, iako one u stvari po svojoj ekonomskoj funkciji predstavljaju mala industrijska preduzeća, jer se ne razlikuju od industrije po vrsti proizvodne delatnosti, već samo po načinu proizvodnje.

Posmatranje industrije i zanatstva kao celine umnogome menja sliku o rasporedu preduzeća po veličini (tabela 3).

TABELA 3 — ZBIRNI PREGLED INDUSTRIJSKIH I ZANATSKIH PREDUZEĆA* U 1958.

Grupe preduzeća prema broju osoblja	Broj preduzeća			Zaposleno osoblje		
	ukupno	indus-trija	zanat-stvo	ukupno	indus-trija	zanat-stvo
Ukupno	6.491	2.710	3.781	1.096.639	976.079	120.560
do 6	1.094	17	1.077	4.213	79	4.134
7—15	999	122	877	10.616	1.408	9.208
16—29	866	183	683	19.078	4.114	14.964
30—60	979	347	632	42.304	15.581	26.723
61—125	900	552	348	80.279	49.777	30.502
126—250	681	551	130	121.211	99.217	21.994
251—500	487	459	28	172.274	163.134	9.140
501—1.000	272	266	6	194.706	190.811	3.895
1.001—2.000	139	139	—	190.933	190.933	—
preko 2.000	74	74	—	261.025	261.025	—

* Kod zanatstva uključene su samo proizvođačke zanatske organizacije društvenog sektora, i to samo one industrijskog tipa (nisu obuhvaćene organizacije koje se bave građevinskim, komunalnim i uslužnim delatnostima) a ne i privatne zanatske radionice, kojih je, prema popisu zanatstva od 15. decembra 1959. bilo oko 116.000 sa oko 150.000 zaposlenih. Veliki broj privatnih zanatskih radnji su, u stvari, samo minijaturne radionice, koje po postojećim propisima ne mogu preći granicu od 5 zaposlenih. Zanatske organizacije društvenog sektora, naprotiv, pokazuju stalnu tendenciju prerastanja u industrijska preduzeća.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960. i dokumentacija Saveznog zavoda za statistiku.

Pitanje veličine preduzeća povezano je i s njegovom delatnošću (tabela 4).

U industriji, polazeći od veličine prema broju zaposlenog osoblja, najveći broj krupnih preduzeća, sa preko dve hiljade zaposlenih, nalazi se među rudnicima uglja, preduzećima crne metalurgije, metalne, drvne i tekstilne industrije. Najveći broj zanatskih organizacija, pak, nalazi se upravo u onim grupama u kojima nema industrije ili je ima malo. Ukupan broj preduzeća metalne industrije i preduzeća metalno-prerađivačkog zanatstva daje ujednačen raspored po veličini, što znači da se odsustvo malih industrijskih preduzeća delimično kompenzira postojanjem odgovarajućeg broja zanatskih preduzeća. Ipak, postoje indikacije prema kojima je odnos između broja malih i velikih preduzeća još

TABELA 4 — INDUSTRIJSKA I ZANATSKA* PREDUZEĆA PO DELATNOSTIMA U 1958.

Grana delatnosti	Ukupno	Grupe preduzeća prema broju osoblja								
		do 15	od 16 do 29	od 30 do 60	od 61 do 125	od 126 do 250	od 251 do 500	od 501 do 1.000	od 1.001 do 2.000	preko 2.000
INDUSTRIJA — ukupno	2.710	139	183	347	552	551	459	266	139	74
Javne elektrane i distributivna preduzeća	159	31	21	20	32	29	19	5	2	—
Proizvodnja i prerada uglja	97	2	3	9	6	17	18	15	12	15
Industrija nafte	9	—	—	—	1	1	—	4	3	—
Crna metalurgija	16	1	—	—	—	2	3	—	3	7
Obojena metalurgija	37	—	1	—	2	2	8	8	13	3
Industrija nemetala	103	—	2	15	12	30	23	12	7	2
Metalna industrija	282	1	—	6	54	65	71	44	23	18
Brodogradnja	20	—	—	—	2	6	3	5	1	3
Elektroindustrija	45	—	—	—	5	9	7	14	6	4
Hemijska industrija	98	3	3	25	21	18	8	10	9	1
Industrija građevinskog materijala	389	7	35	101	124	80	33	9	—	—
Drvena industrija	273	—	3	18	49	74	65	36	14	14
Industrija papira	18	—	—	1	3	3	5	5	1	—
Tekstilna industrija	290	2	2	15	54	74	69	41	27	6
Industrija kože i obuće	87	1	2	8	27	19	14	11	4	1
Industrija gume	5	—	—	—	—	—	—	5	—	—
Prehrambena industrija	454	62	75	74	94	68	59	15	7	—
Grafička industrija	184	27	33	37	36	26	18	5	2	—
Industrija duvana	73	—	2	6	14	13	20	14	4	—
Filmska industrija	18	2	1	8	3	3	1	—	—	—
Preduzeća za raznovrsnu industrijsku proizvodnju	53	—	—	4	13	12	15	8	1	—
ZANATSTVO — ukupno*	3.781	1.954	683	632	348	130	28	6	—	—
Od toga:										
Metaloprerađivačko	643	265	122	112	90	45	6	3	—	—
Elektrotehničko	200	107	38	30	18	4	3	—	—	—
Drvoprerađivačko	547	169	110	154	80	30	4	—	—	—
Tekstilno	589	316	111	83	45	25	7	2	—	—
Prerada kože	516	335	92	70	15	3	1	—	—	—
Prehrambeno	879	543	142	112	68	11	3	—	—	—

* Bez građevinskog i komunalnog zanatstva i zanatstva ličnih usluga.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960.

neusklađen, jer je nedovoljan broj manjih preduzeća koja bi dopunjavala proizvodnju velikih.

Posmatranje celog sektora industrijske i zanatske proizvodnje, međutim, ima više nedostataka jer oni ne čine

homogenu masu a veoma su različiti i društveni uslovi pod kojima rade industrija, društveni sektor zanatstva i privatno zanatstvo.

M. N

PTT SAOBRAĆAJ 1957—1960. I NOVA ORGANIZACIJA JPPT

U posleratnom periodu PTT saobraćaj razvijao je svoju delatnost i kapacitete u pravcu što potpunijeg podmirjenja privrednih, upravnih, društvenih i ličnih potreba za PTT vezama. Međutim, u čitavom ovom periodu potrebe za PTT uslugama bile su veće od raspoloživih kapaciteta, naročito kod telefonije. Bržem razvijanju PTT saobraćaja pristupilo se tek poslednjih nekoliko godina.¹

KAPACITETI I OBIM USLUGA

POŠTANSKI SAOBRAĆAJ. Usled sve većih privrednih i društvenih potreba, poštanska mreža je poslednjih godina brzo razvijana, a obim poštanskih usluga je naglo rastao. Godišnja stopa porasta poštanskih usluga u nekoliko poslednjih godina iznosila je u proseku 11,7% (tabela 1).

¹ Vidi: »PTT saobraćaj«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 253—257 (61—65) i »Ekonomska stanje i poslovanje PTT«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 419—422 (83—86).

TABELA 1 — OBIM POŠTANSKIH USLUGA 1956—1960.

(U milionima pošiljaka)

	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	Indeks 1960. 1956.
Pismonosne usluge	293,4	352	422	463	491	167,5
Novine i časopisi	273	300	324	345	409	149,8
Paketske usluge	4,4	4,9	5,5	5,7	5,8	131,8
Poštanske uputnice	6,0	6,8	7,3	7,8	8,3	138,3
Platni promet	26,1	23,5	25,5	27,6	33,2	127,6
Štedne usluge	0,4	0,7	1,1	1,6	2,4	600,0

Podaci: »Statistika PTT« za odgovarajuće godine (podaci za 1960 su u svim tabelama procenjeni).

U proteklom četvorogodišnjem periodu značajno su porasle pismonosne usluge, kao i prenos novina i časopisa, a u 1960. i platni promet preko pošta. Poštansko-štedna služba se takode brzo razvija i po broju ulagača i ulaganja odnosno isplata i po visini uloga.

Međutim, razvoj poštanske mreže karakterišu još uvek nedovoljni kapaciteti, kako po broju pošta tako i po stanju

poštanskih transportnih kapaciteta i mehanizacije. Da bi zadovoljila sadašnje potrebe u prenosu poštanskih pošiljki, pošta koristi transportna sredstva drugih saobraćajnih organizacija (tabela 2).

TABELA 2 — POŠTANSKA MREŽA 1956—1960.

	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	Indeks 1960. 1956.
Pošte, telegrafi i telefoni	3.004	3.037	3.074	3.108	3.244	107,9
Od toga:						
stalne	2.855	2.908	2.968	3.024	3.179	111,3
pomoćne i ugovorne	149	129	106	84	65	43,6
Poštanski vagoni	255	219	229	218	244	95,6
Poštanski automobili	440	415	534	569	652	148,1

Podaci: »Statistika PTT« za odgovarajuće godine.

Poštanska mreža nije ni ravnomerno razvijena. U Sloveniji i Hrvatskoj ona je mnogo razvijenija nego u ostalim republikama (tabela 3).

TABELA 3 — POŠTANSKA MREŽA PO REPUBLIKAMA 1959. PREMA BROJU STANOVNIKA I POVRŠINI NA JEDNU POŠTU

	Na jednu poštu	
	stanovnika	km ²
Jugoslavija	5.938	82,3
Srbija	7.664	89,7
Hrvatska	4.386	58,9
Slovenija	3.230	41,1
Bosna i Hercegovina	8.047	125,9
Makedonija	8.000	148,6
Crna Gora	5.118	148,5

Podaci: »Statistika PTT«, 1959.

Poštanskom dostavnom službom u 1959. nije bilo obuhvaćeno oko 1,2 miliona stanovnika.

TELEFONSKI SAOBRAĆAJ. Potražnja usluga u telefonskom saobraćaju je veoma velika i, naročito u administrativnim i orivrednim centrima, raste brže od mogućnosti za proširenje telefonskih kapaciteta.

TABELA 4 — OBIM TELEFONSKIH USLUGA 1956—1960.

	(U milionima razgovora)					Indeks 1960. 1956.
	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1956.
Usluge u mesnoj automatskoj telefoniji	200	226	247	274	318	159,0
Usluge u ručnoj telefoniji	85	89	95	98	99	116,4
Usluge u međumjesnoj telefoniji	22,5	25	27	30	33	146,6

Podaci: »Statistika PTT« za odgovarajuće godine.

Kapaciteti u mesnoj telefoniji su još uvek nedovoljni, a već izgrađenim telefonskim centralama TT nedostaju sredstva za proširenje spojnih veza.² Međumjesna TT mreža sastoji se iz vazdušnih žičnih vodova čija je propusna moć i sigurnost ograničena, a kvalitet prenosa ne zadovoljava usled raznih smetnji. U velikim gradovima pojedini kapaciteti su dotrajali, zbog čega dolazi do raznih tehničkih smetnji (tabela 5).

Nerazvijenost telefonske mreže u zemlji naročito se ogleda u kretanju broja telefonskih pretplatnika i broja telefonskih aparata koji su u upotrebi. U Jugoslaviji je u 1959. na 100 stanovnika bilo 0,7 telefonskih pretplatnika i

² U mestima gde su instalirane automatske telefonske centrale, pretplatnici sami uspostavljaju veze sa drugim pretplatnicima u mestu, a tamo gde su instalirane telefonske centrale sa ručnom poslugom, veze uspostavljaju telefonistkinje u centrali.

TABELA 5 — TELEFONSKA MREŽA 1956—1960.

	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	Indeks 1960. 1956.
Vazdušni mesni i međumjesni vodovi (žica) — u hiljadama kilometara	129	132	126	126	126	97,6
Kablovski mesni i međumjesni vodovi — u hiljadama km.-pari	135	148	194	216	268	198,5
Visokofrekventni telefonski kanali — u kom.	706	759	1.050	1.126	1.318	186,6
Mesne telefonske centrale — u hiljadama priključaka	155	141	159	174	203	130,9
Od toga:						
priključaka u automatskim centralama — u hiljadama	82	96	101	114	139	169,5
Telefonski pretplatnici — u hiljadama:						
u automatskoj telefoniji	67	74	82	93	117	174,6
u ručnoj telefoniji	36	38	40	41	45	125,0

Podaci: »Statistika PTT« za odgovarajuće godine.

1,3 telefonskih aparata, u Srbiji 0,7 pretplatnika i 1,2 aparata, u Hrvatskoj 0,9 pretplatnika i 1,7 aparata, u Sloveniji 1,2 pretplatnika i 2,2 aparata, u Bosni i Hercegovini 0,5 pretplatnika i 0,8 aparata, u Makedoniji 0,5 pretplatnika i 0,9 aparata i Crnoj Gori 0,7 pretplatnika i 1,1 aparat.

U velikim gradovima u 1959. na 100 stanovnika dolazilo je u Beogradu 4,9 telefona, u Zagrebu 2,8, u Ljubljani 4,9, u Sarajevu 2,5, u Skopju 1,8 u Titogradu 4, u Novom Sadu 3,8, u Prištini 1,8, u Nišu 2,3, u Splitu 2,9 i Rijeci 4,2.

TELEGRAFSKI SAOBRAĆAJ. Dosadašnjim razvojem telegrafске mreže poboljšan je kvalitet i obim korišćenja telegrafskih usluga, ali su još uvek nedovoljno podmirene potrebe u pretplatničkoj telegrafiji (teleks veze) (tabela 6).

TABELA 6 — TELEGRAFSKE USLUGE I TELEGRAFSKA MREŽA 1956—1960.

	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	Indeks 1960. 1956.
Telegrafske usluge — u hiljadama telegrama	5.400	6.406	7.187	7.669	9.000	166,6
Telegrafski aparati — u komadima	1.377	1.717	1.614	1.662	1.728	125,4
Od toga:						
teleprinteri — u komadima	736	942	1.004	1.069	1.072	145,6
Telegrafske centrale:						
priključaka u automatskim centralama	352	456	500	590	800	227,2
priključaka u ručnim centralama	460	440	488	491	488	106,0

Podaci: »Statistika PTT« za odgovarajuće godine.

U pretplatničkoj telegrafiji centrale su veoma opterećene i ne postoji dovoljan broj spojnih veza između centrala.

Godišnje stope porasta telegrafskih usluga u poslednjih nekoliko godina iznosile su u proseku 11,0, a telefonskih usluga u proseku 9,6.

ORGANIZACIJA I UPRAVLJANJE

DOSADAŠNJA ORGANIZACIJA PTT PREDUZEĆA. Prenos poštanskih pošiljaka i telegrafskih i telefonskih saopštenja u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju obavljala su preduzeća poštanskog, telegrafskog i telefonskog saobraćaja (PTT preduzeća), kojih je u 1960. bilo 11 — sa sedištem u Ljubljani, Zagrebu, Splitu, Rijeci, Sarajevu, Novom Sadu, Beogradu, Nišu, Prištini, Titogradu i Skopju.

U sastav PTT preduzeća ulazile su osnovne jedinice, koje su predstavljale uže organizacione, saobraćajne i tehničke jedinice formirane na određenoj teritoriji po delatnostima odnosno vrstama službe.

Osnovne jedinice pošta, telegrafa i telefona nalaze se u većim mestima (srez, grad) i povezane su s manjim jedinicama na svom području (manje pošte, telegrafi i telefoni) sa kojima zajedno predstavljaju jedno saobraćajno PTT čvorište. Teritorijalna nadležnost osnovnih jedinica poklapala se u pojedinim slučajevima s područjem jedne komune, ali je najčešće njihova delatnost obuhvatala teritoriju više komuna.

Izdvojene pošte (saobraćajne, izmehnične) odnosno izdvojeni telegrafi i telefoni su kao veće organizacione jedinice vršili samo određene vrste poslova.

Telegrafsko-telefonsko-tehničke sekcije vrše tekuće, a često i investiciono održavanje telegrafsko-telefonskih linija i uređaja na teritoriji više osnovnih jedinica pošta, telegrafa i telefona.

Pošanske autogaraže vrše prevoz poštanskih pošiljaka, kao i ostale interne prevoze i prevoze putnika i prtljaga za potrebe PTT preduzeća.

PTT radionice vrše tekuće investiciono održavanje osnovnih sredstava PTT preduzeća, a često se bave i proizvodnjom predmeta za interne potrebe PTT preduzeća.

U 1959. bilo je osnovnih jedinica pošta, telegrafa i telefona 112; izdvojenih pošta, telegrafa i telefona 23; telegrafsko-telefonsko-tehničkih sekcija 42; poštanskih autogaraža 8 i poštansko-telegrafsko-telefonskih radionica 10.

Upravljanje. PTT preduzećima upravljali su radnički saveti koji su u principu imali sva ona prava koja imaju i organi samoupravljanja u ostalim privrednim organizacijama. Osnovnim jedinicama upravljali su takođe radnički saveti. Izvršne jedinice nisu imale organe radničkog samoupravljanja, a službom je rukovodio upravnik izvršne jedinice.

Sva PTT preduzeća sačinjavala su Zajednicu JPPT. Na čelu Zajednice JPPT stajao je upravni odbor. Organ upravnog odbora bila je Generalna direkcija PTT, sa generalnim direktorom na čelu, koga je postavljalo i smenjivalo Savezno izvršno veće.

Prava organa upravljanja u PTT preduzećima u raspodelanju investicionim sredstvima, predlaganju jedinstvene PTT tarife i utvrđivanju elemenata jedinstvenog procesa rada bili su preneti na Upravni odbor Zajednice JPPT.

Funkcije radničkog samoupravljanja u JPPT bile su odvojene od funkcija rukovođenja procesom rada i službom obezbeđenja pravilnog i urednog PTT saobraćaja na unutrašnjim i međunarodnim relacijama. Dok su funkcije samoupravljanja bile u znatnoj meri decentralizovane i postavljene po horizontalnoj liniji, sistem rukovođenja je bio jedinstven i vertikalno sproveden.

Funkcije radničkih saveta osnovnih jedinica bile su praktično svedene na savetodavni uticaj na izvršenje plana prenosa PTT usluga i rada osnovne jedinice u okviru plana PTT preduzeća. Organi samoupravljanja u osnovnim jedinicama nisu imali materijalne baze za svoje delovanje.

Raspodelu prihoda, ostvarenih na osnovu jedinstvene PTT tarife (koji čine 90% ukupnih prihoda PTT preduzeća), vršio je Upravni odbor Zajednice JPPT. Takav u suštini administrativni način raspodele prihoda između PTT preduzeća nije priznavao troškove poslovanja u stvarnim iznosima, nije vezivao raspodelu za obim i kvalitet usluga, nije uzimao u obzir ulogu automatizacije u ostvarivanju prihoda od telegrafskih i telefonskih usluga i sl. Sve je to destimulativno delovalo na ekonomičnost poslovanja i produktivnost rada.

Pored toga, postojanje PTT preduzeća na velikim područjima sa razvijenom mrežom otežavalo je rukovođenje službom i saobraćajem, a u takvim uslovima sistem radničkog samoupravljanja nije mogao biti šire i obuhvatnije postavljen. Uz to PTT delatnost nije bila uklopljena u komunalni sistem, zbog čega komune nisu imale interesa da u većoj meri utiču na razvoj PTT saobraćaja.

NOVA ORGANIZACIJA JPPT. Novim Zakonom o organizaciji JPPT^a u svim službama PTT uvodi se radničko samoupravljanje, ove delatnosti se uključuju u komunalni sistem i omogućuje se veća poslovnost PTT preduzeća. U tom cilju Zakon predviđa niz novih odredaba, koje omogućavaju dalji razvoj i usavršavanje sistema rada i samoupravljanja u organizacijama JPPT.

PTT preduzeća. Prenos poštanskih pošiljaka i telegrafskih i telefonskih saopštenja u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju, kao i održavanje PTT postrojenja obavljaju PTT preduzeća. Ona se, pored toga, mogu baviti određenim poslovima iz oblasti platnog prometa (uplate i isplate po žiro i tekućim računima i dr.); organizovanjem štedne službe, izgradnjom i montažom PTT postrojenja, vršenjem usluga za račun drugih organa, ustanova i organizacija (prodaja srećaka, novina, taksenih maraka, naplata radio-preplate i sl.), kupovinom i prodajom telegrafskih i telefonskih aparata i drugih uređaja za pretplatnike i prevozom putnika u javnom drumskom saobraćaju prevoznim sredstvima kojima se prevoze poštanske pošiljke.

Međutim, za obavljanje ovih poslova mogu se osnivati i posebna preduzeća, a samim prenosom poštanskih pošiljki i telegrafskih i telefonskih saopštenja mogu se baviti i pojedine organizacije i ustanove, ako za to ispunjavaju uslove koji su propisani zakonom. Time će se sprečavati eventualne monopolističke tendencije postojećih PTT preduzeća.

PTT preduzeća postaju ekonomski samostalnija. Ona učestvuju u zajedničkom prihodu svih PTT preduzeća na osnovu obima, vrste i kvaliteta izvršenih usluga, a mogu uvoditi i posebne tarife u sporazumu sa nadležnim opštinskim narodnim odborima. Ona samostalno vode svoju investicionu politiku i neposredno se povezuju sa komunama, naročito u pogledu investicionih ulaganja i razvoja PTT mreže.

Nova PTT preduzeća mogu osnivati Zajednicu JPPT, zajednice PTT preduzeća, narodni odbori opština i postojeća PTT preduzeća. Novoosnovano preduzeće treba da obuhvata, po pravilu, područje jedne PTT mrežne grupe koja predstavlja saobraćajnu i tehničku celinu, a njihova sedišta treba da se nalaze u mestima koja predstavljaju centre privrednih, političkih ili administrativnih područja. Broj i područje PTT mrežnih grupa utvrđuje se generalnim planom izgradnje mreže PTT saobraćaja.

Savremena PTT mreža u Jugoslaviji, čija je izgradnja u toku, podeljena je, s obzirom na saobraćajno-tehničke razloge, na tri kategorije.

U prvu kategoriju PTT saobraćajnih veza spadaju veze preko kojih se odvija tranzitni unutrašnji i međunarodni PTT saobraćaj. Cela teritorija zemlje podeljena je na 15 PTT saobraćajnih čvorova, koji se nalaze u Ljubljani, Zagrebu, Rijeci, Splitu, Osijeku, Sarajevu, Banjoj Luci, Mostaru, Beogradu, Novom Sadu, Titovom Užicu, Nišu, Prištini, Skopju i Titogradu. U ovim mestima se montiraju i tranzitne telefonske centrale preko kojih će se obavljati međumesni unutrašnji i međunarodni telefonski saobraćaj.

U drugu kategoriju PTT veza ulaze teritorije PTT mrežnih grupa. Prema sadašnjem generalnom planu osnivaće se za celu Jugoslaviju 73 mrežne grupe. Teritorije mrežnih grupa uglavnom se poklapaju sa teritorijama sadašnjih srezova i nekih velikih komuna, tako da se njihova sedišta nalaze u većim privredno-političkim centrima. Centri mrežnih grupa povezuju PTT saobraćaj između tranzitnih čvornih centara i krajnjih PTT organizacionih

^a Novi Zakon o organizaciji JPPT usvojila je Savezna narodna skupština na svom zasjedanju od 2. decembra 1960, a objavljen je u »Službenom listu FNRJ«, br. 50/60. Zakon je stupio na snagu 1. januara 1961.

jedinica (pošte i lokalne telegrafsko-telefonske centrale), koje predstavljaju treću odnosno najnižu kategoriju PTT veza.

U toku sprovođenja nove organizacije dosad su osnovana PTT preduzeća sa sedištim u sledećim mestima:

NR Srbija

1. Beograd
2. Niš
3. Kragujevac
4. Kraljevo
5. Valjevo
6. Kruševac
7. Požarevac
8. Svetozarevo
9. Titovo Užice
10. Čačak
11. Šabac
12. Novi Sad
13. Subotica
14. Sombor
15. Zrenjanin
16. Pančevo
17. Sremska Mitrovica

NR Slovenija

1. Ljubljana
2. Celje
3. Kopar
4. Kranj
5. Murska Sobota
6. Maribor
7. Nova Gorica
8. Novo Mesto
9. Trbovlje

NR Bosna i Hercegovina

1. Sarajevo
2. Mostar
3. Banja Luka
4. Tuzla
5. Zenica
6. Doboj

NR Hrvatska

1. Zagreb
2. Karlovac
3. Varaždin
4. Sisak
5. Osijek
6. Slavonski Brod
7. Bjelovar
8. Gospić
9. Split
10. Rijeka

NR Makedonija

1. Skopje
2. Tetovo
3. Bitola
4. Ohrid
5. Štip
6. Titov Veles

NR Crna Gora

1. Titograd

U osnivanju su preduzeća u Zaječaru, Leskovcu i Vranju u NR Srbiji i Dubrovniku, Zadru i Šibeniku u NR Hrvatskoj.

Kada budu ispunjeni potrebni tehnički, saobraćajni i ekonomski uslovi, predviđa se takođe osnivanje PTT preduzeća u sledećim sedištim mrežnih grupa, i to: u NR Sloveniji — u Postojni; u NR Hrvatskoj — u Daruvaru, Vinkovcima, Puli i Pazinu; u NR Srbiji — Negotinu, Pirotu, Prijepolju, Novom Pazaru i Peći; u NR Bosni i Hercegovini — u Prijedoru, Jajcu, Bihaću, Livnu, Brčkom, Goraždu, Trebinju; u NR Makedoniji — u Kičevu i u NR Crnoj Gori — u Pljevljima, Nikšiću, Ivangradu i Cetinju.

Osnovne i izvršne jedinice. Područje osnovne jedinice se, po pravilu, poklapa sa područjem opštinskog narodnog odbora, ali ono može obuhvatiti i teritoriju više opština ako je to u skladu sa saobraćajnim potrebama, tehničkim uslovima i ekonomskim mogućnostima.

Ako narodni odbori i drugi državni organi, ustanove i organizacije traže da se osnuju izvršne jedinice u mestima gde će njihovo poslovanje biti nerentabilno, oni su dužni da PTT preduzeću nadoknađuju gubitke nastale u poslovanju takvih jedinica.

U novoj organizaciji se predviđa objedinjena služba eksploatacije i održavanja PTT kapaciteta, tako da osnovna jedinica jedinstveno rukovodi službom neposrednog prenosa PTT usluga i službom održavanja sredstava prenosa.

Osnovna jedinica ima status pogona sa unutrašnjim obračunom. Ona samostalno raspolaže delom čistog prihoda PTT preduzeća, koji joj pripada po osnovu uloženog rada i postignutog rezultata poslovanja, odlučuje o korišćenju sredstava amortizacije i investicionog održavanja koji se odnosi na osnovna sredstva koja ta jedinica koristi, utvrđuje osnovu za raspodelu čistog prihoda izdvojenog za lične dohotke svojih radnika itd. Na taj način osnovne jedinice su dobile i određenu materijalnu bazu za svoj rad i dalji zadatak. Kolektivi PTT jedinica moći će ubuduće neposredno odlučivati o raspoređivanju i upotrebi sredstava čistog prihoda, čime su stvoreni potrebni uslovi za prelazak na nagrađivanje po kompleksnom učinku. Sve će to u znatnoj meri uticati na veću produktivnost, kvalitetniji rad i ekonomičnije poslovanje.

Organi upravljanja osnovne jedinice su radnički savet, upravni odbor i upravnik.

Pojedine pošte, telegrafi i telefoni, u sastavu osnovnih jedinica, koji kao izvršne jedinice neposredno obavljaju službu prenosa PTT usluga, po pravilu, nemaju organe radničkog samoupravljanja.

Pogoni. Pored osnovnih jedinica, preduzeća PTT saobraćaja mogu imati u svom sastavu i pogone koji im omogućuju bolje i brže obavljanje osnovne delatnosti, kao što su radionice i autogaraže. Ovi pogoni imaju status pogona sa samostalnim obračunom.

Poštanska štedionica. Za organizaciju i rukovođenje štednom službom preko pošta, kao i za organizovanje i rukovođenje određenim poslovima poštansko-uputničke službe osnovana je *Poštanska štedionica sa statusom preduzeća*. Osnovni zadatak Poštanske štedionice je prikupljanje štednih uloga preko poštanske mreže. Za štedne uloge kod Poštanske štedionice jamči država.

U cilju stimulisanja PTT preduzeća na šire prikupljanje štednih uloga omogućeno je da se određeni procent slobodnih sredstava novčanih uloga kod Poštanske štedionice koristi za unapređivanje PTT saobraćaja na području onog PTT preduzeća na kome su štedni ulogi prikupljeni.

Posebna preduzeća i ustanove. Zajednica JPTT, PTT preduzeća i zajednice PTT preduzeća na teritoriji narodne republike odnosno autonomne jedinice mogu, po opštim propisima, osnivati i posebna preduzeća za montažu i održavanje PTT postrojenja, eksploataciju određenih uređaja ili grupu postrojenja, vršenje specijalnih poslova iz pomoćne delatnosti i dr. Oni mogu, po opštim propisima, osnivati ustanove za obavljanje poslova od zajedničkog interesa, kao što su biroi, laboratorije, škole i dr.

Zajednice. PTT preduzeća i druge privredne organizacije i ustanove na teritoriji jedne narodne republike odnosno autonomne jedinice obavezno se udružuju u zajednice PTT preduzeća, osim ako izvršna veća pojedinih narodnih republika odnosno autonomnih jedinica ne odluče da se na njihovom području ne obrazuju takve zajednice. Predviđa se da se zajednica PTT preduzeća neće osnivati u onim narodnim republikama i autonomnim jedinicama na čijim područjima postoji samo jedno PTT preduzeće.

Organi upravljanja zajednice PTT preduzeća u narodnim republikama i autonomnim oblastima su upravni odbori i direktor. Dve trećine članova upravnog odbora biraju organizacije i ustanove udružene u zajednicu, a jednu trećinu imenuje izvršno veće narodne republike odnosno autonomne jedinice. Direktora zajednice PTT preduzeća postavlja i smenjuje izvršno veće narodne republike odnosno autonomne jedinice. Za pravilno funkcionisanje PTT saobraćaja na području zajednice PTT preduzeća direktor je odgovoran upravnom odboru zajednice PTT preduzeća i generalnom direktoru Zajednice JPTT.

Zajednica JPTT preduzeća uskladuje rad svih preduzeća i donosi bliže odredbe za vršenje službe PTT usluga i bliže tehničke odredbe za održavanje PTT postrojenja.

PTT preduzeća i druge privredne organizacije i ustanove (Poštanske štedionice, PTT škole i dr.) udružene u zajednici mogu preneti na zajednicu PTT preduzeća vršenje zajedničkih tehničkih poslova kao što su: izgradnja investicionih objekata, organizovanje zajedničkih biroa i servisa za projektovanje, planiranje, knjigovodstvenu i statističku evidenciju, ekonomske analize i dr. Ove zajednice mogu takođe organizovati zajedničke seminare, kurseve, tečajeve i škole za stručno obrazovanje kadrova, što je jedan od veoma značajnih zajedničkih problema svih PTT preduzeća. FTT preduzeća, zajednice PTT preduzeća, Poštanska štedionica i druga posebna preduzeća i ustanove obavezno se udružuju u Zajednicu JPTT.

Zajednica JPTT obavlja samo poslove koji su u tesnoj vezi sa jedinstvenim funkcionisanjem PTT saobraćaja i neposrednim međusobnim usklađivanjem rada pošta, telegrafa i telefona po obavezama iz međunarodnih FTT

odnosa i jedinstvenom PTT tarifom. Ona donosi samo osnovne odredbe za vršenje službe i predlaže generalni plan izgradnje mreže PTT saobraćaja, stara se o uskladjivanju kapaciteta PTT preduzeća i o sprovođenju smernica saveznih društvenih planova. Ekonomske funkcije Zajednice JPPT su svedene na najnužniju meru.

Organi upravljanja Zajednice JPPT su: skupština, upravni odbor i generalni direktor. Skupštinu sačinjavaju predstavnici društvene zajednice, PTT preduzeća udruženih organizacija i ustanova, kao i predstavnici radnog kolektiva Zajednice u PTT. Upravni odbor Zajednice JPPT bira skupština Zajednice JPPT iz redova svojih članova, a generalnog direktora postavlja i smenjuje Savezno izvršno veće kome je on odgovoran za obezbeđenje pravilnog i urednog PTT saobraćaja.

Stručne i administrativne poslove Zajednice JPPT i zajednica PTT preduzeća obavljaju radni kolektivi tih zajednica. Organizacija, način poslovanja, sistematizacija radnih mesta i način nagrađivanja zaposlenih u zajednicama utvrđuje se pravilima zajednica. Radni kolektivi zajednica finansiraju se iz doprinosa koji plaćaju preduzeća i ustanove udruženi u zajednicu.

PTT TARIFE. Tarife za PTT usluge moraju biti ekonomske, tj. moraju odgovarati stvarnoj vrednosti usluga i omogućiti normalan razvitak JPPT. PTT tarife mogu biti edinstvene i posebne.

Tarife za unutrašnje PTT usluge su, po pravilu, jedinstvene za celo područje zemlje i njih određuje skupština Zajednice JPPT, uz saglasnost Saveznog izvršnog veća. Međutim, za one vrste PTT usluga koje nisu obuhvaćene jedinstvenom tarifom, a vrše se u celini isključivo na području jednog PTT preduzeća, tarifu utvrđuje samo PTT preduzeće, uz saglasnost opštinskog narodnog odbora.

Ovakvim načinom utvrđivanja PTT tarifa omogućuje se radničkim savetima PTT preduzeća da vode odgovarajuću politiku cena za određene vrste usluga.

Za vršenje međunarodnih poštanskih, telegrafskih i telefonskih usluga tarife su utvrđene na bazi odredaba Svetske poštanske konvencije i Međunarodne konvencije o telekomunikacijama, kao i jedinstvenog obračunskog kursa dinara (1 dolar = 750 dinara).

Kod međunarodnih PTT tarifa postoje i posebni sporazumi između pojedinih zemalja, kojima se utvrđuju tarifne povlastice za pojedine vrste PTT usluga. Jugoslavija je ugovorila takve povlastice na bazi reciprociteta sa nizom zemalja (Grčka, Bugarska, Turska, Rumunija, Mađarska i dr.). Ovi posebni sporazumi moraju biti usaglašeni sa osnovnim odredbama Svetske poštanske konvencije i Međunarodne konvencije o telekomunikacijama.

OBRAČUN ZAJEDNIČKIH PRIHODA IZMEĐU PTT PREDUZEĆA. S obzirom da se poslovanje JPPT zasniva na zajedničkom korišćenju kapaciteta veza, međusobno povezanom procesu rada, cene najvećeg dela PTT usluga utvrđuju se jedinstvenom PTT tarifom. Takvi ekonomski odnosi u JPPT nameću primenu posebnog sistema za obračun zajedničkih prihoda između PTT preduzeća.

Prihodi od izvršenih usluga po jedinstvenim PTT tarifama obračunavaju se između PTT preduzeća prema obimu, vrsti i kvalitetu izvršenih PTT usluga. Način obračuna utvrđuje se posebnim pravilnikom koji donosi Zajednica JPPT u saglasnosti sa Saveznim izvršnim većem.⁴ Do donošenja posebnog pravilnika, za obračunavanje zajedničkih prihoda u 1961. i 1962. utvrđeno je da prihodi od svih evidentiranih PTT usluga (preporuke, paketi, telegrami, telefonski razgovori i dr.), koji se u celosti izvrše na teritoriji jednog PTT preduzeća, pripadaju tome preduzeću. Međutim, prihodi od PTT usluga koje izvršavaju dva ili više PTT preduzeća, prihodi od svih neevidentiranih poš-

tanskih usluga (obična pisma, dopisnice itd.) i prihodi od međunarodnih PTT usluga obračunavaće se između PTT preduzeća na bazi uloženog rada, a prema radnim jedinicama. Obračun će se vršiti po grupama PTT usluga (pismonosne, paketske, telegrafske usluge itd.).

Radi stimuliranja razvoja PTT mreže i racionalnijeg poslovanja, veće učešće u zajedničkim prihodima imaće ona PTT preduzeća koja izvrše veću prodaju poštanskih maraka, zatim pojedinih skupljih vrsta PTT usluga, koja uvedu modernija sredstva za vršenje telefonskih i telegrafskih usluga, kao i ona koja će neprekidno i kvalitetno održavati kapacitete u međumesečnoj telefoniji i telegrafiji.

U sistemu obračuna predviđeni su i penali za značajnije propuste u radu, a njihova visina zavisi od vrste PTT usluga i štete nastale usled nekvalitetnog vršenja usluga ili lošeg održavanja PTT kapaciteta. U nekim službama uvedene su i posebne naknade za one radne kolektive koji pokažu naročite rezultate u kvalitetnom vršenju PTT usluga ili održavanju kapaciteta.

U novom sistemu obračuna zajedničkih prihoda svako PTT preduzeće treba da pokriva sve troškove eksploatacije PTT saobraćaja na svom području, osim troškova prenosa pošte koji se smatraju zajedničkim troškovima svih PTT preduzeća. Ovaj izuzetak je učinjen prvenstveno radi obezbeđenja neprekidnog i kvalitetnog prenosa pošte na celom području Jugoslavije, uključujući i prenos tranzitnih međunarodnih poštanskih pošiljki.

Za neizvršenje odredaba o vršenju PTT saobraćaja ili drugih tehničkih odredaba iz oblasti ovog saobraćaja, odnosno PTT preduzeće plaća naknadu onim PTT preduzećima koja su time oštećena.

Novim sistemom obračuna zajedničkih prihoda uvode se pravilniji ekonomski odnosi unutar JPPT. Očekuje se da će ovaj sistem pozitivno uticati na kvalitet u vršenju PTT usluga.

MERE ZA OBEZBEĐENJE PTT SAOBRAĆAJA. U cilju uspostavljanja, proširenja i obezbeđenja uslova za pravilno i uredno funkcionisanje PTT saobraćaja, PTT preduzeća su dobila određena prava regulativnog i upravnog karaktera. Time su stvorene određene obaveze organa, organizacija i pojedinaca u odnosu na PTT službu, a za neizvršenje tih obaveza ili za ometanje korišćenja prava PTT preduzeća predviđene su i odgovarajuće kazne. S druge strane, predviđene su i sankcije za PTT organizacije i ustanove ukoliko ne izvršavaju svoje obaveze ili ne postupaju po propisima. Tako su građani i pravna lica uopšte zaštićeni od eventualnih nepravilnih postupaka organa PTT.

PTT preduzeća imaju pravo, da uz odgovarajuće obeštećenje, na zemljištima i objektima u društvenoj i građanskoj svojini postavljaju i održavaju PTT postrojenja, kao i da preduzimaju niz mera kojima se obezbeđuje normalno funkcionisanje PTT saobraćaja.

PTT INSPEKCIJA. Novim Zakonom osnovana je posebna, jedinstvena i vertikalno povezana služba inspekcije PTT saobraćaja, koja se organizuje pri zajednicama PTT preduzeća i Zajednici JPPT. PTT inspekcija ima zadatak da vrši nadzor nad primenom odredaba o organizovanju i vršenju PTT saobraćaja, kao i odredaba o pravilnom i urednom funkcionisanju tog saobraćaja.

PTT inspekcija ima javno-pravni karakter. Ona je organ Zajednice JPPT, samostalan u svome radu i organ društvenog nadzora koji podnosi izveštaje o radu Zajednici JPPT i SIV-u.

Generalnog inspektora pri Zajednici JPPT postavlja i smenjuje Savezno izvršno veće, a glavne inspektore pri zajednicama PTT preduzeća izvršna veća narodnih republika odnosno autonomnih jedinica. Inspektore pri zajednicama PTT preduzeća i Zajednici JPPT postavlja i smenjuje upravni odbori tih zajednica.

Inspektori su ovlašćeni da obustave izvršenje narednja direktora PTT preduzeća, upravnika osnovnih i izvršnih jedinica i pogona, kao i rukovodilaca drugih ustanova i organizacija udruženih u zajednicu, da izdaju u hitnim

⁴ Obračun zajedničkih prihoda između PTT preduzeća vršiće se izuzetno u 1961. i 1962. na osnovu zaključaka upravnog odbora Zajednice JPPT, s tim što PTT preduzeće koje nije zadovoljno sa zaključkom može zahtevati intervenciju Saveznog izvršnog veća.

slučajevima naređenja o otklanjanju nedostataka i nepravilnosti koje ometaju funkcionisanje PTT saobraćaja, kao i da u određenim slučajevima privremeno obustave radove na građenju PTT postrojenja itd.

Nadzor nad PTT inspekcijama vrše zajednice PTT preduzeća odnosno Zajednica JPPT.⁵

Novom organizacijom JPPT rešava se niz osnovnih problema od kojih zavisi brži razvoj PTT saobraćaja u zemlji, a naročito dovođenje PTT saobraćaja u ravnopravan položaj s drugim granama privrede, potpunija primena principa radničkog samoupravljanja u JPPT na taj način što će se radni kolektivi PTT u svojim pravima samoupravljanja izjednačiti s radnim kolektivima u drugim privrednim organizacijama, usklađivanje organizacija JPPT sa dru-

⁵ Blži propisi o organizaciji i radu PTT inspekcije i o stručnoj spremi inspektora biće doneti naknadno.

štveno-političkim i ekonomskim sistemom, tj. ukupanje ovih organizacija u komunalni sistem i time obezbeđenje većeg interesa komune i ostalih preduzeća da ulažu sredstva u razvoj PTT veza i, konačno, napuštanje gledišta da je JPPT isključivo javna služba i postavljanje pravih i potpunih ekonomskih odnosa između samih PTT preduzeća, kao i unutar organizacionih jedinica tih preduzeća.

Nova organizacija JPPT treba da omogući uslove za stvaranje materijalne baze za ubranu izgradnju savremenih PTT kapaciteta, poboljšanje kvaliteta PTT usluga, povećanje produktivnosti rada i uvođenje stimulativnih oblika u sistemu plata i omogući nagrađivanje PTT radnika prema postignutim rezultatima u vršenju PTT usluga.

IZVOR: Zakon o organizaciji JPPT, »Službeni list FNRJ«, br. 50/60, Statistički godišnjak FNRJ za 1960, »Statistika PTT« za 1959, Operativni podaci za jedinice JPPT.

T. T. — B. B.

POTROŠAČKI KREDITI

Institucija potrošačkih kredita predstavlja jedan od oblika kojima se utiče na širi plasman i veći promet industrijske robe lične potrošnje, odnosno na brži razvoj njene proizvodnje. Uloga potrošačkih kredita je osobito značajna za proizvodnju i realizaciju proizvoda trajnije i veće vrednosti čija nabavka zahteva ulaganje većih novčanih sredstava. Potrošačkim kreditima se, dalje, utiče i na formiranje strukture potrošnje kao njenu izmenu.

Stvaranje dodatne kupovne snage stanovništva kroz potrošačke kredite omogućeno je tek posle 1953, kada su usled brzog razvoja industrije porasli raspoloživi robni fondovi. Pre toga potrošački krediti su bili neznatni i namenski veoma usko određeni. Međutim, kasnije, kad je korišćenje potrošačkih kredita dobilo široke razmere preduzimane su mere u cilju njihovog namenskog usmeravanja. Na osnovu obima i strukture raspoloživih robnih fondova i nivoa kupovne snage stanovništva, ograničavane su ili proširivane mogućnosti korišćenja potrošačkih kredita. Na taj način potrošački krediti su postali jedan od instrumenata regulisanja kupovne snage potrošača i njenog dejstva na tržištu, kao i dosta značajan faktor za usklađivanje strukture lične potrošnje sa opštim materijalnim mogućnostima.

SISTEM POTROŠAČKIH KREDITA

Propisi o uslovima za korišćenje potrošačkih kredita doneti su još krajem 1952. godine,¹ ali osnovni princip i sadašnjeg sistema kreditiranja stanovništva preko potrošačkih kredita postavljeni su tek 1955. godine.² Osnovna orijentacija kreditiranja individualnih potrošača određuje se svake godine saveznim društvenim planom u okviru politike kojom se usmerava razvoj lične potrošnje, a konkretne smernice za njeno sprovođenje postavljaju se u opštem kreditnom bilansu. U okviru tih osnovnih principa, Narodna banka je ovlašćena da, u saglasnosti sa Saveznim državnim sekretarijatom za poslove finansija, određuje i menja uslove pod kojima se vrši odobravanje i korišćenje potrošačkih kredita. U 1960. izvršene su neke bitnije promene u pogledu uslova za korišćenje potrošačkih kredita.³

Potrošački krediti se odobravaju za kupovinu industrijske robe lične potrošnje (izuzev prehrambenih proizvoda), kupovinu uglja, podmirenje troškova godišnjeg odmora, porođaja, bolesti i smrtnog slučaja u porodici, kao i za

opravke u stambenim prostorijama i preseljenja. Ove kredite odobravaju, po pravilu, komunalne banke, a filijale Narodne banke odobravaju ih samo u onim mestima u kojima ne postoje komunalne banke. Pod određenim uslovima potrošačke kredite mogu odobravati i gradske i zadrugne štedionice. Pored banaka i štedionica, potrošačke kredite za kupovinu industrijske robe lične potrošnje mogu takođe odobravati i trgovinska preduzeća na malo, trgovinske radnje, prodavnice industrijskih preduzeća, zanatska preduzeća, zanatske proizvođačke zadruge i zanatske nabavno-prodajne zadruge.

Radnicima i službenicima, penzionerima, invalidima, podoficirima, oficirima i službenicima JNA, potrošački krediti se mogu davati u visini jedne petine njihovih pri nadležnosti za vreme za koje se kredit daje, a licima samostalnih zanimanja i imaoima privatnih zanatskih radnji u iznosu do jedne petine njihovog neto dohotka za vreme za koje se kredit daje.

Rokovi za vraćanje potrošačkih kredita za kupovinu industrijske robe zavise od trajnosti odnosno vrednosti proizvoda, visine odobrenog kredita i visine primanja zajmotražioca.

Rokovi vraćanja potrošačkih kredita su: 10 meseci — kredit za kupovinu uglja i podmirenje troškova godišnjeg odmora: 1 godina — krediti za kupovinu tekstila, obuće i kožne galanterije, kao i za kupovinu ostale industrijske robe lične potrošnje, ako njihova visina ne prelazi iznos dvomesečnih prinadležnosti zajmotražioca; za sve potrošačke kredite odobrene imaoima privatnih zanatskih radnji, izuzev za kupovinu automobila; za potrošačke kredite radi podmirjenja troškova porođaja, bolesti, smrti, opravku u stambenim prostorijama i preseljenja; 2 godine — krediti za kupovinu industrijske robe lične potrošnje (izuzev tekstila, obuće i kožne galanterije) ako njihova visina prelazi iznos dvomesečnih primanja zajmotražioca; 3 godine — krediti za kupovinu industrijske robe lične potrošnje (izuzev tekstila, obuće i kožne galanterije) ako njihova visina prelazi iznos petomesečnih primanja zajmotražioca; 4 godine — krediti koji se odobravaju za kupovinu automobila svim korisnicima izuzev ratnih vojnih invalida; 5 godina — krediti koji se odobravaju iseljenicima-povratnicima za kupovinu nameštaja; 6 godina — krediti koji se odobravaju ratnim vojnim invalidima za kupovinu automobila.

Pri podizanju potrošačkog kredita za kupovinu industrijske robe zajmotražilac je dužan da položi kreditoru u gotovu: 10% po potrošačkom kreditu za kupovinu industrijske robe lične potrošnje, izuzev tekstila, obuće, kožne galanterije, kao i po potrošačkim kreditima koji se odobravaju ratnim vojnim invalidima za kupovinu automobila; 20% po potrošačkim kreditima za kupovinu tekstila, obuće i kožne galanterije; i 25% po potrošačkim kreditima za kupovinu automobila, izuzev potrošačkih kredita koji se u tu svrhu odobravaju ratnim vojnim invalidima.

Radnici, službenici, uživaoci penzija i invalidnina, plaćaju na potrošačke kredite kamatu u visini 6% godišnje, a ratni vojni invalidi na kredite za kupovinu automobila 4%. Visinu kamatne stope licima samostalnih zanimanja i privatnim zanatlijama određuje upravni odbor banke ili štedionice koja odobrava kredite, s tim da ne može biti niža od 6% ni viša od 9% godišnje.

¹ Naredba o potrošačkim kreditima iz 1952. sa dopunama iz 1953. »Službeni list FNRJ«, br. 46/52. i 2/53.

² Uredba iz 1955. i dopune iz 1957. »Službeni list FNRJ«, br. 36/55 i 18/57.

³ Uputstvo za primenjivanje Uredbe o davanju potrošačkih kredita, »Službeni list FNRJ«, br. 12/60 i 28/60.

Radi obezbeđenja namenske upotrebe kredita za kupovinu industrijske robe korisnicima se izdaju barirani čekovi sa naznakom namene. Korisnicima kredita za godišnji odmor izdaju se putnički čekovi, a u gotovom novcu isplaćuju se samo krediti za podmirenje troškova porođaja, bolesti, smrti i preseljenja.

KRETANJE POTROŠAČKIH KREDITA

Od početka 1952. do kraja septembra 1960. saldo potrošačkih kredita se povećao za blizu 93 milijarde dinara. U periodu 1953—1960. prosečno je godišnje korišćeno oko 56 milijardi dinara kredita. Najveći iznos potrošačkih kredita — 90,5 milijardi dinara, ostvaren je u 1959 (tabela 1).

TABELA 1 — POTROŠAČKI KREDITI 1952—1960.

	Korišćeno	Otplaćeno	Stanje kredita krajem godine
1952.	—	—	4,2
1953.	22,2	12,0	14,4
1954.	30,4	20,9	23,9
1955.	38,8	34,4	28,3
1956.	55,3	40,2	43,4
1957.	83,3	58,3	68,4
1958.	59,6	61,2	66,8
1959.	90,5	68,6	88,7
1960.	94,9	79,8	103,8

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

Sa izuzetkom 1958. potrošački krediti i ukupna sredstva angažovana u njima (stanje duga po potrošačkim kreditima) bili su u stalnom i znatnom porastu. Takvo kretanje potrošačkih kredita rezultat je stalnog povećanja proizvodnje i uvoza robe lične potrošnje, kao i liberalnije politike u kreditiranju individualnih potrošača.

U skladu sa ekonomskim razvojem zemlje, kretanjem robnih fondova potrošne robe, kao i politikom razvoja lične potrošnje, preduzimane su mere kojima je usmeravano korišćenje potrošačkih kredita.

Povećanje ili smanjenje korišćenja potrošačkih kredita regulisano je proširenjem odnosno sužavanjem liste proizvoda lične potrošnje za čiju se kupovinu mogu odobravati potrošački krediti, povećanjem odnosno smanjenjem maksimalnih iznosa do kojih se mogu odobravati potrošački krediti, produženjem odnosno skraćivanjem rokova vraćanja potrošačkih kredita, kao i povećanjem odnosno smanjenjem procenta obavezne uplate u gotovu pre korišćenja potrošačkih kredita.

UTICAJ POTROŠAČKIH KREDITA NA STRUKTURU LIČNE POTROŠNJE

Sem dejstva na obim ukupnog prometa industrijske robe, potrošački krediti su uticali i na brzu izmenu strukture potrošnje stanovništva, naročito u poslednje dve godine. Sve snažnije se povećava učešće kredita sa dugoročnijim otplatama (od 2 i više godina), odnosno potrošnja trajnijih proizvoda veće vrednosti, a sve više smanjuje učešće potrošačkih kredita sa kratkoročnim otplatama (do 1 godine). To učešće, na primer, povećano je od 46,1% u 1956. na 61,6% u 1957, odnosno na 90% u 1960. (tabela 2).

Orijentacija potrošača na kupovinu na kredit dobara lične potrošnje sa dužim vekom trajanja (aparati i uređaji za domaćinstvo, nameštaj, motorna i druga prevozna sredstva, itd.) omogućena je znatnim povećanjem životnog standarda i prihoda stanovništva. Robu kraćeg veka trajanja i manje vrednosti (kao što su tekstil, obuća i sl.) potrošači mogu u sve većoj meri da kupuju iz svojih redovnih prihoda, a potrošačke kredite koriste pretežno za kupovinu proizvoda veće i trajnije vrednosti.

TABELA 2 — POTROŠAČKI KREDITI PO NAMENI I ROKOVIMA VRAĆANJA 1953—1960.

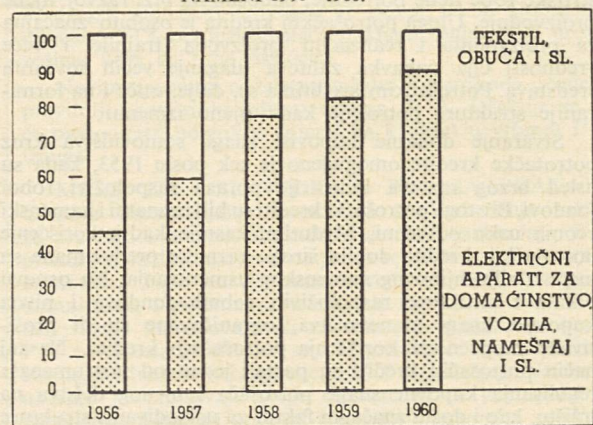
(U milijardama din.)

	Odobreni potrošački krediti			Krediti za industrijsku robu po rokovima vraćanja		
	ukupno	za industrijsku robu	za ostale potrebe	do 1 god.	do 2 god.	do 3 i više godina
1953.	22,2	21,3	0,9	13,4	3,0	4,9
1954.	30,4	28,6	1,8	16,2	4,7	7,7
1955.	38,8	35,9	2,9	19,9	5,1	10,0
1956.	55,3	53,1	2,2	27,6	10,0	15,5
1957.	83,3	80,4	2,9	29,1	24,3	27,0
1958.	59,6	56,6	3,0	10,4	21,8	24,4
1959.	90,5	87,1	3,4	11,7	31,2	44,2
1960.	94,9	91,0	3,9	8,9	19,3	62,8

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

Na ovaj način potrošački krediti dobijaju sve veći ekonomski značaj, jer kao anticipirajuća snaga dejstvuju na jačanje kupovne moći stanovništva i kroz to na brži plasman proizvoda, a time i na brži tempo porasta proizvodnje. Uloga potrošačkih kredita je od naročitog značaja u odnosu na plasman proizvoda veće vrednosti, koje potrošači teško mogu da kupuju iz redovnih prihoda.

GRAFIKON — STRUKTURA POTROŠAČKIH KREDITA PO NAMENI 1956—1960.

UDEO KREDITA U FORMIRANJU KUPOVNE SNAGE POTROŠAČA

Upoređenje kretanja potrošačkih kredita sa kretanjem platnog fonda i socijalnih primanja stanovništva pokazuje da je učešće potrošačkih kredita u formiranju ukupne kupovne snage potrošača još neznatno (tabela 3).

TABELA 3 — KRETANJE PLATNOG FONDA I SOCIJALNIH PRIMANJA I PORAST POTROŠAČKIH KREDITA 1953—1960.

(U milijardama din.)

	Platni fond i socijalna primanja	Porast duga potrošačkih kredita	Procenti porasta kupovne snage putem kredita
1953.	328,7	10,2	3,1
1954.	367,5	9,5	2,4
1955.	428,6	4,4	1,0
1956.	463,5	15,1	3,1
1957.	562,2	25,0	4,5
1958.	664,0	— 1,6*	— 0,2
1959.	811,7	21,9	2,7
1960.	963,7	15,1	1,5

* Smanjenje.

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

Uloga kredita u kupovinama stanovništva vidi se ako se posmatra korišćenje kredita u poređenju sa kretanjem prometa trgovine na malo, tj. dobara lične potrošnje (tabela 4).

TABELA 4 — PROMET TRGOVINE NA MALO I KORIŠĆENJE POTROŠAČKIH KREDITA 1953—1960.

(U milijardama din.)		
Promet trgovine na malo	Korišćenje potrošačkih kredita	% učešća potrošačkih kredita
1953.	397,0	5,5
1954.	467,0	6,4
1955.	567,0	6,8
1956.	618,0	9,0
1957.	765,0	10,9
1958.	833,0	7,2
1959.	976,0	9,3
1960.	1.158,9	8,2

Podaci: promet trgovine na malo — »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61; ostali podaci — Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

Stvarno dejstvo potrošačkih kredita na promet trgovine na malo, međutim, još je veće jer podaci o ukupnom prometu trgovine na malo uključuju promet i onih proizvođača koji se ne mogu kupovati putem potrošačkih kredita.

STRUKTURA POTROŠAČKIH KREDITA PREMA KREDITORIMA

Učešće banaka i štedionica u odobravanju potrošačkih kredita ima dominantnu ulogu i postaje sve značajnije, iako kredite mogu pod istim uslovima odobravati i trgovačke organizacije na malo i određene proizvođačke organizacije koje raspolažu sopstvenim aparatom za prodaju robe na malo (tabela 5).

TABELA 5 — STRUKTURA POTROŠAČKIH KREDITA PO KREDITORIMA 1953—1960.

Kreditatori	(U procentima)							
	1953.	1954.	1955.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.
Banke i štedionice	51	72	72	80	84	84	88	90
Trgovinska mreža	49	28	28	20	16	16	12	10

Podaci: Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

Učešće trgovinske mreže u odobravanju potrošačkih kredita je manje pre svega zbog toga što ne raspolaže dovoljnim kadrom za odobravanje, evidenciju i naplatu potrošačkih kredita, kao i zbog toga što ona ne može da naplaćuje veću kamatu po tim kreditima nego što je sama plaća banci na sredstva pozajmljena u tu svrhu. Pored toga, potrošačima više odgovara da koriste kredit kod banke, jer im se putem bariranih čekova pruža mogućnost za daleko širi izbor robe.

REGIONALNE KARAKTERISTIKE KRETANJA POTROŠAČKIH KREDITA

Kretanje potrošačkih kredita po pojedinim republikama je različito i nejednačeno (tabela 6).

Regionalne karakteristike kretanja potrošačkih kredita ogledaju se u učešću kupovina na kredit u ukupnom prometu trgovine na malo, u povećanju kupovne snage stanovništva putem potrošačkih kredita, kao i u broju njihovih korisnika (tabele 7 i 8).

Sem toga i odnos broja korisnika potrošačkih kredita prema ukupnom broju stanovnika po pojedinim republikama je nejednačen. Na 1.000 stanovnika u Srbiji dolazi 151

TABELA 6 — POTROŠAČKI KREDITI PO REPUBLIKAMA 1953—1960.

(U milijardama din.)

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
1953. iznos duga	14,4	6,2	4,0	1,1	1,9	0,9	0,3
1954. iznos duga	23,9	10,9	5,7	2,2	3,2	1,2	0,7
1954. porast duga	9,5	4,7	1,7	1,1	1,3	0,3	0,4
1955. iznos duga	28,3	12,9	6,7	2,6	3,8	1,4	0,9
1955. porast duga	4,4	2,0	1,0	0,4	0,6	0,2	0,2
1956. iznos duga	43,4	19,6	9,9	3,3	6,8	2,5	1,3
1956. porast duga	15,1	6,7	3,2	0,7	3,0	1,1	0,4
1957. iznos duga	68,4	30,6	15,1	5,0	11,4	4,2	2,1
1957. porast duga	25,0	11,0	5,2	1,7	4,6	1,7	0,8
1958. iznos duga	66,8	30,2	15,2	4,4	10,7	4,3	2,0
1958. porast duga	—1,6*	—0,4	0,1	—0,6	—0,7	0,1	—0,1
1959. iznos duga	88,7	39,8	20,8	5,3	14,2	6,1	2,5
1959. porast duga	21,9	9,6	5,6	0,9	3,5	1,8	0,5
1960. iznos duga	103,8	46,5	25,0	6,7	15,5	7,5	2,6
1960. porast duga	15,1	6,7	4,2	1,4	1,3	1,4	0,1

* Smanjenje.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960; za 1960. Bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

TABELA 7 — UČEŠĆE KUPOVINE NA KREDIT U UKUPNOM PROMETU TRGOVINE NA MALO PO REPUBLIKAMA 1955—1960.

(U milijardama din.)

	Korišćenje potrošačkih kredita		Promet trgovine na malo		% učešća potrošačkih kredita u prometu trgovine na malo
	iznos	% učešća	iznos	% učešća	
Jugoslavija	452,8	100	4.584,4	100	9,9
Srbija	206,3	45,6	1.748,4	38,1	11,8
Hrvatska	108,3	23,9	1.236,1	27,0	8,8
Slovenija	34,1	7,5	680,9	14,9	5,0
Bosna i Hercegovina	65,1	14,4	550,1	12,0	11,8
Makedonija	28,6	6,3	271,3	5,9	10,5
Crna Gora	10,4	2,3	97,6	2,1	10,7

Podaci: Statistički bilten Narodne banke br. 2 za odgovarajuće godine i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku br. 11/60.

TABELA 8 — POVEĆANJE KUPOVNE SNAGE STANOVNIŠTVA PUTEM POTROŠAČKIH KREDITA PO REPUBLIKAMA 1954—1960.

(U hiljadama din.)

	Platni fond i socijalna primanja	Porast potrošačkih kredita	% porasta kupovne snage putem kredita
Jugoslavija	4.261,2	89,4	2,1
Srbija	1.534,9	40,2	2,6
Hrvatska	1.145,6	21,0	1,8
Slovenija	653,4	5,6	0,9
Bosna i Hercegovina	584,6	13,6	2,3
Makedonija	240,1	6,7	2,8
Crna Gora	102,6	2,3	2,2

Podaci: Bilteni Narodne banke FNRJ br. 2 za odgovarajuće godine.

korisnika, u Hrvatskoj 156, u Sloveniji 85, u Bosni i Hercegovini 100, u Makedoniji 107, a u Crnoj Gori 93, prema 137 korisnika po potrošačkim kreditima na 1.000 stanovnika u Jugoslaviji.⁴

⁴ Izračunato na osnovu podataka o broju stanovnika (Statistički godišnjak FNRJ za 1960) i podataka Narodne banke FNRJ o broju dužničkih partija po potrošačkim kreditima. Kako pojedini dužnici imaju 2 i 3 potrošačka kredita, to se ovi podaci ne mogu uzeti kao potpuno tačni, ali su dati da bi se bar u izvesnoj meri ilustrovao odnos broja dužnika i broja stanovnika.

Na različito korišćenje potrošačkih kredita, pored ostalih činilaca, utiču na prvom mestu stepen ekonomske razvijenosti pojedinih područja i stepen razvijenosti smisla i navika građana za štednju. Gde je stepen ekonomske razvijenosti i smisla za štednju veći, tamo je korišćenje potrošačkih kredita manje i obrnuto.

STEPEN SAMOFINANSIRANJA STANOVNIŠTVA

Od interesa je naročito uporediti odnos potrošačkog kredita kao anticipirajuće kupovne snage stanovništva, s jedne strane, i ulaganja na štednju kao privremene imobilizacije kupovne snage, s druge strane (tabela 9).

Poslednjih godina razlika između stanja potrošačkih kredita i stanja uloga na štednju sve više se smanjuje usled znatno većeg porasta uloga na štednju. Stoga se može očekivati da će se odnos između potrošačkih kredita i uloga na štednju u bliskoj budućnosti izjednačiti. Time bi potrošački krediti bili u ukupnoj sumi pokriveni ulozima na štednju, odnosno stanovništvo bi se u stvari samofinansiralo prelivanjem štednih uloga u potrošačke kredite.

TABELA 9 — ODNOS STANJA KREDITA I ULOGA NA ŠTEDNJU
1953—1960.
(U milijardama din.)

	Stanje potrošačkih kredita	Stanje uloga na štednju	Razlike
1953.	14,4	5,8	8,6
1954.	23,9	9,4	14,5
1955.	28,3	14,0	14,3
1956.	43,4	18,8	24,6
1957.	68,4	31,4	36,8
1958.	66,8	46,6	20,2
1959.	88,7	67,4	21,3
1960.	103,8	91,7	12,1

Podaci: Bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61.

IZVOR: Uredba o potrošačkim kreditima iz 1952. sa dopunama iz 1953, »Službeni list FNRJ«, br. 46/52. i 2/53; Uredba o potrošačkim kreditima iz 1953, dopune iz 1957, »Službeni list FNRJ«, br. 36/55. i 18/57; Uputstvo za primenjivanje Uredbe o davanju potrošačkih kredita, »Službeni list FNRJ«, br. 12/60. i 28/60, Statistički godišnjak FNRJ, 1960; Statistički bilten Narodne banke FNRJ, br. 2/61 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/61.

D. V.

ZAŠTITA INVALIDA RADA

Sadašnji sistem invalidskog osiguranja ustanovljen je Zakonom o invalidskom osiguranju¹ (donesenom novembra 1958), čija je primena otpočela 1. januara 1959. Ovim Zakonom upotpunjen je opšti sistem socijalnog osiguranja, čija je revizija otpočela donošenjem Zakona o zdravstvenom osiguranju (1955), a nastavljena donošenjem Zakona o penzijskom osiguranju (1957).

Posleratnim zakonodavstvom iz oblasti invalidskog osiguranja, posebno zakonodavstvom do 1950. godine (posebne odluke Nacionalnog komiteta narodnog oslobođenja Jugoslavije i vlade Demokratske Federativne Jugoslavije i Zakon o socijalnom osiguranju radnika, nameštenika i službenika iz 1946) omogućena je, pored ostalog, invalidska zaštita starih i iznemoglih radnika i službenika koji pre rata nisu imali tu zaštitu. To je dovelo do znatnog porasta broja invalida rada. Zakonom o socijalnom osiguranju radnika i službenika iz 1950. posebno su regulisana prava lica u radnom odnosu za slučaj trajnih posledica nesreće na poslu, bolesti i nesreće van posla i na taj način uspostavljen pravni sistem invalidskog osiguranja radnika i službenika. Ovim Zakonom invalidima rada bila je obezbeđena prekalifikacija i drugi odgovarajući posao, ali je težište invalidske zaštite ustanovljene ovim Zakonom bilo na invalidskoj penziji, što je uslovlilo znatan porast invalida rada.² Pored toga, porastu invalida rada doprineli su brza industrijalizacija zemlje i masovni priliv radne snage sa sela, nedovoljno radno iskustvo, kao i teškoće oko sprovođenja higijensko-tehničkih zaštitnih mera pri radu u starim pogonima. Poslednjih godina povećavan je broj invalida rada u proseku za oko 30.000 godišnje, tako da je na kraju 1958. bilo u Jugoslaviji oko 230.000 invalida rada, od kojih svega oko 30.000 sa delimično smanjenom radnom sposobnošću (svi ostali su invalidski penzioneri).

KRUG OSIGURANIKA

Invalidskim osiguranjem obuhvaćena su lica u stalnom radnom odnosu i lica sa njima izjednačena (narodni poslanici i odbornici narodnih odbora, koji za svoj rad primaju stalnu mesečnu nagradu; izabrana lica na stalnim dužnostima uz stalnu platu u društvenim i zadrugnim organizacijama, stručnim udruženjima, komorama i savezima i članovi zanatskih i ribarskih zadruga).

Jedinstveno invalidsko osiguranje obezbeđeno je za sva lica u radnom odnosu, kao i za vojna lica (podoficire, oficire i vojne službenike).

Samo za slučaj nesreće na poslu ili profesionalne bolesti osigurana su: lica koja rade sa skraćenim radnim vremenom; učenici u privredi i učenici stručnih škola sa praktičnom obukom; učenici stručnih škola i studenti kad vrše obavezan praktičan rad; lica koja učestvuju na organizovanim javnim radovima, akcijama spasavanja ili odbrane od elementarnih nepogoda; lica koja vrše određene javne funkcije ili građanske dužnosti po pozivu državnih organa; lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora ili strogog zatvora.³

Defektna deca osiguranika i uživalaca lične ili invalidske penzije, kao i deca-uživaoci porodične penzije, koja uživaju dečji dodatak, imaju pravo na profesionalnu rehabilitaciju ako im je ista potrebna za samostalan život i rad.

Prava iz invalidskog osiguranja stiču i lica koja vrše samostalnu profesionalnu delatnost i lica drugih zanimanja

koja nisu u radnom odnosu (umetnici, advokati, sveštenici i dr.). Invalidsko osiguranje ovih lica regulisano je ili Zakonom o invalidskom osiguranju (za umetnike) ili ugovorom između Saveznog zavoda za socijalno osiguranje i profesionalne organizacije pripadnika pojedinih samostalnih profesionalnih delatnosti (advokati, sveštenici i dr.).

Učesnici narodnooslobodilačkog rata i španskog građanskog rata, ratni vojni invalidi od I do VI grupe i mirnodopski vojni invalidi stiču prava iz invalidskog osiguranja pod posebnim uslovima.⁴

PRAVA IZ INVALIDSKOG OSIGURANJA

STICANJE PRAVA. Prava iz invalidskog osiguranja stiču se na osnovu:

- smanjenja ili gubitka sposobnosti za rad na svom poslu usled invalidnosti prouzrokovane nesrećom na poslu, profesionalnom bolešću,⁵ bolešću i povredom van posla;
- telesnog oštećenja od najmanje 30%, bez obzira na to kako je došlo do njega i da li ono ima uticaja na radnu sposobnost ili nema;

- trajnih promena u zdravstvenom stanju osiguranika, usled kojih osiguranik po zakonskim propisima ne sme da obavlja dalje svoj raniji posao; i

- postojanja neposredne opasnosti od nastupanja invalidnosti na određenom radnom mestu.

Ako je invalidnost prouzrokovana *nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću*,⁶ osiguranik stiče pravo iz invalidskog osiguranja bez obzira na to koliko ima radnog i penzijskog staža.

Prava iz invalidskog osiguranja *usled posledica bolesti ili povrede van posla* stiču: osiguranik-muškarac ako ima 30 godina penzijskog staža, osiguranik-žena ako ima 25 godina penzijskog staža, a ostali osiguranici ako su u radnom odnosu proveli najmanje dve trećine vremena u poslednjih pet godina pre nastupanja invalidnosti, i ako su navršili ukupan penzijski staž od najmanje: osiguranici koji nisu stariji: od 46 godina — 5 godina; od 47 godina — 6 godina, od 48 godina — 7 godina, od 49 godina — 8 godina, od 50 godina — 9 godina i osiguranici koji su stariji od 50 godina — 10 godina penzijskog staža.

Osiguranik kod koga je invalidnost nastupila do navršanih 20 godina života i osiguranik koji je školovanjem dobio stručnu spremu (osiguranik sa tehničkom i drugom stručnom školom za privredu i javne službe — do 25 godina života, a osiguranik sa višom školom, fakultetom, visokom školom i umetničkom akademijom — do 30 godina života) stiče prava iz invalidskog osiguranja ako se na dan nastupanja invalidnosti nalazi u radnom odnosu i ima godinu dana radnog staža.

KATEGORIJE INVALIDNOSTI. Invalidi rada razvrstavaju se, zavisno od invalidnosti i stepena preostale radne sposobnosti u tri kategorije invalidnosti.

U I kategoriju razvrstavaju se osiguranici koji su potpuno nesposobni za vršenje svog ili drugog odgovarajućeg posla, a koji se za obavljanje takvog posla ne mogu osposobiti ni profesionalnom rehabilitacijom.

U II kategoriju razvrstavaju se osiguranici koji mogu da rade sa skraćenim radnim vremenom bilo na svom bilo na drugom odgovarajućem poslu.

U III kategoriju razvrstavaju se osiguranici koji mogu da rade na drugom odgovarajućem poslu sa punim redovnim radnim vremenom.

VRSTE PRAVA. Osiguranjem invalidi rada imaju obezbeđena prava na: osposobljavanje za rad na drugom odgovarajućem poslu (profesionalna rehabilitacija) sa pravom na materijalno obezbeđenje za vreme profesionalne rehabilitacije; zaposlenje na odgovarajućem poslu sa pravom

¹ Službeni list FNRJ, br. 49/1958.

² Vidi: »Invalidsko osiguranje«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 131—133 (5—7).

³ Vidi: »Osiguranje za slučaj nesreće na poslu«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 424—426 (22—24).

⁴ Vidi: »Prava i zaštita bivših boraca«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 119—123 (9—13).

⁵ Sticanje prava na osnovu smanjenja ili gubitka radne sposobnosti zavisi od preostale radne sposobnosti na svom ili drugom odgovarajućem poslu.

⁶ Zakonom su određene 44 profesionalne bolesti na osnovu kojih osiguranici stiču sva prava kao i u slučaju nesreće na poslu.

na novčane naknade u vezi sa korišćenjem prava na zaposlenje; invalidsku penziju; invalidninu u slučaju telesnog oštećenja; dodatak za pomoć i negu drugog lica i pravo na zaštitni dodatak.

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju imaju osiguranici pre no što navršše 45 godina života (muškarci) odnosno 40 godina života (žene), ako prema stanju invalidnosti preostale radne sposobnosti mogu da se osposobe za drugi odgovarajući posao sa punim redovnim radnim vremenom (invalidnost III kategorije).

Osiguranici za vreme rehabilitacije primaju naknadu koja im u potpunosti obezbeđuje raniji životni standard. Ta naknada odgovara visini naknade koju osiguranici primaju za vreme bolovanja i iznosi 90% od plate. Pored ovog materijalnog obezbeđenja, takva lica primaju još i posebnu naknadu ako se rehabilitacija vrši izvan mesta njihovog stalnog boravka. Materijalno obezbeđenje smanjuje se samo u slučaju ako takvo lice nema porodice, a obezbeđeni su mu smeštaj i ishrana za vreme rehabilitacije.

Pravo na zaposlenje na odgovarajućem poslu imaju osiguranici pre no što su navršili 55 godina (muškarci) odnosno 50 godina (žene), ako mogu da rade na takvom poslu (invalidnost II i III kategorije). Za vreme dok čekaju na zaposlenje osiguranici primaju naknadu koja iznosi 75% plate, a manja je (50%) samo za ona lica koja imaju prihod od svog poljoprivrednog poseda. Naknada koju primaju za vreme zapošljavanja po pravilu odgovara razlici između ranije i nove plate i to i u slučaju ako je nova plata manja zbog toga što invalid radi sa skraćenim radnim vremenom, i u slučaju ako je niža zbog toga što ne postiže iste rezultate kao ranije, ili istovremeno iz oba razloga.

Invalidska penzija obezbeđuje se osiguranicima kod kojih postoji potpuna invalidnost (I kategorija) bez obzira na godine života, kao i osiguranicima kod kojih nastupi smanjenje radne sposobnosti, a stariji su od 55 godina (muškarci) odnosno 50 godina (žene).

Invalidska penzija osiguranika kod kojih je invalidnost prouzrokovana nesrećom na poslu ili profesionalnom bolešću određuje se u punom iznosu, tj. ravna je iznosu penzijskog osnova.

Invalidska penzija osiguranika kod kojih je invalidnost prouzrokovana bolešću ili nesrećom van posla određuje se od penzijskog osnova onog osiguranikskog razreda u koji se osiguranik razvrstava prema plati, uzimajući u obzir i kategoriju stručne spremlje. Osiguranik-muškarac sa 35 godina, a osiguranik-žena sa 30 godina penzijskog staža stiču punu invalidsku penziju. Visina invalidske penzije za osiguranike sa manjim stažom određuje se prema dužini penzijskog staža, kao i prema tome koliko dugo su prekidali radni odnos od navršene 20 godine života do nastupanja invalidnosti.

Invalidnina je novo i samostalno pravo koje osiguraniku pripada isključivo kao naknada za fizičko oštećenje organizma i to bez obzira na to da li istovremeno uživa neko drugo pravo iz socijalnog osiguranja. Ona se obezbeđuje kao naknada za veće napore koje osiguranik ima u ostvarivanju životnih potreba u privatnom životu.

Invalidnina se određuje od penzijskog osnova XX osiguranikskog razreda za sve osiguranike, tako da osiguranici imaju za isto telesno oštećenje istu invalidninu bez obzira na stručnu spremlje.

Invalidi rada koji su potpuno nesposobni za rad (I kategorija), a kojima je neophodna pomoć i nega drugog lica imaju, pored prava na invalidsku penziju, i pravo na *dodatak za pomoć i negu*. Ovaj dodatak ravan je iznosu najmanjeg penzijskog osnova (7.200 din. mesečno). To pravo imaju i slepi osiguranici za sve vreme dok se nalaze u radnom odnosu i to u visini 60% prosečnog penzijskog osnova XX osiguranikskog razreda.

Invalidima rada čija je penzija manja od garantovanih minimalnih iznosa isplaćuje se, pored penzija, i *zaštitni dodatak* u iznosu razlike između penzije i garantovanih minimalnih iznosa, ako u pogledu imovnog stanja ispunjavaju određene uslove.

OSTVARIVANJE PRAVA

Invalidsko osiguranje, u okviru opšteg socijalnog osiguranja, sprovode *zavodi za socijalno osiguranje*.

Ostvarivanje prava iz invalidskog osiguranja vrši se u postupku koji se pokreće po službenoj dužnosti.

Rešenje o priznavanju prava u prvom stepenu donose sreski zavodi za socijalno osiguranje, a u drugom stepenu republički (pokrajinski) zavod za socijalno osiguranje. Protiv konačnog rešenja republičkog zavoda za socijalno osiguranje osiguranik može pokrenuti spor kod republičkog (pokrajinskog) vrhovnog suda, a protiv odluke ovog suda može podneti žalbu Saveznom vrhovnom sudu.

Zavod za socijalno osiguranje utvrđuje invalidnost i preostalu radnu sposobnost od kojih zavise prava iz invalidskog osiguranja po pribavljenom nalazu, oceni i mišljenju posebnih ekspertnih organa — invalidskih komisija.

U pogledu radnog i penzijskog staža i penzijskih osnova kao elemenata na osnovu kojih se utvrđuju prava iz invalidskog osiguranja, primenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o penzijskom osiguranju koji je stupio na snagu decembra 1957, a čije je sprovođenje otpočelo 1. januara 1958.

Pošto osiguranici odnosno invalidi rada imaju pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje, u sprovođenju invalidskog osiguranja učestvuju, pored zavoda za socijalno osiguranje, još i organi uprave i saveti narodnih odbora nadležni za rad, privredne i druge organizacije, državni organi i ustanove kod kojih postoje mogućnosti za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida rada, kao i opštinski odnosno sreski organi službe posredovanja rada.

Način vršenja profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja invalida rada određuju se *ugovorima* koje zaključuje sreski zavod za socijalno osiguranje sa pojedinim privrednim i drugim organizacijama odnosno ustanovama, državnim organima ili privatnim poslodavcima.

Privredne i druge organizacije, ustanove, državni organi i privatni poslodavci dužni su da prime na profesionalnu rehabilitaciju i zaposlenje invalide rada. Ako to ne učine, dužni su naknaditi zavodu za socijalno osiguranje celokupnu štetu koja je usled toga nastala.

REZULTATI SPROVOĐENJA INVALIDSKOG OSIGURANJA

S obzirom na relativno kratko vreme primenjivanja Zakona o invalidskom osiguranju i okolnost da su u 1959. uglavnom prevedene invalidske penzije i invalidnine na nova prava, intenzivnije sprovođenje novih oblika invalidske zaštite, a naročito profesionalne rehabilitacije i zapošljavanje invalida rada otpočelo je u 1960.

Zakonom o invalidskom osiguranju određeno je prevođenje ranijih uživalaca invalidskih penzija i invalidnina na odgovarajuća prava po tom Zakonu. Ovim prevođenjem izvršeno je usklađivanje invalidskih penzija sa porastom plata. Prevedene invalidske penzije ne mogu biti manje od ranijih penzija.

U toku 1959. *prevedeno je po službenoj dužnosti* ukupno 212.000 uživalaca invalidskih penzija i invalidnina, kojima je to pravo priznato po ranijim propisima. Na invalidsku penziju u punom iznosu prevedeno je 92,1% od ukupnog broja ranijih uživalaca invalidskih penzija i invalidnina; na invalidsku penziju u smanjenom iznosu 4,8%, na zapošljenje 2,9%, na profesionalnu rehabilitaciju 0,2%.

Prosečna invalidska penzija u punom iznosu po izvršenom prevođenju po službenoj dužnosti povećana je za 17,3% (od 6.530 na 7.900 din). S obzirom da je 175.727 uživalaca invalidskih penzija raspoređeno od X do XX osiguranikskog razreda i da je 62,3% uživalaca invalidskih penzija sa stažom od 20 godina, za oko 30% uživalaca invalidskih penzija ta penzija nije povećana iznad zaštitnog minimuma.

Prevođenjem po zahtevu obuhvaćeno je oko 27% ili 55.890 uživalaca invalidskih penzija (u punom i smanjenom iznosu). Ovim prevođenjem povećana je prosečna invalidska

penzija od 17,3% na 21,6%. Prevođenjem po zahtevu koristili su se uglavnom invalidi rada sa većim radnim stažom i višom stručnom spremom, kao i uživaoci koji su prilikom prevođenja po službenoj dužnosti ostali na ranijim iznosima invalidske penzije (njihov procenat je smanjen od 30% na oko 25%).

Primenom Zakona o invalidskom osiguranju poboljšan je materijalni položaj zatečenih invalida rada, posebno onih sa dužim radnim odnosno penzijskim stažom, višom stručnom spremom i onih kojima je prilikom prevođenja priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje.

PROFESIONALNA REHABILITACIJA. Na dan 30. juna 1960. pravo na profesionalnu rehabilitaciju bilo je priznato za ukupno 1.210 invalida rada, od kojih su na rehabilitaciju upućena 502, i to radnika 463 i službenika 39. Invalidi se na rehabilitaciji osposobljavaju: za višu stručnu spremu 5, za srednju 318, a za nižu 179 invalida rada. Od 1. januara 1959. do 30. juna 1960. završilo je profesionalnu rehabilitaciju 347 invalida.

Pravom na profesionalnu rehabilitaciju koristi se relativno mali broj invalida rada (0,04% od ukupnog broja), pored ostalog, zato što je i relativno mali broj invalida rada koji, s obzirom na godine starosti (45 godina), mogu steći to pravo. Od ukupno 33.765 invalida rada do 45 godina života (koji mogu steći to pravo), na invalide rada I grupe — koji s obzirom na invalidnost nemaju pravo na rehabilitaciju — otpada 26.912.

Uspesno sprovođenje profesionalne rehabilitacije umnogome zavisi od pravilnog i potpunog lečenja odnosno od pravilno sprovedene medicinske rehabilitacije. Danas ima oko 70 ustanova koje se bave medicinskom i profesionalnom rehabilitacijom. Te ustanove raspolažu sa 116 odeljenja za medicinsku i 52 odeljenja za profesionalnu rehabilitaciju sa 9.350 mesta, i to za odrasle 8.200, a za defektnu decu 1.150. U 29 ustanova organizovana je školska nastava na isti način kao i u drugim stručnim školama, a u 7 postoji i savetovalište za izbor zanimanja.

Radi proširenja kapaciteta ustanova za rehabilitaciju invalida, iz sredstava socijalnog osiguranja investirano je u 1959 — 881.720.000, a u 1960 — 1.300.000.000 din.

ZAPOSŁJAVANJE. Na dan 30. juna 1960. bilo je zaposleno 13.184, dok je na zaposlenje čekalo 4.790 invalida rada koji imaju pravo na zaposlenje. Od ukupnog broja zaposlenih, zaposleno je: u privrednim i drugim organizacijama (pod opštim uslovima za sve radnike i službenike) sa punim radnim vremenom 9.220, sa skraćenim radnim vremenom 3.893, u posebnim ustanovama i zaštitnim radionicama (pod posebnim uslovima, uz prilagođavanje radnih mesta) sa punim radnim vremenom 37 invalida, a sa skraćenim 33 invalida.

Od zaposlenih invalida sa visokom stručnom spremom ima 113, višom 442, srednjom 4.116, nižom 3.941, bez stručne spreme 4.572. U mestu stalnog boravka zaposleno je 10.791, a van mesta stalnog boravka 2.393 invalida rada.

Sa pravom na novčane naknade zaposleno je 7.610 ili 58%, a bez toga prava 5.574 ili 42% invalida rada. Na ovoliki broj zaposlenih sa naknadom utiče i znatan broj invalida koji su ranije bili zaposleni na neodgovarajućem poslu.

Od ukupnog broja invalida rada kojima je priznato pravo na zaposlenje, na dan 30. juna 1960. bilo je zaposleno: u Srbiji 74%, u Hrvatskoj 66%, u Sloveniji 88%, u Bosni i Hercegovini 71%, u Makedoniji 61% i u Crnoj Gori 40%.

U grupi nezaposlenih invalida rada još uvek se nalazi znatan broj onih koji su stekli pravo na zapošljavanje po ranijim propisima — posle dužeg uživanja prava na invalidsku penziju, odnosno onih koji se duže vremena nalaze van radnog odnosa. To su najčešće nekvalifikovani radnici koji žive po selima, zatim invalidi sa skraćenim radnim vremenom koje je potrebno zaposliti pod posebnim uslovima, invalidi-žene, invalidi čija je invalidnost nastupila usled TBC i slično.

MATERIJALNO OBEZBEĐENJE ZA VREME PROFESIONALNE REHABILITACIJE I NAKNADE U VEZI SA ZAPOSŁJAVANJEM. Na dan 30. juna 1960. bilo je: uživalaca materijalnog obezbeđenja za vreme profesionalne rehabilitacije 1.210, privremene naknade zbog čekanja na zaposlene 4.790, naknade zbog zaposlenja sa skraćenim radnim vremenom 3.926 i uživalaca naknade zbog manje plate na drugom poslu 3.674.

Ukupna davanja za ove vrste zaštite od 1. januara do 30. juna 1960. iznosila su 455.845.000 ili 3,65% od ukupnih rashoda za invalidsko osiguranje (12.495.000.000).

Prosečan mesečni iznos materijalnog obezbeđenja za vreme profesionalne rehabilitacije iznosi 11.937 din., privremene naknade zbog čekanja na zaposlenje 9.383 din., naknade zbog zaposlenja sa skraćenim radnim vremenom 5.390 din., a naknada zbog manje plate na drugom poslu 4.413 din.

TABELA 1 — PROSEČNI MESEČNI IZNOSI MATERIJALNOG OBEZBEĐENJA PO REPUBLIKAMA

	Materijalno obezbeđenje	Privremena naknada	Naknada zbog zapo- sljavanja sa skraćenim radnim vre- menom	Naknada zbog manje plate na drugom poslu
Srbija	9.746	8.383	6.548	5.096
Hrvatska	11.327	11.769	3.577	3.373
Slovenija	16.103	10.285	6.359	4.611
Bosna i Hercegovina	14.113	6.855	3.996	4.027
Makedonija	7.070	5.581	3.945	3.895
Crna Gora	12.679	6.121	3.252	7.300

INVALIDSKA PENZIJA. Uživalaca invalidske penzije (30. juna 1960) bilo je ukupno 205.436, od kojih uživalaca u punom iznosu 195.757, a u smanjenom iznosu invalidske penzije 9.679.

Rashodi na invalidske penzije u punom iznosu iznosili su (od 1. januara do 30. juna 1960) 9.858.000.000 din. odnosno 78,9% od ukupnih rashoda za invalidsko osiguranje. Izdaci za invalidske penzije u smanjenom iznosu iznose 322.000.000 din. odnosno 2,58% od ukupnih rashoda invalidskog osiguranja.

Prosečna invalidska penzija (8.357) manja je od prosečne lične (starosne) penzije (12.966) za 35,5%, pored ostalog, zato što je i prosečni penzijski staž u invalidskom osiguranju (oko 18 godina) manji od prosečnog penzijskog staža u penzijskom osiguranju (oko 30 godina) za jednu trećinu. Osim toga, postoje znatne razlike u stručnoj spremi i ličnom dohotku invalida rada i uživalaca ličnih (starosnih) penzija zbog toga što rana invalidnost sprečava invalide rada da steknu višu stručnu spremu, duži radni staž i veći lični dohodak. Oko 90% od ukupnog broja uživalaca invalidske penzije razvrstano je od X do XX osiguraničkog razreda.

INVALIDNINE. Od 1. januara 1959. do 30. juna 1960. pravo na invalidninu ostvarilo je ukupno 15.326 osiguranika. Ukupni rashodi na ime invalidnina iznosili su 292.990.000 din. odnosno 2,34% od ukupnih rashoda u invalidskom osiguranju. Prosečni iznos invalidnine po jednom korisniku iznosi 1.900 din.

DODATAK ZA POMOĆ I NEGU. 30. juna 1960. bilo je 3.568 uživalaca ovog prava. Ukupni rashodi za ovaj dodatak iznosili su 17.579.000 din. odnosno 1,37% ukupnih rashoda invalidskog osiguranja. Prosečni mesečni iznos po jednom korisniku je 7.200 din.

ZAŠTITNI DODATAK. Uživalaca ovog prava bilo je 30. juna 1960 — 56.129 odnosno 29% od ukupnog broja uživalaca invalidskih penzija. Ukupni rashodi za ovaj dodatak iznosili su 663.365.000 din. odnosno 5,3% ukupnih rashoda invalidskog osiguranja. Prosečni iznos dodatka po jednom korisniku je 2.076 din.

ODNOS AKTIVNIH OSIGURANIKA I INVALIDA RADA. Na 100 aktivnih osiguranika u 1953. dolazilo je 8,3% invalida rada, u 1956 — 7,6%, u 1959 — 6,6%, a krajem juna 1960 — 6,5%.

Na 100 aktivnih osiguranika dolazi u: Srbiji 5,9% invalida rada, Hrvatskoj 8,4%, Sloveniji 5,9%, Bosni i Hercegovini 6,5%, Makedoniji 2,4% i Crnoj Gori 9,6%.

Razlike u broju invalida rada u odnosu na aktivne osiguranike, koje postoje između pojedinih republika, u prvom redu proističu iz privredne razvijenosti i porasta broja osiguranika u pojedinim republikama, strukture osiguranika prema dužini penzijskog staža, stručnoj spremi i godinama života u vreme nastupanja invalidnosti, razvijenosti zdravstvene službe, higijensko-tehničke zaštite, uslova rada i dr. Jedan od najuticajnijih faktora na ovakvu promenu odnosa aktivnih osiguranika prema broju invalida jeste sve intenzivniji porast osiguranika, koji je u skladu sa privrednim razvojem u posleratnom periodu. Od uticaja je i još uvek neujednačen kriterij ocene radne sposobnosti osiguranika (rad invalidskih komisija).

INVALIDI RADA PREMA OBLICIMA ZAŠTITE. Struktura invalida rada prema oblicima zaštite koju uživaju takođe je različita i promenljiva. Broj invalida rada kojima je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje raste u odnosu na invalide kojima je priznato pravo na invalidsku penziju (u punom ili smanjenom iznosu). Dok je, na primer, 31. decembra 1959. u celoj zemlji na 100 uživalaca invalidskih penzija dolazilo 6,7% uživalaca prava na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje, 30. juna 1960. taj procenat je iznosio 9,34%.

TABELA 2 — BROJ UŽIVALACA PRAVA NA PROFESIONALNU REHABILITACIJU I ZAPOSOLJAVANJE NA 100 UŽIVALACA INVALIDSKIH PENZIJE PO REPUBLIKAMA

	(U procentima)	
	31. decembra 1959.	30. juna 1960.
Jugoslavija	6,7	9,3
Srbija	6,5	8,5
Hrvatska	5,2	7,4
Slovenija	13,4	20,2
Bosna i Hercegovina	6,2	7,8
Makedonija	3,9	9,2
Crna Gora	3,3	4,5

Ove promene u strukturi invalida rada rezultat su, pored ostalog, potpunije primene i realizacije novog sistema invalidskog osiguranja, pravilnije ocene preostale radne sposobnosti i efikasnijeg sprovođenja rehabilitacije i zapošljavanja invalida rada.

UZROCI INVALIDNOSTI PO DOBNIM GRUPAMA. Od ukupno 194.097 uživalaca invalidskih penzija (u punom i smanjenom iznosu), koliko ih je bilo 1. aprila 1960, otpada na invalide do 20 godina života usled bolesti 0,1%, nesreće na poslu 1%; od 20 do 30 godina usled bolesti 3,1%, nesreće na poslu 8,6%; od 31 do 45 godina usled bolesti 13,2%, nesreće na poslu 27,2%; od 46 do 55 godina usled bolesti 25,9%, nesreće na poslu 25,8%; od 56 do 65 godina usled bolesti 37%, nesreće na poslu 26,1%, a na invalide preko 65 godina usled bolesti 20,7%, nesreće na poslu 11,3%.

U Srbiji od ukupnog broja uživalaca invalidske penzije otpada 28% na uživaocce do 45 godina života, dok u Hrvatskoj taj procenat iznosi 12%, a u Sloveniji svega 9%. Na uživaocce invalidske penzije do 55 godina života otpada u Srbiji 66%, u Hrvatskoj 31%, a u Sloveniji 26%. Na ove razlike u pojedinim republikama utiču razni faktori, a na prvom mestu različita struktura osiguranika prema godinama života, zatim različit tempo uključivanja radne snage u privredu, fluktuacija radne snage, uslovi rada i života, patologija pojedinih područja, različiti uslovi za lečenje (medicinska rehabilitacija) i dr., a i različiti kriteriji ocene radne sposobnosti osiguranika po nastupanju invalidnosti.

INVALIDNOST PO ZANIMANJIMA, KATEGORIJI RADNOG MESTA I POLU. Od ukupnog broja uživalaca invalidske penzije (na dan 1. aprila 1960) dolazi na radnike 141.656 ili 73%, na službenike 50.346 ili 26%, a na ugovorne i ostale 2.095 ili 1%.

Prema kategoriji radnog mesta na kome su radili neposredno pre nastupanja invalidnosti, najveći broj nalazio se u V kategoriji (bez stručne spremlje) i to: radnika 35,30%, službenika 7,27%. Od ukupnog broja uživalaca invalidskih penzija otpada na muškarce 149.775 ili 77%, a na žene 44.342 ili 23%.

INVALIDI PO GRUPAMA PENZIJSKOG STAŽA. Do 5 godina penzijskog staža ima 10.375 (5%) uživalaca invalidske penzije, od 6 do 10 — 29.235 (15%), od 11 do 15 — 46.126 (24%), od 16 do 21 — 35.104 (18%), od 21 do 25 — 29.252 (15%), od 26 do 30 — 24.946 ili (13%), od 31 do 35 — 16.370 (8%), preko 35 — 1.025 (1%), dok je za 1.664 (1%) uživalaca broj godina penzijskog staža nepoznat. Uživalaca invalidske penzije do 10 godina penzijskog staža ima 21%, do 20 — 62%, a preko 20 — svega 17%. Prosečni penzijski staž uživalaca invalidskih penzija (bez vojnih osiguranika) iznosi u Srbiji 17 godina, Hrvatskoj 19, Sloveniji 20, Bosni i Hercegovini 17, Makedoniji 16 i Crnoj Gori 16.

UŽIVAOCI INVALIDSKIH PENZIJA PO PRIVREDNIM DELATNOSTIMA. Na 100 aktivnih osiguranika u pojedinim privrednim granama, najveći broj uživalaca invalidskih penzija dolazi u saobraćaju (12%), industriji duvana i komunalnoj delatnosti (po 11%), proizvodnji i preradi uglja (10), filmskoj industriji i državnoj upravi (po 9), šumarstvu i industriji građevinskog materijala (po 7), prehrambenoj industriji i građevinarstvu (po 6), pomorskom saobraćaju, metalurgiji obojenih metala, zanatstvu i drvnoj industriji (po 5); u ostalim privrednim delatnostima manje od 5, od toga najmanje (2) u elektro-industriji.

Najveći broj uživalaca invalidske penzije je iz državne uprave (ukupno 26.193), zatim građevinarstva (17.934) saobraćaja (16.647), trgovine na malo (13.276), zanatstva (11.135) itd.

UŽIVAOCI INVALIDSKIH PENZIJA PO UZROCIMA INVALIDNOSTI. Od ukupnog broja uživalaca invalidskih penzija, na invalide kod kojih je invalidnost nastupila usled posledica bolesti otpada 174.093 (94%), usled nesreće na poslu 8.033 (4,1%), usled ostalih uzroka 2.031 (1%).

Od ukupnog broja invalidnosti usled nesreće na poslu otpada: u industriji gume 8%, šumarstvu i metalurgiji obojenih metala po 7%, proizvodnji i preradi uglja, crnoj metalurgiji, industriji građevinskog materijala i drvnoj industriji po 6%, građevinarstvu i poljoprivredi po 5%, a u ostalim privrednim delatnostima ispod 5%, od toga u industriji duvana najmanje (1%).

Od ukupnog broja invalidnosti u pojedinim privrednim granama otpada na bolesti kao uzrok invalidnosti: u industriji 99% svih slučajeva invalidnosti, komunalnim delatnostima i trgovini na malo po 98%, filmskoj industriji i tekstilnoj industriji po 97% svih slučajeva invalidnosti.

Po vrstama oboljenja kao uzrocima invalidnosti otpada na nereumatična oboljenja srca i oboljenja kardio-vaskularnog sistema 22%, bolesti respiratornog sistema 13%, tuberkulozu 12%, nervna oboljenja, psihičke i psihoneurotičke poremećaje 7%, oboljenja kostiju i organa za kretanje 5%.

IZVOR: Zakon o socijalnom osiguranju radnika i službenika i njihovih porodica, »Službeni list FNRJ«, br. 10/50; Zakon o invalidskom osiguranju, »Službeni list FNRJ«, br. 49/58; Zakon o penzijskom osiguranju, »Službeni list FNRJ«, br. 51/57; Zakon o radnim odnosima, »Službeni list FNRJ«, br. 53/57; Pravilnik o sastavu i radu invalidskih komisija, »Službeni list FNRJ«, br. 3/59.

M. T.

SISTEM FINANSIRANJA ŠKOLSTVA

Osnovnim zakonom o finansiranju školstva, koji je Savezna narodna skupština donela decembra 1960. godine obezbeđuje se puna samostalnost škola i drugih ustanova za obrazovanje kao društvenih institucija organizovanih na principima društvenog samoupravljanja.¹

Iako se broj škola, učenika i nastavnika u odnosu na stanje uoči II svetskog rata više nego udvostručio,² privredni i opšti razvitak zemlje u celini traže neprekidno veliki broj raznovrsnih stručnih kadrova za postojeća i nova zanimanja u privredi i društvenim službama. Juna 1960. Savezna narodna skupština je donela Rezoluciju o obrazovanju stručnih kadrova, u kojoj je, između ostalog, istaknuto da je, u cilju uspešnijeg rada na obrazovanju stručnih kadrova u narednom periodu, nužno i način finansiranja ustanova za stručno obrazovanje prilagoditi njihovom društvenom položaju i novim zadacima.

DOSADAŠNJI NAČIN FINANSIRANJA ŠKOLSTVA

U celom periodu posle rata školstvo u Jugoslaviji finansirano je uglavnom iz budžeta političko-teritorijalnih jedinica. (Od 1955. sistem budžetskog finansiranja bio je dopunjaván finansiranjem investicija iz fondova za kadrove u privredi³ odnosno ulaganjima koja su iz svojih sredstava za redovno izdržavanje i za investicije vršile privredne organizacije.)

Prvih godina posle rata iz budžeta političko-teritorijalne jedinice, po pravilu, direktno je finansirana svaka pojedina potreba određene škole. U školi se unapred nije znalo kojim će se sredstvima raspolagati u toku godine, čime je bila umanjena mogućnost škole da čvršće planira svoj rad. Stoga je direktno finansiranje ubrzo zamenjeno odobravanjem godišnjih predračuna, što je za školstvo bilo povoljnije (izvesnost u pogledu ukupne sume sredstava za pojedinu godinu, mogućnost planiranja akcija i dr.). Međutim, i ovaj sistem finansiranja pokazao je nedostatke, naročito posle uvođenja društvenog upravljanja u školstvu. Trošenje dobijenih sredstava bilo je moguće samo za određenu namenu, koju škola nije mogla da menja i usklađuje sa različitim novonastalim potrebama. Pored toga, neutrošena sredstva do kraja godine nisu se mogla prenositi u narednu godinu, zbog čega su se ponekad sredstva i neracionalno trošila i sl. Osim toga, pri dodeljivanju sredstava iz budžeta političko-teritorijalnih jedinica često su odlučivali različiti subjektivni kriterijumi, što nije bilo u skladu sa samostalnošću škola, jer je ograničavalo dalje razvijanje društvene samouprave u njima. Ovakvi nedostaci budžetskog finansiranja škola nisu sasvim otklonjeni ni Opštim zakonom o školstvu (1958), ni Zakonom o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova (1959).

Istovremeno, škole nisu imale dovoljno sredstava. Sredstvima kojima su raspolagale, zadovoljavani su u prvom redu lični rashodi. To pokazuju podaci o učešću materijalnih rashoda u ukupnim rashodima škola (tabela 1).

¹ Uvođenjem društvenog upravljanja u oblasti školstva u Jugoslaviji (početkom 1955) sve ustanove jugoslovenskog školstva postale su samoupravne institucije čijim poslovima samostalno, na osnovu zakona, upravljaju njihovi organi društvenog upravljanja: školski odbor, nastavničko veće i direktor (upravitelj).

² Vidi: »Obrazovanje stručnih kadrova«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 319—324 (35—40).

³ Vidi: »Fondovi za kadrove u pr. vredici«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 108—111 (20—23) i »Fondovi za kadrove u privredici« (1957—1960), »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 431—432 (57—58).

TABELA 1 — UČEŠĆE MATERIJALNIH RASHODA U UKUPNIM RASHODIMA ŠKOLA 1955—1959.

	(U procentima)				
	1955.	1956.	1957.	1958.	1959
Jugoslavija	25,7	23,0	22,3	15,5	16,0
Srbija	27,5	23,4	23,2	15,4	15,2
Hrvatska	24,3	23,3	21,9	15,6	16,5
Slovenija	24,9	22,8	22,2	18,0	18,9
Bosna i Hercegovina	24,9	22,8	22,8	13,6	16,6
Makedonija	24,5	21,9	19,2	14,4	12,7
Crna Gora	23,0	17,1	19,4	16,2	13,3

Sa opštim porastom ukupnih sredstava nisu u istom odnosu poboljšavani materijalni uslovi za rad škola. U periodu 1955—1959. sredstva za redovne rashode škola povećana su za više od dva puta (indeks 100 : 209), a za investicije u školstvo za gotovo dva puta (indeks 100 : 197); sredstva za materijalne rashode škola, međutim, u proseku nisu povećavana. Stalno proširivanje školske mreže, povećanje broja nastavnika za proteklih 5 godina za preko 30.000, povećanje ličnih primanja prosvetnih radnika i niz drugih opštih mera (doprinosi budžetima, stambenim fondovima, novim iznosima stanarina i dr.) uticali su na to da se najveći deo ukupnih sredstava škola troši za redovne (lične) rashode.

TABELA 2 — UKUPNA SREDSTVA ŠKOLA I TROŠKOVI PO UČENIKU 1955—1959.

Godina	Ukupna sredstva (u milionima din.)	Prosek po učeniku u ukupnim rashodima (u hiljadama din.)	Prosek po učeniku u ličnim rashodima (u hiljadama din.)	Prosek po učeniku u materijalnim rashodima (u hiljadama din.)
1955.	27.601	11.971	8.888	3.083
1956.	31.888	13.026	10.028	2.998
1957.	38.062	14.653	11.385	3.268
1958.	48.347	17.508	14.785	2.723
1959.	57.637	19.477	16.307	3.170

Stoga je bilo neophodno ustanoviti novi sistem finansiranja školstva. Donošenjem Osnovnog zakona o finansiranju školstva usklađuju se istovremeno i stavovi Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova sa organizaciono-materijalnim osnovama, od kojih zavisi njihovo brzo i uspešno sprovođenje u život.

NOVI MEHANIZAM FINANSIRANJA ŠKOLSTVA

Novim sistemom finansiranja obuhvaćene su sve škole — od osnovnih do viših i visokih škola, fakulteta i umetničkih akademija, zatim školski centri, centri za stručno obrazovanje radnika, radnički i narodni univerziteti i svi drugi oblici obrazovanja i vaspitanja, koji imaju trajniji karakter, kao i predškolske ustanove i domovi učenika i studenata.

SREDSTVA ŠKOLA. Svaka škola i druga obrazovno-vaspitna ustanova ima pravo da za svoj rad na obrazovanju i vaspitanju dobija odgovarajuća sredstva (čl.3). Ta sredstva obezbeđuju političko-teritorijalne jedinice, privredne i društvene organizacije, samostalne ustanove, državni organi i druga društvena pravna lica zainteresovana za izvršenje neposrednih zadataka pojedine škole. Osnivači škole obezbeđuju sva sredstva za osnovne delatnosti škole, to jest za izvršenje onih zadataka koji su za pojedine škole predviđeni propisima, aktima o njihovom osnivanju ili njihovim pravilima. Sredstva za osnovne delatnosti škole obezbeđuju se putem društvenih fondova za školstvo ili direktno. Sredstva za osnovne delatnosti škola čiji su osnivači političko-teritorijalne jedinice u kojima su osnovani društveni fondovi za školstvo uvek se obezbeđuju preko tih fondova. Jedino srez, ukoliko u njemu nije osnovan društveni fond za školstvo, obezbeđuje školama koje je osnovao sredstva u svom budžetu i direktno ih dodeljuje školama (čl. 5). Svi drugi osnivači: privredne organizacije, samostalne ustanove i druga društvena pravna lica, obezbeđuju sredstva za osnovne delatnosti škola koje su osnovali direktno.

Visina sredstava koja škola dobija za obavljanje osnovne delatnosti zavisi u prvom redu od potreba svake pojedine škole, kao i stvarnih mogućnosti njenog osnivača. U tom smislu osnivači kategoriju škole koje su osnovali prema potrebama, uslovima rada, normama za njihovu opremu i sl. i za svaku kategoriju određuju objektivna merila po kojima će se obezbeđivati sredstva koja im pripadaju. Takva merila su, na primer, troškovi po učeniku ili po odeljenju i sl.

Škole mogu proširivati svoju aktivnost na vaspitanju i obrazovanju (kursevi, večernje škole i sl.) i na taj način od drugih društvenih faktora zainteresovanih za taj rad ostvarivati i druga sredstva, van onih koja im osnivač obezbeđuje za izvršenje osnovnih zadataka.

U novom sistemu finansiranja školstva novinu predstavljaju obavezno uvođenje *amortizacije školske opreme i učila* (čl. 15). U sredstvima za osnovne delatnosti škole svake godine obezbeđuju se iznosi potrebni za amortizaciju. Stopu amortizacije utvrđuju sporazumno školski odbor i osnivač škole, ukoliko nije određena opštim propisima. Amortizacija školskih zgrada nije obavezna. Školski odbor i osnivač sami određuju da li će se za pojedinu školu uvesti amortizacija školskih zgrada i po kojoj stopi.

Ukupna sredstva koja škola ostvari čine jedinstvenu celinu i njima škola samostalno raspolaže u skladu sa zakonom i drugim propisima. Raspored ovih sredstava vrši se *finansijskim planom škole* koji se može donositi za kalendarsku ili za školsku godinu. Na temelju konkretnih programa aktivnosti i u saradnji sa drugim školskim organima (nastavničko veće, direktor) finansijski plan škole potpuno samostalno donosi njen školski odbor odnosno njemu odgovarajući organ u drugim obrazovnovaspitnim ustanovama (čl. 13).

U cilju stabilnog finansijskog poslovanja svaka škola može sama, svojim pravilima, osnovati svoj investicioni, rezervni i druge fondove. Škole u jednom mestu mogu da udružuju sredstva i na taj način formiraju zajedničke laboratorije, kabinete, biblioteke, radionice i druge nastavne institucije.

DRUŠTVENI FONDOVI ZA ŠKOLSTVO. Društveni fondovi za školstvo su nova institucija u sistemu finansiranja školstva. Oni se bitno razlikuju od fondova za kadrove u privredi, koji se sada ukidaju. Osnivaju se zakonom u opštini, autonomnoj jedinici, republici i Federaciji (čl. 39). Srezovi takođe mogu osnivati ove fondove kada to za pojedini srez ocene kao potrebno republička narodna skupština ili sam sreski narodni odbor. U ovim fondovima se obezbeđuju sva sredstva za redovne rashode i investicije za sve škole čiji je osnivač odgovarajuća političko-teritorijalna jedinica. Fondovi političko-teritorijalnih jedinica višeg stepena imaju i ulogu da davanjem pomoći ili zajmova podstiču i usmeravaju razvoj školstva na svojim područjima, odnosno u nižim političko-teritorijalnim jedinicama koje za to nemaju dovoljno sopstvenih sredstava.

Društveni fondovi za školstvo (sem Saveznog) obezbeđuju sredstva iz posebnog doprinosa koji za obrazovanje kadrova plaćaju privredne organizacije i ustanove, zatim iz dela ukupnih prihoda odgovarajuće političko-teritorijalne jedinice koji utvrdi njeno predstavničko telo. Opštinski fondovi obezbeđuju sredstva još iz dva posebna izvora⁴: dela dopunskog doprinosa budžetima iz ličnog dohotka radnika i dela opštinskog prireza koji uplaćuju obveznici poreza na dohodak.

Doprinosi privrednih organizacija i samostalnih ustanova plaća se po osnovici i po stopi koju odredi Savezna narodna skupština. Od ukupnih iznosa ovog doprinosa na području jedne opštine, opštinskom društvenom fondu za školstvo pripada najmanje 60%. Koliko će pripasti republičkom društvenom fondu odnosno fondovima autonomnih jedinica određuje se odlukom republičke narodne skupštine.

Savezni fond obezbeđuje sredstva isključivo iz dela prihoda Federacije koji odredi Savezna narodna skupština.

Društveni fondovi za školstvo su pravna lica. Njima upravljaju upravni odbori kao organi društvenog upravljanja.

Upravni odbori su kolegijalna tela koja sačinjavaju predstavnici škola, privrednih i drugih društvenih i stručnih organizacija zainteresovanih za obrazovno-vaspitni rad ustanove koje odredi predstavničko telo političko-teritorijalne jedinice. U upravni odbor ulazi i određeni broj članova koje imenuje predstavničko telo odgovarajuće političko-teritorijalne jedinice. Jedino sve članove upravnog odbora Saveznog fonda imenuje Savezno izvršno veće (čl. 41).

Sredstva društvenih fondova raspoređuju se godišnjim finansijskim planom. Pri određivanju visine sredstava za osnovne delatnosti pojedinih škola upravni odbor fonda polazi od objektivnih merila koje je utvrdilo predstavničko telo određene političko-teritorijalne jedinice. Međutim, ukoliko potrebe to zahtevaju a sredstva fonda omogućuju, upravni odbor fonda može pojedinim školama dodeliti više sredstava od minimuma utvrđenog objektivnim merilima. Na predračun fonda i njegov završni račun daje saglasnost predstavničko telo političko-teritorijalne jedinice. Ono može upravnom odboru fonda davati i smernice za ostvarenje određene politike u finansiranju školstva na njenom području.

Osnivanjem društvenih fondova za školstvo u političko-teritorijalnim jedinicama, škola postaje još samostalnija društvena institucija a njeni organi društvenog upravljanja moći će da razvijaju efikasniju delatnost.

FINANSIRANJE ŠKOLSTVA OD STRANE PRIVREDNIH ORGANIZACIJA I SAMOSTALNIH USTANOVA. Privredne organizacije i samostalne ustanove učestvuju u finansiranju školstva putem doprinosa za društvene fondove za školstvo i putem direktnog finansiranja onih škola koje su one osnovale ili u čijem finansiranju učestvuju. Sva sredstva koja privredne organizacije i samostalne ustanove izdvajaju za obrazovanje idu na teret troškova njihovog poslovanja. Direktno finansiranje škola od strane privrednih organizacija i samostalnih ustanova nije ničim pravno ograničeno, i zasniva se na ekonomskim mogućnostima i kadrovskim potrebama pojedine privredne organizacije odnosno samostalne ustanove.

Privredne organizacije i samostalne ustanove mogu za finansiranje stručnih škola i njihovih radionica i domova koristiti i novčani fond osnovnih sredstava. One takođe mogu na te škole prenositi svoja osnovna sredstva (mašine, alate i sl.) ili proizvode u cilju opremanja njihovih radionica, laboratorija i sl. (čl. 55—60).

ZAJEDNIČKO FINANSIRANJE. Ovaj oblik finansiranja primenjuje se uvek kada je pojedinu školu odnosno drugu obrazovno-vaspitnu ustanovu osnovalo više osnivača a, po pravilu, i kada pojedina škola vršeći svoju osnovnu delatnost podmiruje odgovarajuće potrebe i za druge političko-teritorijalne jedinice iste narodne republike ili druga pravna lica (čl. 27). Opština odnosno srez-osnivač škole koju pohađaju i učenici sa područja drugih opština (srezova) iste ili iz graničnih opština druge narodne republike može od njih tražiti da učestvuju u finansiranju osnovne delatnosti te škole srazmerno troškovima po jednom učeniku ili po nekom drugom merilu. Ako opština kojoj je zahtev upućen istom ne udovolji, o njemu rešava arbitražno telo narodne republike (autonomne jedinice) koje odredi nadležno izvršno veće. Arbitražno telo može odlučiti da je zahtev neopravdan (na primer, ne opterećuju se znatnije troškovi škole i dr.), ili da političko-teritorijalna jedinica (opština ili srez) kojoj je zahtev upućen treba zahtevu da udovolji. Međutim, ako takva opština to nije iz objektivnih razloga u mogućnosti da učini, arbitražno telo može odlučiti da se njena obaveza izvrši iz republičkog fonda za školstvo odnosno fonda autonomne jedinice (čl. 32).

Međutim, bez obzira na sporove između pojedinih političko-teritorijalnih jedinica koji mogu nastupiti u vezi sa zajedničkim finansiranjem određene škole, upis u te škole učenika sa područja drugih političko-teritorijalnih jedinica ničim se ne može ograničavati (čl. 33).

LIČNI DOHOCI PROSVETNIH RADNIKA (čl. 34—36). Novi sistem finansiranja školstva daje osnovna organizaciona rešenja i za buduće nagrađivanje prosvetnih

⁴ Stope za oba ova posebna izvora utvrđuje samostalno opštinski narodni odbor ukoliko republička narodna skupština ne odredi minimalne stope ispod kojih opštinski narodni odbori ne bi mogli ići.

radnika. Sagledane potrebe u ovom pravcu orijentišu na iznalaženje adekvatnijeg i stimulativnijeg sistema nagrađivanja koji se neće zasnivati na uravnilovki i administrativnom određivanju materijalnog stimulusa za rad u ovim ustanovama. Nagrađivanje prosvetnih radnika treba da se povezuje sa uspehom cele škole odnosno pojedinog prosvetnog radnika i da se uklapa u delokrug poslova organa koji neposredno ostvaruju društveno upravljanje školama i drugim prosvetnim ustanovama.

Lični dohoci prosvetnih radnika utvrđivaće se u okviru sistema nagrađivanja koji će se ustanoviti posebnim saveznim opštim propisom (koji je sada u pripremi), pravilnikom koji donosi sama škola u saglasnosti sa svojim osnivačem. Međutim, i pre nego što se donese ovaj savezni propis, sve škole u kojima za to postoje uslovi mogu, u saglasnosti sa osnivačem, donositi pravilnike kojima će utvrđivati bliža merila za određivanje ličnih dohodaka za svoje nastavno i drugo osoblje (čl. 73).

DRUŠTVENA KONTROLA. U cilju učešća i kontrole javnosti pri izdavanju i upotrebi sredstava za školstvo, društvene i stručne organizacije, organi radničkog upravljanja, sindikati i drugi zainteresovani društveni faktori imaju pravo uvida u finansijske planove i završne račune škola i društvenih fondova za školstvo. Ovi društveni

faktori mogu, osim toga, da predstavničkim telima političko-teritorijalnih jedinica daju svoja mišljenja i predloge o načinu obezbeđivanja sredstava za školstvo na njihovom području (čl. 61 i 62).

SPROVOĐENJE NOVOG SISTEMA. Novi zakon o finansiranju školstva stupio je na snagu 1. januara 1961. Sve pripreme neophodne za njegovu potpunu primenu treba da se izvrše u toku tri meseca. Za to vreme finansiranje školstva vršiće se po dosadašnjim propisima (čl. 76).

Do donošenja odluke Savezne narodne skupštine o visini novih doprinosa za društvene fondove za školstvo, privredne organizacije plaćaju akontaciju u visini dosadašnjih doprinosa za fondove za kadrove u privredi (čl. 74).

Sredstva koja političko-teritorijalne jedinice obezbeđuju za osnovne delatnosti škola ne mogu biti u 1961. manja od sredstava koja su za ove svrhe bila odobrena u 1960. (čl. 77).

IZVOR: Osnovni zakon o finansiranju školstva, »Službeni list FNRJ«, br. 53/1960; Statistički podaci Narodne banke; Statistički podaci o budžetskoj potrošnji saveznog Državnog sekretarijata za poslove finansija.

R. J.

IZDAVAČKA DELATNOST, ČASOPISI I ŠTAMPA U JNA

Specifičan put stvaranja Jugoslovenske narodne armije, izrastanje njenog kadra u samom ratu tražili su da se u posleratnom periodu praktičko ratno iskustvo toga kadra upotrpuni onim teorijskim dostignućima koja će mu omogućiti da u novim uslovima izgrađuje i jača Armiju, prati razvitak savremene vojne nauke i tehnike i razvika vojne misli u svetu. Jedan od uslova za to bilo je sistematsko objavljivanje dela značajnih za vojno obrazovanje starešina, za proučavanje najnovijih dostignuća na vojnom polju u svetu, a takođe i za proučavanje iskustava iz ratne prošlosti. Sve je to uslovalo razvika obimne izdavačke delatnosti i pojavu većeg broja časopisa i listova.

IZDAVAČKA DELATNOST

Izdavačkom delatnošću u JNA bave se: Vojno izdavački zavod JNA »Vojno delo«, Novinsko-izdavačka ustanova »Narodna armija«, Vojni institut JNA, Vojna enciklopedija, a u okviru internih potreba i druge ustanove i institucije JNA: Sanitetska uprava JNA, komande pojedinih vidova, rodova i službi i sl.

VOJNO IZDAVAČKI ZAVOD JNA »VOJNO DELO« ima četiri biblioteke: Vojna biblioteka — naši pisci, biblioteka iz ratne prošlosti naših naroda, Biblioteka vojnih udžbenika i priručnika i Vojna biblioteka — inostrani pisci.

Vojna biblioteka — naši pisci izdaje teorijske radove domaćih autora iz svih vojno-naučnih oblasti. Ti radovi su zasnovani na ratnim iskustvima, naročito na onima iz oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije 1941—1945. Dosada su u ovoj biblioteci objavljene 23 knjige, sa ukupnim tiražom od 82.000 primeraka. Neke od ovih knjiga radile su grupe autora (»Biološka sredstva u ratu«, »Atomsko oružje i zaštita«). Dve knjige obrađuju teme iz oslobodilačkog rata (»Napadi NOVJ na naseljena mesta i odbrana u NOR«, a jedna probleme moralno-političkog faktora u savremenom ratu »Druga strana rata«). Ostala dela se odnose na borbeno dejstva u šumi, zadržavajući odbranu, rakete, protivavionsku odbranu, forsiranje planinskih reka i dr.

Biblioteka *Iz ratne prošlosti jugoslovenskih naroda* objavljuje dela o ratovima, bunama i ustancima jugoslovenskih naroda. Među njima je najviše dela koja obrađuju oslobodilački rat 1941—1945.

Dosada su u ovoj biblioteci objavljene 22 knjige (ukupni tiraž 88.000 primeraka), od toga sa tematikom: oslobodilački rat — 14 knjiga (tiraž 58.000), balkanski ratovi i prvi svetski rat — 7 knjiga (27.000) i ostala izdanja — jedna knjiga (3.000).

U ovoj ediciji objavljuju se radovi učesnika jedne od najvećih i najznačajnijih bitaka u oslobodilačkom ratu — bitke na Sutjesci, 1943. U Zborniku radova (pod naslovom »Sutjeska«) preko 300 učesnika bitke, tadašnjih rukovodilaca i boraca, obradilo je borbeno dejstvo Operativne grupe Vrhovnog štaba, dejstvo divizija, brigada, bataljona i četa, a takođe opisalo i mnoge neposredne utiske i doživljaje iz tih dana. Do kraja 1960. izdate su 3 knjige zbornika u ukupnom tiražu od 48.000 primeraka, a u štampi su još dve.

Biblioteka vojnih udžbenika i priručnika se bavi razradom postavki zvaničnih pravila i uputstava. Namenjena je kao stručna pomoć starešinama u trupi i školama. Dosada je izdato 19 knjiga (ukupni tiraž 68.000 primeraka).

Vojna biblioteka — inostrani pisci objavljuje ona dela stranih pisaca koja omogućuju starešinskom kadru da prati razvoj vojne misli, vojne nauke i ratne tehnike u inostranstvu. Ima dve serije.

Prva serija — klasika, obuhvata izbor dela vojnih pisaca od najstarijih vremena do danas, a i razna memoarska dela mogu poslužiti za proučavanje ratova ranijih epoha. U njoj je objavljeno 10 knjiga: Klauzevica, Žominija, Erla, Engelsa (I—II), Šlifena, Meringa, Žofra, Mahana i Mao Ce Tunga (ukupan tiraž 53.000 primeraka). Početkom 1961. izići će i Lenjinova vojna dela.

U drugoj seriji objavljena dela se odnose na: drugi svetski rat — 9 dela (ukupan tiraž 56.000), budući rat — 4 dela (tiraž 22.000) i na ranije ratove, organizacione probleme Armije, rat u Koreji i dr. — 12 dela (tiraž 43.500).

Među objavljenim delima, između ostalih, nalaze se dela Ajzenhauera, Montgomerija, Parona, Papagosa, Šasena i drugih. U pripremi je još 18 dela, među kojima se nalaze i memoari maršala Sovjetske armije Jeremenka (»Na zapadnom pravcu«, Čujkova (»Odbrana Staljingrada«),

Šapopnjikova («Mozak armije») i još nekoliko dela grupe sovjetskih autora, zatim poljskih autora, kao i zbirke članaka iz operatike, taktike i psihologije.

Ukupno je, u obe serije, izdato 35 knjiga (ukupan tiraž 174.500 primeraka).

TABELA 1 — PREGLED IZDANJA »VOJNOG DELA«
PO BIBLIOTEKAMA*

Biblioteka	Knjiga	Tiraž
Ukupno	102	460.500
Vojna biblioteka — naši pisci	23	82.000
Iz ratne prošlosti naših naroda	19	68.000
Biblioteka vojnih udžbenika i priručnika	25	136.000
Vojna biblioteka — inostrani pisci	35	174.500

* Bez Male vojničke biblioteke.

VOJNO ISTORIJSKI INSTITUT JNA u svojoj ediciji Zbornik dokumenata o NOR jugoslovenskih naroda objavljuje izvornu građu o narodnooslobodilačkom ratu. U knjigama te edicije objavljuju se najvažnija dokumenta iz rata: Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba; dokumenti štabova i jedinica, uključujući i mornaričke; zatim dokumenta o radu partijskih organizacija na pripremi ustanka i za vreme rata; dokumenti političkih organizacija i organa vlasti; dokumenti savezničkih armija, ustanova i organa koji se tiču NOR i dokumenti okupatorskih i drugih neprijateljskih i izdajničkih vojnih formacija. Takođe, ovim knjigama su obuhvaćeni i dokumenti bivše jugoslovenske vojske, političkih organizacija i organa predratne vlasti koji mogu pomoći da se jasnije sagledaju i shvate aprilski rat i kapitulacija 1941.

Dosada su izišle iz štampe 93 knjige Zbornika (ukupan tiraž 446.500 primeraka). U njima je objavljeno ukupno 18.837 dokumenata, od kojih 13.940 Narodnooslobodilačke vojske i 4.897 neprijateljevih. Objavljene knjige obuhvataju: tom I, bcrbe u Srbiji (18 knjiga), tom II, Vrhovni štab (8), tom III, borbe u Crnoj Gori (8), tom IV, borbe u Bosni i Hercegovini (20), tom V, borbe u Hrvatskoj (25), tom VI, borbe u Sloveniji (9), tom VII, borbe u Makedoniji (4) i tom VIII, dejstvo na Jadran (1 knjiga).

Do kraja 1960. je potpuno završeno samo objavljivanje dokumenata o bcrbama u Crnoj Gori i Makedoniji.

U okviru izdavačke delatnosti Vojno istorijskog instituta izišlo je još 15 knjiga koje se odnose na: oslobodilački rat (9 knjiga), ranije ratove i bune (5 knjiga) i drugi svetski rat (1 knjiga).

Među njima najznačajnije su sledeće knjige: »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, I—II, koja obuhvata period od sloma predratne Jugoslavije do pobeđe i oslobodjenja zemlje 1945 (obe knjige imaju oko 1.500 stranica, 72 skice, a u prilogu i jednu fizičku kartu predratne Jugoslavije); zatim knjiga »Drugi svetski rat« (pregled ratnih operacija, I), koja obuhvata događaje od početka rata, septembra 1939. do 22. juna 1941. To je prva iz serije knjiga koja će dati celokupan pregled ratnih operacija drugog svetskog rata.

VOJNA ENCIKLOPEDIJA. Na izdavanju Vojne enciklopedije radi posebna redakcija. Ovo je jedan od najtežih i najznačajnijih pothvata na planu vojnoizdavačke delatnosti, prvi takve vrste u Jugoslaviji.

Vojna enciklopedija zahvata i obrađuje ove oblasti: vojnu istoriju; partizansko ratovanje; vojnu geografiju; politiku i psihologiju; pravo; vojnu privredu i finansije; inostrane armije; obaveštajnu službu; vojnu kartografiju; strategiju, operatiku i taktiku; organizaciju; artiljeriju, oklopne jedinice, konjicu, inženjeriju, vezu; tehničku, veterinarsku, intendantsku, sanitetsku i saobraćajnu službu; pozadinu; vazduhoplovstvo, mornaricu itd.

Po svom karakteru Vojna enciklopedija je opšta enciklopedija, ali ratna prošlost jugoslovenskih naroda u njoj ima istaknuto mesto. Prvi put ona sistematizuje naše rasepkano vojno nasleđe doživljeno u različnim državnim formacijama, nacionalnim i stranim.

Dosada su iz štampe izišla prva dva toma. Oni obuhvataju pojmove od »A« do »Enciklopedija«. Na 1.600 stranica obrađeno je ukupno 2.214 pojmova. Pored toga, prva dva toma sadrže 7 priloga u boji, 62 geografske karte, 35 priloga u bakrotisku itd.

Ukupno će izići 10 tomova na oko 8.000 stranica i sa oko 15.000 alfabetskkih jedinica.

NOVINSKO-IZDAVAČKA USTANOVA »NARODNA ARMIJA«. Izdavačka delatnost Novinsko-izdavačke ustanove »Narodna armija« ima za cilj da što neposrednije doprinese političkom i stručnom vaspitanju i obrazovanju uopšte u vojsci. U sklopu ove ustanove postoje dve biblioteke: Biblioteka za vojnika i Posebna izdanja.

Tematika *Biblioteke za vojnika* zahvata dve oblasti: prvo, popularno štivo praktičkih saveta, upozorenja i uputstva u vezi sa pojedinim temama iz vojno-stručne obuke («Na nepoznatom zemljištu», »Kako rušiti eksplozivom« i dr.) i, drugo, izdanja koja obrađuju narodnooslobodilački rat, znatno šira po obimu i tematici, usklađena sa programom obuke i vaspitanja vojnika.

Dosada je izdato popularnog štiva 7 knjiga (ukupan tiraž 60.000 primeraka) i 11 knjiga koje obrađuju narodnooslobodilački rat (92.500 primeraka).

Posebna izdanja su raznovrsnija po tematici i nameni. Neka od njih namenjena su starešinskom kadru, kao pomoć za sprovođenje programa moralno-političkog vaspitanja i njihovog opštekulturnog i stručnog uzdizanja (posebno iz vojne psihologije), ili vojnicima i pripadnicima predvojničke obuke, kao pomoć u stručnom, političkom i opšteobrazovnom pogledu, kao i za upoznavanje sa bližom i daljom prošlosti. Za vojnike je 1959. i u prvoj polovini 1960. izdato 7 knjiga u 48.000 primeraka.

U okviru Posebnih izdanja pojavio se prvi put i strip sa junacima i ličnostima iz narodnooslobodilačkog rata. Takođe je objavljen i prvi foto-strip u zemlji. Dosada su izdata četiri stripa (tiraž od 80.000 primeraka).

TABELA 2 — IZDAVAČKA DELATNOST »NARODNE ARMije«

Edicija	Knjiga	Tiraž
Ukupno	29	280.500
Biblioteka za vojnika	18	152.500
Posebna izdanja (deo za vojnika)	7	48.000
Posebna izdanja (strip)	4	80.000

ČASOPISI

Izdavačka delatnost u JNA obuhvata i sedam časopisa koji izlaze mesečno ili dvomesečno. To su dva opštevojna («Vojno delo» i »Vojni glasnik»), zatim jedan istorijski, 2 časopisa vidova i 2 časopisa službi u JNA.

Časopis »Vojno delo« (izlazi mesečno) tretira pitanja strategije, operatike, taktike i vojne nauke uopšte, uključujući i ona najvažnija idejno-politička pitanja koja se pojavljuju kao uticajni činilac u ratu i vojnoj nauci uopšte. Namenjen je usavršavanju jugoslovenske vojno-naučne misli i proširivanju vojnih znanja starešina; upoznavanju rukovodećeg sastava Armije sa razvitkom vojno-naučne misli u stranim vojskama, sa strategijom i taktikom tih vojski; pojavljuje se i kao korisna tribina za konstruktivnu borbu mišljenja.

»Vojni glasnik« (izlazi mesečno) je stručni organ rodova vojske i službi u JNA. Ima zadatak da razvija vojnu misao pre svega u taktičkim okvirima, a obrađuje i razna pitanja u vezi sa nastavom i svakodnevnim životom u trupu.

Dvomesečnik »Vojni istorijski glasnik« obrađuje zbivanja iz narodnooslobodilačkog rata, pruža istorijsku građu za upotunjavanje iskustava iz njega, prikazuje događaje iz ratne prošlosti jugoslovenskih naroda, prati domaće i strane publikacije koje pišu o narodnooslobodilačkom ratu ili o ranijoj ratnoj prošlosti jugoslovenskih naroda.

Časopisi »Mornarički glasnik«, »Vazduhoplovni glasnik«, »Vojno-sanitetski pregled«, »Vojno-tehnički glasnik«, »Ekonomski pregled« — obrađuju užu tematiku, onu iz oblasti vidova ili službi kojima pripadaju. Celokupnu ovu problematiku upotpunjuju bilteni i pregledi (tehnički i drugi) koje izdaju razne komande i ustanove.

Tiraži časopisa odgovaraju potrebama aktivnog i rezervnog starešinskog kadra.

VOJNA ŠTAMPA

Vojna štampa se u posleratnom periodu razvijala na osnovama i tradicijama stvorenim u narodnooslobodilačkom ratu. U ratu su sve jedinice Narodnooslobodilačke vojske od čete pa navise imale svoje listove ili biltenne. Listove ili biltenne su, takođe, izdavali glavni i drugi viši štabovi.

Posleratni uslovi nametnuli su vojnoj štampi mnogo veće i složenije zadatke. Godine 1945. se pojavljuju dva centralna armijska lista: »Narodna armija« i ilustrovani vojni list »Front«.

»Narodna armija« (izlazi nedeljno), kao organ Jugoslovenske narodne armije, ima zadatak da prati život jedinica, da obaveštava o njemu, prenosi iskustva jedinica, pomaže političkoj, vojno-stručnoj i kulturnoj izgradnji pripadnika Armije. Namenjena je i rezervnom starešinskom kadru. Sem vojne i vojno-političke problematike, donosi priloge iz privredno-političkog života zemlje, spoljne politike, istorije, nauke i tehnike i raznih drugih oblasti.

»Front« (izlazi dva puta mesečno) pre svega je namenjen upoznavanju šire javnosti sa životom vojske. Osim toga, donosi priloge o aktuelnim događajima u zemlji i u svetu, ilustrovane reportaže o privrednom i kulturnom životu, istorijske priloge, zanimljivosti iz nauke i tehnike i dr.

Osim centralnih listova, izlazi i veći broj listova namenjenih vojnicima. Oni donose crtece iz vojničkog života, priloge vaspitnog i zabavnog karaktera.

S. B.

CRTANI FILM

Poslednjih godina jugoslovenski crtani film skrenuo je na sebe posebnu pažnju i to kako obeležjima svog stila tako i osvajanjem nekih najviših međunarodnih priznanja. To je vezano naročito za imena Dušana Vukotića i Vatroslava Mimice, a zatim Nikole Kostelca, Ive Vrbanića i drugih.

Prvi jugoslovenski crtani film proizveden je 1951. godine, a njegova kontinuirana produkcija počela je tek 1956. Već u 1959. godini proizvedeno je 16 crtanih filmova i time Jugoslavija postaje jedan od najvećih i najznačajnijih proizvođača te vrste filmova u svetu. Sem nekoliko izuzetaka, celokupnu proizvodnju crtanih filmova ostvaruje preduzeće »Zagreb-film«.

RAZVOJ. Prvi jugoslovenski crtani film »Veliki miting« predstavlja satiru političkog karaktera i snimljen je u crno-beloj tehnici, u trajanju 22 minuta. Film je realizovan na amaterskoj osnovi — autor scenarija bila je redakcija humorističkog lista »Kerempuh«, reditelj Norbert Nojgebauer, kompozitor Eduard Gloc, a scenografi i glavni crtači Oto Rajzinger, Valter Nojgebauer i Ismet Voljević. Tada je formirano i preduzeće za proizvodnju crtanih filmova »Duga-film«, u kome je radila grupa saradnika okupljena u redakciji »Kerempuha«. Godine 1951. i 1952. preduzeće je proizvelo 5 kratkih filmova u crno-beloj tehnici, ali iako su ta prva dela bila dobro primljena i od publike i od kritike, preduzeće je zbog finansijskih teškoća likvidirano.

Osnivanjem preduzeća »Zora-film« 1953. čiji je osnovni zadatak bio proizvodnja nastavnih i prosvetnih filmova, nastavljen je i rad na proizvodnji crtanih filmova. Pošto je novo preduzeće, između ostalog, nasledilo inventar i tehniku likvidiranog »Duge-filma«, jedna grupa crtača je pristupila realizaciji kratkog crtano-filma »Crvenkapica«, koji je trebalo da predstavlja eksperiment u radu sa kolor-tehnikom. Posle znatnih poteškoća tehničke prirode film je završen 1954. Iste godine »Zagreb-film« angažuje grupu crtača i ostalog osoblja za izradu serije reklamnih filmova. U toku 1954. i 1955. realizovano je ukupno 13 takvih filmova, koji su, između ostalog, poslužili i za sticanje iskustva na području kolor-tehnike (11 od tih filmova bilo je snimljeno u koloru). Istovremeno i reklamno poduzeće »Interpublik« u Zagrebu proizvelo je 4 filma te vrste u koloru, kao i 2 serije kratkih reklamnih filmova. Jula 1957. »Zagreb-film« je preuzeo i filmsko odeljenje »Interpublika«. Na taj način stvorene su u »Zagreb-filmu« povoljne mogućnosti za proizvodnju zabavnih crtanih filmova, pa je prvi takav film »Nestašni robot« proizveden 1956. godine. To je početak kontinuirane proizvodnje, koja je vezana i za otvaranje specijalnog Studija crtano-filma u »Zagreb-filmu«. 1958. otvoren je i moderni studio, koji omogućava stalno povećavanje proizvodnje zabavnog filma.

OBIM PROIZVODNJE. Od 1951. do 1960. proizvedeno je ukupno 51 zabavni i 26 reklamnih filmova. Naglo povećanje produkcije naročito je zabeleženo u 1958. i 1959. kada je proizvedeno 12, odnosno 16 zabavnih filmova. Godine 1960. »Zagreb-film« se pojavljuje kao davalac usluga stranim naručiocima, proizvođači kratke zabavne i reklamne filmove za američke i austrijske firme. Poslednjih

godina proizvodnja reklamnih crtanih filmova uglavnom stagnira (1958. proizvedena su svega 2 filma, 1959. nijedna, 1960. opet 2).

TEMATIKA I ŽANR. Tematska osnova jugoslovenskog crtano-filma se ispoljava u širokom rasponu od kratke šale i parodije, pa sve do obrade klasičnih literarnih motiva i starih basni. Ipak, u tom okviru preovlađuju popularni zabavni filmovi, a manji je broj eksperimentalnih.

PREGLED CRTANIH FILMOVA 1951–1960. PO ŽANRU

Žanr	Broj
Ukupno	51
Filmska satira	12
Filmska priča	11
Zabavni geg-film	8
Dečji film	7
Eksperimentalni ili avangardistički film	4
Popularno-naučni film	5
Filmska poema	1
Filmovano delo klasika literature	2
Filmovana basna	1

STIL. Nezavisno od teme i estetskih koncepcija, najveći deo jugoslovenskih crtanih filmova rađen je bez dijaloga. Dijalog zamenjuje originalno i zanimljivo korišćenje raznih muzičkih i zvučnih efekata. Naročito je izražena težnja za što širim korišćenjem izvesnih principa savremenog likovnog izraza, posebno njegovog grafičkog domena. Faktografsko reprodukovanje

prirode je odbačeno, da bi se nadoknada pronašla u duhovitosti linearnim i slikarskim stilizacijama, po pravilu dvodimenzionalnog karaktera, koje su uvek u najtežnjoj vezi sa duhom i porukom priče koju treba da izraze. Sve to dopunjavaju lične karakteristike stila pojedinih autora.

Jugoslovenski crtani film pre svega želi da iskoristi iskustva savremene umetnosti i to zbog toga što se među njegovim autorima često nalaze i ličnosti podjednako aktivne u svetu klasičnih likovnih disciplina kao što su to Zlatko Bourek, Ivo Kalina ili Vlado Kristl. U njemu mašta nema nikakvih granica, ni šablona. Iako po tematici i njenoj obradi ostavlja utisak lakoće i lepršavosti, njega mnogo više karakteriše ozbiljno, skoro filozofsko tretiranje životne problematike.

KADROVI. Svi stvaraoци jugoslovenskog crtano-filma (kreatori, faseri, kopisti, koloristi, snimatelji i drugi) su samouki majstori svog posla. Može se reći da se kadar na tom području osamostalio, što potvrđuje i izjednačenost broja kreatorskog i stručnog i tehničkog osoblja. Dok su u početku stvaranja crtano-filma u Jugoslaviji na jednog kreatora (scenarist, režiser, glavni crtač, scenograf, glavni animator i kompozitor) dolazila 3 tehnička i stručna lica, danas je broj jednih i drugih izjednačen.

Reditelji. Najveći broj jugoslovenskih crtanih filmova — 11 — režirao je Dušan Vukotić. Nikola Kostelac režirao je 8 filmova, Vatroslav Mimica i Ivo Vrbanić po 6, Norbert Nojgebauer 5, Branko Ranitović 4, Dragutin Vunak 3, a Mladen Feman, Boris Kolar i Branko Marjanović po 1 crtani film.

Scenaristi. Profesionalni scenaristi crtanih filmova zasad još ne postoje, zbog čega još nije ni čvršće razvijena tematska i repertoarska politika. Dosada su se kao scenaristi pojavili 18 autora, a 21 film je napravljen po scenarijima samo četvorice od njih. Najviše scenarija dali su Vatroslav Mimica i Vladimir Tadej, koji su zajednički napisali 8 scenarija, zatim sam Vatroslav Mimica — 6, Dušan Vukotić — 4, Andrej Lušićić — 4 i Branko Ranić — 4. Osim toga, Dušan Vukotić je u saradnji sa Ivom Vrbanićem napisao još 2 scenarija, a sa Brankom Ranićem i Borisom Kolarom po jedan.

Glavni crtači. Do kraja 1960. od 19 glavnih crtača najviše filmova su radili Aleksandar Marks (9), Boris Kolar (7), Vjekoslav Kostanjšek (6), Ivo Kušanić, Valter Nojgebauer, Borivoj Dovniković i Ivo Kalina (po 3), Vlado Kristl, Zlatko Grgić i Dušan Vukotić (po 2), Branislav Nemet, Aleksandar Srnec i Ismet Voljevica (po 1).

Scenografi. Za crtane filmove scenografiju su najviše radili Zlatko Bourek (9 puta), Ismet Voljevica (6), Pavao Štalter (6), Bogdan Debenjak (5), Ferdo Bis (3), Zvonko Lončarić (3), Boris Kolar (2), Oto Rajzinger (2), Zlatko Bourek — Bogdan Debenjak (2) itd. Ukupno je na crtanim filmovima dosad radilo 18 scenografa.

Animatori. Kao animatori najviše puta su se pojavili Vladimir Jutriša (u 10 filmova), Zlatko Grgić (7), Leo Fabiani i Branislav Nemet (po 3), Boris Kolar i Josip Pečinka (po 2), Turido Pauš (2) itd.

Kompozitori. Najpoznatiji autor muzike u crtanim filmovima je Aleksandar Bubanović (17 filmova), zatim Vladimir Kraus (5), Dragutin Savin (4), Miljenko Prohaska (4), Tomica Simović, Branimir Sakač, Edo Gloc, Ivo Tijardović, Bojan Adamić, Stipica Kalodera, Milutin Vandekar i drugi.

Ima više slučajeva da se isti autori pojavljuju u filmu i kao reditelji i scenaristi (Vukotić, Mimica, Vrbanić, Ranić), ili kao glavni crtač, scenograf i glavni animator (Kolar, Voljevica), a ponekad i kao scenarista, reditelj, glavni crtač i glavni animator (Vukotić).

FINANSIRANJE, DISTRIBUCIJA I IZVOZ. Iako je u početku prošao kroz mnoge teškoće finansijske prirode, jugoslovenski crtani film se danas izdržava uglavnom od sopstvenih prihoda, zahvaljujući sve većoj prodaji.

Međutim, interesovanje za crtane filmove na domaćem tržištu još nije zadovoljavajuće, iako je 1960. u tom pogledu postignut izvestan napredak. »Vesna-film« je stavljanjem u distribuciju odabranog programa »Osam nagrađenih filmova« omogućio domaćim gledaocima da vide najnovije i nagrađene crtane filmove, a sve češće se pojavljuju i kao nuzprogram igranih filmova.

Na inostranom tržištu potražnja jugoslovenskih crtanih filmova postigla je visok nivo, tako da neke zemlje unapred

otkupljuju i čitavu godišnju proizvodnju. (Velika Britanija i sve druge zemlje Komonvelta, na primer, unapred su otкупljivale svu godišnju proizvodnju u 1959, 1960. i 1961. godini.)

Prvi kupac jugoslovenskog crtanih filma (»Crvenkapica«) bila je Bugarska 1957, a već 1959. izvoz crtanih filma u razne zemlje predstavlja 55 % ukupnog jugoslovenskog izvoza kratkih filmova u 1960.

PREGLED IZVOZA CRTANIH FILMOVA 1957–1960.

Godina	Filmovi	Zemlje
1957.	1	1
1958	8	12
1959.	33	21
1960.	49	31

Ukupno su dosad prodate 592 licence, od čega samo u 1959. godini 217, a 1960. dalje 342 licence.

Najviše traženi filmovi su: »Krava na Mjesecu« (prodat u 30 zemalja), »Kau-boj Džimi« (29 zemalja), »Rep'je ulaznica« (25), »Koncert za mašinsku pušku« (25), »Čarobni zvuci« (24), »Pikolo« (23) — sve filmovi režisera Dušana Vukotića. Zatim slede »Svi crteži grada« (22), »Susret u snu« (19), »Romeo i Julija« (18), »Mali vlak« (18) itd.

Na listi uvoznika jugoslovenskih crtanih filmova na prvom mestu stoje Velika Britanija i zemlje Komonvelta sa po 35 kupljenih filmova, zatim Belgija — 34 filma, SAD i Kanada — po 25 filmova, Zapadna Nemačka — 23, Austrija — 13, itd.

FESTIVALI I NAGRADE. Na raznim međunarodnim festivalima jugoslovenski crtani filmovi osvajali su prve nagrade ili stekli najviše priznanje. Dosad je u okviru preko dvadesetak međunarodnih festivala osvojeno više prvih nagrada, od kojih su najznačajnije one koje su pripale filmu »Samac« Vatroslava Mimice u Veneciji 1958, zatim filmu »Kod fotografa« V. Mimice u Bergamu 1959. i filmu »Krava na Mjesecu« Dušana Vukotića u San Francisku 1959. U 1960. film »Pikolo« Dušana Vukotića osvojio je prve nagrade na festivalima u Oberhauzenu i Korku. Na festivalu u San Francisku 1960. Vukotić je svojim filmom »Koncert za mašinsku pušku« delio prvo mesto sa rumunskim cineastom Popeskom Gopom. Samo u 1960. crtani filmovi dobili su 13 međunarodnih nagrada i priznanja, od ukupno 20, koliko je dobila čitava jugoslovenska kinematografija u toj godini. Posebno priznanje visoke vrednosti jugoslovenskog crtanih filma predstavlja izbor Dušana Vukotića u žiri festivala u Kanu.

Na domaćim festivalima u Puli i Beogradu crtani filmovi su takođe zabeležili visoka priznanja, kao što su to, na primer, prve nagrade »Samcu« u Puli i »Pikolu« u Beogradu, kao i niz drugih nagrada dodeljenih od strane kritike ili raznih društvenih organizacija.

Ž. M.

JUGOSLOVENSKI SPORTSKI REKORDI U 1960.

U 1960. godini postignuto je 65 novih jugoslovenskih rekorda.¹ 1 Najveći broj rekorda zabeležen je u plivanju — 27 i atletici — 24. Neki rekordi, kao na primer Bezjakov u bacanju kladića i Rogušićev u plivanju na 1.500 m slobodnim stilom, svetske su vrednosti i u momentu postizanja nalazili su se na listi 10 najboljih na svetu.

Disciplina	Rezultat	Mesto gde je rekord postignut	Rekorder	Klupska pripadnost	
ATLETIKA					
Muškarci					
Trčanja					
200 m prepone	24,3	Beograd	Petrušić Milad	Crvena zvezda	Beograd
400 m prepone	52,6	Beograd	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
	52,2	Zagreb	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
	52,0	Atina	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
4×400	3:10,7	Sijena	(Savić dr Srdan, Grujić Miloje, Kovač Đani, Šnajder Viktor)	Državna reprezentacija	
	3:10,6	Rim	(Savić dr Srdan, Grujić Miloje, Kovač Đani, Šnajder Viktor)	Državna reprezentacija	
	3:10,2	Rim	(Savić dr Srdan, Grujić Miloje, Kovač Đani, Šnajder Viktor)	Državna reprezentacija	
Skokovi					
Skok uvis	2,05	Novi Sad	Majtan Đorđe	Crvena zvezda	Beograd
Skok motkom	4,45	Beograd	Arapović Dragan	Crvena zvezda	Beograd
Troskok	15,65	Tuzla	Jocić Radoslav	Sloboda	Tuzla
Bacanja					
Bacanje kugle	16,53	Beograd	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
	16,63	Atina	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
	16,68	Niš	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
Bacanje kladiva	65,21	Zagreb	Bezjak Zvonko	Dinamo	Zagreb
	65,38	Zagreb	Bezjak Zvonko	Dinamo	Zagreb
Žene					
Trčanja					
60 m	7,6	Ljubljana	Stamejčić Draga	Olimpija	Ljubljana
	7,5	Tuzla	Kolenc Zdenka	Metalac	Osijek
100 m	11,9	Celje	Šikovec Olga	Kladivar	Celje
400 m	57,3	Atina	Simić Nada	Crvena zvezda	Beograd
4×200 m	1:43,8	Zagreb	(Čede Nuša, Slamnik Ančka, Silan Tea, Sikovec Olga)	Kladivar	Celje
Skokovi					
Skok uvis	1,67	Novi Sad	Gere Olga	Vojvodina	Novi Sad
	1,70	Sarajevo	Gere Olga	Vojvodina	Novi Sad
Bacanja					
Bacanje kugle	15,10	Ljubljana	Usenik Milena	Olimpija	Ljubljana
Bacanje diska	49,46	Ljubljana	Čelesnik Milena	Olimpija	Ljubljana
DIZANJE TEGOVA					
Muškarci					
Lakoteška					
Izvlačenje	120,0	Ljubljana	Milovac Zlatko	Srem	Sremska Mitrovica
Perolaka					
Izbacivanje	110,0	Ljubljana	Juretić Jože	ŽTAK	Ljubljana
Trzaj	90,5	Ljubljana	Soleša Zdravko	Dinamo	Pančevo
Ekipno	1.708,8	Plovdiv	ŽTAK	ŽTAK	Ljubljana
KUGLANJE					
Žene					
100 hitaca	453	Zagreb	Gregl Zinka	Tekstilac	Zagreb
6×100 hitaca	2.373	Zagreb	(Erski Marija 388, Klemenčić Zora 389, Pipinić Zita 396, Jakovac Anica 386, Kovačić Francka 387, Bulić Barica 427)	Državna reprezentacija	
PLIVANJE					
Muškarci					
Slobodni stil					
400 m	4:42,0	Borovo	Rogušić Veljko	Jadran	Split
	4:35,2	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split
800 m	9:40,7	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split
1.000 m	12:08,1	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split

¹ Vidi: »Jugoslovenski pregled«, 1958 str. 463 i 1959, str. 493—494.

Disciplina	Rezultat	Mesto gde je rekord postignut	Rekorder	Klupska pripadnost	
1.500 m	18:09,8	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split
4×100 m	3:58,6	Split	(Barišić Aleksandar, Pirc Borut, Rogušić Veljko, Nardeli Toni)	Jadran	Split
4×200 m	8:49,8	Rim	(Jeger Milan, Kićović Slobodan, Brinovec Vlado, Rogušić Veljko)	Državna reprezentacija	
Prsno					
100 m	1:15,2	Mostar	Perišić Đorđe	Partizan	Beograd
	1:14,0	Herceg-Novi	Perišić Đorđe	Partizan	Beograd
200 m	2:43,7	Sofija	Perišić Đorđe	Partizan	Beograd
	2:41,1	Rim	Perišić Đorđe	Partizan	Beograd
	2:40,2	Mostar	Perišić Đorđe	Partizan	Beograd
Leđno					
100 m	1:06,2	Zagreb	Dorčić Mihovil	Primorje	Rijeka
	1:06,0	Rim	Dorčić Mihovil	Primorje	Rijeka
200 m	2:29,8	Split	Dorčić Mihovil	Primorje	Rijeka
Leptir					
100 m	1:04,4	Trbovlje	Volčanšek Boris	Mladost	Zagreb
200 m	2:31,8	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split
	2:25,0	Herceg-Novi	Rogušić Veljko	Jadran	Split
Mešovito					
4×100 m	4:25,5	Rim	(Dorčić Mihovil, Perišić Đorđe, Rogušić Veljko, Kocmur Janez)	Državna reprezentacija	
Žene					
Slobodni stil					
100 m	1:07,0	Herceg-Novi	Čamdžić Tija	Jadran	Herceg-Novi
	1:06,8	Herceg-Novi	Čamdžić Tija	Jadran	Herceg-Novi
	1:06,2	Split	Čamdžić Tija	Jadran	Herceg-Novi
200 m	2:26,6	Split	Zeier Hilda	Jug	Dubrovnik
400 m	5:18,4	Dubrovnik	Zeier Hilda	Jug	Dubrovnik
	5:18,0	Split	Zeier Hilda	Jug	Dubrovnik
Leptir					
100 m	1:19,2	Herceg-Novi	Golubin Zagorka	Jadran	Herceg-Novi
	1:14,2	Herceg-Novi	Čamdžić Tija	Jadran	Herceg-Novi
STRELJAŠTVO					
Muškarci					
Malokalibarska puška slobodnog izbora					
Tri stava	4.446	Skopje	(Grozdanović Vladimir 1.129, Lončar Branislav 1.118, Stojanović Miroslav 1.108, Bončić Gradimir 1.091)	Reprezentacija Srbije	
Stojeći	369	Šćećin	Anić Krešimir	Hrvatska	
Malokalibarska puška slobodnog izbora — olimpijski meč					
Tri stava	2.294	Skopje	(Stojanović Miroslav 575, Grozdanović Vladimir 575, Lončar Branislav 573, Petrović Ljubiša 571)	Reprezentacija Srbije	
Pojedinačno	591	Šćećin	Stojanović Miroslav	Srbija	
Vojnička puška					
Tri stava	2.019	Skopje	(Grozdanović Vladimir 512, Živanović Miodrag 504, Lončar Branislav 503, Stojanović Miroslav 500)	Reprezentacija Srbije	
Tri stava	522	Skopje	Vrbinc Jože	Slovenija	
Vojnički pištol					
Ekipno	1.869	Skopje	(Peternel Franc 496, Mejovšek Mirko 487, Umek Karel 467, Planinc Franc 419)	Reprezentacija Slovenije	
Puška slobodnog izbora velikog kalibra					
Tri stava	1.109	Bukurešt	Grozdanović Vladimir	Srbija	
Žene					
Malokalibarska puška slobodnog izbora					
Tri stava	3.264	Skopje	(Herold Magda 839, Marković Dragoslava 816, Škreblin Stela 808, IvanovićNada 801)	Reprezentacija Srbije	
Malokalibarska puška ^a — olimpijski meč					
Ekipno	2.273	Skopje	(Herold Magda 580, Marković Dragoslava 569, Ivanović Nada 565, Škreblin Stela 559)	Reprezentacija Srbije	

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

O. A.

^a Prema odluci Međunarodne streljačke federacije u disciplini malokalibarska puška slobodnog izbora ekipu čine četiri takmičara a ne pet kao do 1960.

STAV JUGOSLAVIJE U VEZI SA ZAOŠTRAVANJEM KRIZE U KONGU¹

Dosledno podržavajući narod Konga i njegovoj borbi za jačanje nezavisnosti nove Republike, očuvanje integriteta zemlje i nesmetan rad njenih legalnih institucija, Jugoslavija je sa najvećom zabrinutošću pratila razvoj krize u Kongu tokom novembra i decembra 1960. i januara 1961. i zajedno sa drugim miroljubivim i nezavisnim zemljama razvila punu aktivnost da se onemoguću bezakonje i flagrantno mešanje spolja u unutrašnje stvari Konga, kao i da se poštuju legalne institucije te zemlje izražene u Parlamentu i centralnoj vladi. Imajući u vidu situaciju u Kongu, a naročito masovno vraćanje Belgijanaca u Kongo, o čemu se govori i u izveštaju specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN u Kongu od 3. novembra 1960. predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove izjavio je na konferenciji za štampu 4. novembra 1960. da se »rešenje krize u Kongu može naći samo u eliminisanju mešanja spolja i u punom i doslednom sprovođenju rezolucija Saveta bezbednosti i vanrednog zasedanja Generalne skupštine OUN, u poštovanju suvereniteta, državnog jedinstva i teritorijalnog integriteta Konga, kao i omogućavanju normalnog delovanja demokratski izabranim zakonitim institucijama Konga i lokalnoj saradnji organa OUN sa njima«.

Tom istom prilikom predstavnik Državnog sekretarijata je ocenio kao vrlo pozitivnu, realnu i konstruktivnu izjavu predsednika kongoanske vlade Patrisa Lumumbe od 3. novembra 1960. o tadašnjoj situaciji u Kongu. »Potpuno odstranjenje mešanja spolja i tešnja saradnja misije OUN sa centralnom vladom Konga, — rekao je predstavnik Državnog sekretarijata — osnovni su preduslovi da se u dogledno vreme nađe put za rešenje krize.«

Međutim, umesto toga, mešanje spolja se pojačalo, a organi i trupe UN u Kongu su svojim držanjem prema tom mešanju omogućili da strana intervencija izazove elemente građanskog rata i ozbiljno dovede u pitanje ugled i autoritet svetske organizacije.

PITANJE PREDSTAVNIŠTVA KONGA U UN I ZAOŠTRAVANJE KRIZE. Dok je, s jedne strane, pod pritiskom kolonijalnih i njima naklonjenih zemalja, 9. novembra odložena debata o pogoršanoj situaciji u Kongu na XV zasedanju generalne skupštine UN, dotle su, s druge strane, upravo te sile u Odboru za punomoćja isforsirale predlog o primanju predstavnika Kasavubua kao predstavnika Konga u UN, i izvršile pritisak da taj predlog Odbora za punomoćja razmotri i plenum XV zasedanja. Zajedno sa drugim delegacijama prijateljskih zemalja, delegacija Jugoslavije se energično založila da se pitanje predstavištva ne razmatra dok se ne vide rezultati rada komisije UN za izmirenje, koja je u to vreme trebalo da otputuje u Kongo. Govoreći u prilog takvog rešenja, *jugoslovenski delegat Dobrivoje Vidić* je u govoru na plenarnom zasedanju Generalne skupštine 21. novembra 1960. rekao: »Mi se potpuno slažemo sa argumentima delegata Indije i drugih u pogledu činjenice da su ovde u UN predstavljene vlade pojedinih zemalja. Pošto se ovo na izvestan način osporava od strane onih koji ne priznaju legalnu vladu Lumumbe, onda za UN nema drugog načina — ako se zbilja zalažemo za nacionalno izmirenje u Kongu — nego bar da se ne forsira odluka koju opravdano može osporiti sam narod Konga.«

Dok je na zasedanju Generalne skupštine UN u Njujorku vođena debata o ovom pitanju, u Leopoldvili je došlo do

oružanog napada Mobutuovih vojnika na jedinice UN i na ambasadu Gane. Uzimajući ponovo reč u debati na plenumu 22. novembra 1960, *jugoslovenski predstavnik Vidić* je najoštrije osudio ove oružane ispade Mobutuovih vojnika protiv UN i protiv diplomatske misije jedne od zemalja-članica UN. On je istakao da je u uslovima oružanog izazova Ujedinjenih nacija od strane Mobutuovih trupa neumesno i besmisleno nastavljati debatu o izveštaju Odbora za punomoćja i odlučno je podržao predlog delegacije Gane da se ova debata odloži dok se članice Ujedinjenih nacija ne upoznaju sa činjeničnim stanjem u Kongu.

Međutim, pod pritiskom kolonijalnih zemalja i onih koje te zemlje podržavaju, *Generalna skupština UN* je 22. novembra usvojila preporuku za verifikaciju punomoćja Kasavubuovog predstavnika sa 53 glasa za, 24 protiv i 19 uzdržanih glasova. Jugoslavija je glasala protiv.

U vezi sa ishodom ovog glasanja i uopšte jugoslovenskom ocenom novonastale situacije, predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove izjavio je na konferenciji za štampu 25. novembra da su akti nasilja i oružani napadi Mobutuovih vojnika na snage UN, do kojih je došlo u isto vreme kad se odigralo nadglasavanje u UN po pitanju punomoćja delegacija Konga, deo podrške koju Mobutu prima spolja i da izvesno popuštanje njegovim pretnjama i ucenama samo ohrabruje njegovu štetnu delatnost.

Odluka Generalne skupštine UN o priznanju predstavnika Kasavubua za predstavnika Konga u UN dovela je do daljeg zaoštavanja krize u Kongu, gde su kolonijalistički eksponenti, uz pomoć inostranih intervenata i tolerantno držanje organa i komande UN, nastavili s kršenjem zakonitosti s pokušajima da konačno likvidiraju sve legalne ustanove u zemlji. U isto vreme Kasavubu i Mobutuov savet komesara odlučili su da, pored ranijeg prekida diplomatskih odnosa sa Ganom, prekinu diplomatske odnose i sa Ujedinjenom Arapskom Republikom.

1. decembra došlo je do hapšenja predsednika vlade Patrisa Lumumbe uz neposrednu pomoć belgijskog osoblja i do njegovog grubog zlostavljanja od strane Mobutuovih ljudi. Tim povodom vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije predala je generalnom sekretaru UN Dagu Hamaršeldu 7. decembra 1960. *Memorandum* u kome se daje pregled delatnosti Jugoslavije od izbijanja krize u Kongu jula 1960. i ističe da su uloga i aktivnost organa i trupa UN u Kongu došli u oštru suprotnost sa ciljevima koji su pred njih postavljeni i ovlašćenjima koja su im bila data. Umesto da spreče stranu intervenciju i da pomognu zakonitoj centralnoj vladi Republike Konga u odbrani reda i učvršćenju nezavisnosti, jedinstva i teritorijalnog integriteta, snage UN u Kongu su tolerisale stranu intervenciju i otvorenu uzurpaciju vlasti od strane ličnosti i grupa u službi te intervencije. »Uzurpatorski režim Mobutua, — kaže se u Memorandumu jugoslovenske vlade Ujedinjenim nacijama, — uhapsio je i najgrublje javno izvršavao fizičkom zlostavljanju i ugrozio sam život predsednika i čitavog niza članova centralne vlade Konga, vodećih ličnosti, članova Senata, brojnih članova Parlamenta i drugih istaknutih ljudi kongoanskog političkog života.« U Memorandumu se takođe ukazuje da se dešavaju čak i slučajevi da jedinice snaga UN u Kongu učestvuju u oružanom gušenju narodnog revolta protiv strane intervencije.

U zaključku Memoranduma se kaže:

»Jugoslovenska vlada izjavljuje da FNRJ, kao članica UN, ne želi ni na koji način da snosi ili deli odgovornost za ono što se sada dešava u Kongu u prisustvu snaga UN i drugih njihovih organa. Ona je zbog toga rešila da bez odlaganja povuče svoje diplomatsko predstavištvo iz Leopoldvila ... a takođe i svoje pilote i sve ostalo osoblje koje se nalazi u Kongu po zahtevu UN ... Kao prvi i najneophodniji zadatak UN i preduslov za svaku dalju normalizaciju prilika u Kongu, jugoslovenska vlada traži da se preduzmu najhitnije i najenergičnije mere za oslobođenje predsednika centralne kongoanske vlade Patrisa Lumumbe, kao i drugih pohapšenih ličnosti iz reda članova vlade, Parlamenta i javnog i političkog života Konga.«

¹ Vidi: »Stavovi Jugoslavije o događajima u Kongu«, *Jugoslovenski pregled*, 1960, str. 439—441 (79—81).

U vezi sa ovim korakom i u cilju razmene gledišta o novonastaloj situaciji u Kongu, *predsednik Tito* je 7. i 9. decembra uputio poruke predsedniku Republike Gane Nkrumahu, predsedniku Gvineje Seku Tureu, etiopijskom caru Haile Selasiju, predsedniku indijske vlade Nehruu, predsedniku Indonezije Sukarnu, sudanskom predsedniku Abudu i predsedniku UAR Naseru i sa njima izmenjao u nekoliko mahova poruke u toku decembra.

Jugoslovenski otpravnik poslova u Leopoldvili napustio je 9. decembra Kongo.

Osvrćući se na kritičnu situaciju u Kongu, *potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj* u izjavi dopisniku arapske agencije MEN 10. decembra 1960, rekao je: »Od samog početka smatrali smo i isticali da UN kada su preuzele na sebe zadatak da štite i čuvaju nezavisnost i integritet Konga, nisu smele da dozvole bilo kakve neustavne promene u centralnoj vladi dok narod ne dobije mogućnost da na normalan i ustavan način izrazi svoju volju.«

JUGOSLOVENSKE AKCIJE U SAVETU BEZBEDNOSTI I NA ZASEDANJU GENERALNE SKUPŠTINE UN. Jugoslavija je preko svoga stalnog predstavnika pri UN tražila da iznese svoje gledište u Savetu bezbednosti koji je 7. decembra, na zahtev sovjetske delegacije, razmatrao ovo novo zaostravanje krize u Kongu. U svom govoru u Savetu bezbednosti 9. decembra, *stalni predstavnik FNRJ pri UN Mišo Pavičević* zahtevao je da se pusti na slobodu premijer Lumumba, da se bez odlaganja svi Belgijanci povuku iz Konga i da organi UN u toj zemlji revidiraju svoju poziciju u skladu sa rezolucijama Ujedinjenih nacija. Osvrćući se na tvrdnje izneto u Savetu bezbednosti da tobožnje napade na ulogu UN u Kongu upućuju oni koji žele da Kongo posluži njihovim posebnim interesima, ambasador Pavičević je rekao: »Što se tiče Jugoslavije, mogu da kažem da čitav svet dobro zna da su celokupno prilaženje moje zemlje situaciji u Kongu, njena opšta politika u ovom pitanju, kao i njena konkretna aktivnost i pojedine mere bili određeni isključivo principijelnom odbranom osnovnih životnih interesa kongoanskog naroda ugroženih stranom intervencijom, zalaganjem za pozitivnu ulogu UN u međunarodnim odnosima, kao i željom da se doprinese što bržoj stabilizaciji mira i bezbednosti u Africi i u svetu uopšte.«

Zbog razmatranja problema Konga u UN, *državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović* otputovao je 10. decembra u Njujork.

12. decembra Koča Popović je u Savetu bezbednosti istakao da Jugoslavija s najvećom zabrinutošću prati razvoj događaja u Kongu zbog sve izrazitijih elemenata građanskog rata. »Pogledajmo činjenicama u oči, — rekao je državni sekretar Koča Popović. — Brutalna strana intervencija u Kongu uperena je ne samo protiv kongoanskog naroda, nego i protiv nezavisnosti i budućeg razvoja čitave Afrike. Ona pokušava svim sredstvima da ostvari — i u velikoj meri već je ostvarila — likvidaciju svih ustavnih institucija i normalnog unutrašnjeg razvoja u Kongu. Kongom vladaju, kao što svedoče mnogobrojne činjenice, potpuni nered i bezakonje. Kao glavni izvršioци takvog bezakonja istupaju razni oružani odredi i privatne armije, organizovane, opremljene i finansirane od strane belgijskih intervenata i drugih stranih kolonijalističkih krugova.« U daljem izlaganju Koča Popović je osudio pokušaje da se nezakonito hapšenje i najgrublje postupanje sa predsednikom vlade Lumumbom svede na tzv. pitanje ličnosti i ljudskih prava i da je nemoguće ma kakvo smirenje u Kongu dok su lideri i rodoljubi Konga izloženi progonima i hapšenjima. Ukazujući da tvrdnje o tobožnjem nemešanju podseća na Španiju u vreme građanskog rata, Popović je istakao potrebu da se što pre eliminišu sve oružane snage i privatne trupe u Kongu i da komanda i snage UN preuzmu svu odgovornost za bezbednost, poredak i normalan život u zemlji dok se ne stvore uslovi za normalno funkcionisanje ustavnih organa, da se smesta oslobode predsednik vlade Lumumba i sve druge nezakonito uhapšene vođe političkog života u Kongu i da se u Kongu stvori savetodavni organ predstavnika afričkih zemalja koji bi olakšavao delatnost organa UN.

»Slom nezavisnosti i suvereniteta Konga, — rekao je državni sekretar Popović, — pod udarom strane intervencije, a u prisustvu snaga UN u toj zemlji, bio bi težak udar za buduću ulogu UN u međunarodnim odnosima.« »Zbog svega toga, — zaključio je Popović, — to znači zbog ozbiljnosti situacije, dobio sam izričiti nalog od svoje vlade koja me je zato poslala ovamo — da zatražim najhitniji sastanak Generalne skupštine UN, bez obzira na odluke koje bi ovde mogle biti donete.«

Međutim, Savet bezbednosti je završio razmatranje krize u Kongu bez usvajanja konkretnih odluka, jer nije postignuta saglasnost između predstavnika velikih sila stalnih članova Saveta bezbednosti. Šefovi jugoslovenske i indijske delegacije Koča Popović i Krišna Menon posetili su 14. decembra u ime većeg broja predstavnika neangažovanih zemalja predsednika Generalne skupštine i zatražili hitno zasedanje plenuma Generalne skupštine, koje je bilo utvrđeno za 16. decembar.

Na plenumu Generalne skupštine UN, *delegacija Jugoslavije* je zajedno sa delegacijama Ceylona, Gane, Indije, Indonezije, Iraka, Maroka i UAR predložila razoluaciju kojom se, između ostalog, zahteva da UN u potpunosti ispune svoj mandat u Kongu, da se odmah oslobode svi uhapšeni politički zatvorenici, a pre svega svi članovi centralne vlade Konga, funkcioneri Parlamenta i druge ličnosti sa parlamentarnim imunitetom, da se odmah sazove kongoanski Parlament, da se odmah preduzmu mere da se onemogući mešanje vojnih jedinica u Kongu u politički život zemlje, da se belgijskoj vladi skrene pažnja na ozbiljnu odgovornost zbog ignorisanja rezolucija UN, da se odmah povuku iz Konga celokupno belgijsko vojno i poluvojno osoblje, savetnici i stručnjaci, kao i da se obrazuje savetodavna komisija koja bi u Kongu pomagala organima UN u izvršavanju njihovih zadataka.

U govoru na plenarnom zasedanju Generalne skupštine UN 16. decembra, *državni sekretar Koča Popović* je u ime jugoslovenske delegacije dao obrazloženje predložene rezolucije 8 zemalja i istakao da taj predlog sadrži sve što je moguće i neophodno za rešenje akutne krize. Govoreći o situaciji u Kongu, Koča Popović je rekao: »Ovakvo stanje je bez sumnje u najoštrijoj suprotnosti sa interesima mira i bezbednosti, sa interesima mirnog razvoja u Africi i u svetu, kao i sa voljom da se što pre izvrši na miran način likvidacija kolonijalnog sistema i kolonijalnih odnosa.«

Državni sekretar Koča Popović je ponovo učestvovao u diskusiji na plenumu Generalne skupštine 20. decembra i osvrnuo se na očigledna nastojanja zapadnih zemalja i zemalja koje su pod njihovim snažnim pritiskom bile prinuđene, da popuste, da se situacija u Kongu svede na čisto pravnička nadmudrivanja i da se i dalje nastavi strana intervencija, prepuštanjem Kasavubuu da odluči kad da sazove Parlament. Tom prilikom Koča Popović je, između ostalog, rekao: »Mi smo već ranije isticali, i sad ponovo ističemo, ne samo da nema rešenja krize u Kongu bez učešća i oslonca na stvarne nacionalne snage te zemlje, već i da pokušaji da se rešenje traži mimo njih i protiv njih predstavljaju više nego opasnu iluziju — predstavljaju direktno izazivanje građanskog rata.« On je takođe ukazao da anglo-američka rezolucija, koja se ograničavala na podršku Kasavubuu i neke čisto humanitarne preporuke, u stvari poziva UN da potvrde »svršen čin« u Kongu, a da apel generalnog sekretara UN da organi UN u Kongu nastave na svojim »energičnim naporima« zvuči ironično. Rezimirajući nastalu situaciju, Koča Popović je naglasio da se UN nalaze »na jednoj raskršnici koja bi mogla da bude sudbonosna«.

Državni sekretar Koča Popović je tom prilikom pročitao i poruku predsednika Tita u kojoj se izražava očekivanje jugoslovenske vlade da će Generalna skupština UN doneti hitne odluke koje bi bile usmerene na stvarno garantovanje nezavisnosti i integriteta Konga.

Prilikom glasanja u Generalnoj skupštini UN, koje je obavljeno 20. decembra 1960. rezolucija 8 zemalja dobila je 28 glasova, 42 su glasale protiv, 27 se uzdržalo od glasanja.

U prilog anglo-američke rezolucije izjasnile su se 43 delegacije, protiv 22, a 32 su se uzdržale. Pošto ni u jednom slučaju nije postignuta dvotrećinska većina, nijedna od rezolucija nije usvojena. Neposredno posle glasanja u Generalnoj skupštini UN, jugoslovenska delegacija je objavila saopštenje u kome se kaže da jugoslovenska vlada ne želi više da snosi nikakvu odgovornost za akcije UN u Kongu i da traži da se jugoslovensko osoblje u Kongu hitno razreši dužnosti i da mu se omogući povratak u Jugoslaviju.

U izjavi jugoslovenskim novinarima u Njujorku 22. decembra 1960, Koča Popović se detaljnije osvrnuo na napore Jugoslavije da se kriza u Kongu reši uklanjanjem strane intervencije i rekao da je »otpor kolonijalnih zemalja, i uz to činjenica da je jedan broj zemalja koje su nedavno stekle nezavisnost još uvek pod jakim stranim uticajem, omeo da se to postigne«. Međutim, glasanje u Generalnoj skupštini pokazalo je da većina članica UN ne odobrava način na koji organi i komanda UN u Kongu ostvaruju rezolucije Saveta bezbednosti i vanrednog zasedanja Generalne skupštine.

AKTIVNOST JUGOSLAVIJE VAN UN ZA REŠENJE KRIZE U KONGU. Pored akcija koje je preduzimala u UN, na svoju inicijativu ili u saradnji sa drugim prijateljskim zemljama, Jugoslavija je razvijala aktivnost i u drugim oblicima, a naročito bilateralnim kontaktima, kako bi se kriza u Kongu pozitivno rešila u interesu te nove nezavisne zemlje i u interesu mira u Africi i svetu uopšte. Tako se u saopštenju povodom posete avganistanskog kralja Mohamada Zahira² Jugoslaviji od 7. novembra 1960. kaže: »Šefovi obe države izražavaju svoju veliku zabrinutost zbog sadašnje situacije u Kongu. Oni smatraju da je do takve situacije došlo zbog spoljnog mešanja u unutrašnje stvari Konga, koje ugrožava nezavisnost, bezbednost i nacionalno jedinstvo kongoanskog naroda. Oni su izrazili svoju rešenost da u zajednici sa drugim zemljama i dalje pružaju svoju podršku legitimnim pravima naroda Konga.«

U saopštenju o poseti predsednika Republike Gvineje Seku Turea Jugoslaviji od 11. januara 1961.³ ističe se da su predsednici Jugoslavije i Gvineje mišljenja da je situacija u Kongu posebno zabrinjavajuća zbog najgrubljeg mešanja imperijalističkih i kolonijalističkih sila u unutrašnje stvari Konga i zbog pokušaja tih sila da kongoansku nezavisnost liše svake stvarne sadržine, kako bi nastavile dosadašnju eksploataciju. Iz zajedničkog saopštenja, objavljenog 16. januara 1961. na kraju posete predsednika Pakistana Ajuba Kana Jugoslaviji,⁴ može se zaključiti da je u razgovorima između šefova dve države sa zabrinutošću razmotrena situacija u Kongu.

U vezi sa odlukom centralne vlade Konga od 12. decembra da svoje sedište privremeno premesti u Stenlivil predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove izjavio je na konferenciji za štampu 16. decembra: »Hapšenjem Patrisa Lumumbe nije prestala legalnost centralne kongoanske vlade koja je bila izabrana od legalnog Parlamenta, a kojoj sada, u odsustvu predsednika, stoji na čelu Antoan Gizenga. Normalno je da kongoanska vlada premešta svoje sedište tamo gde ima uslova za rad.« Vršilac dužnosti predsednika centralne vlade Gizenga uputio je i ličnu poruku predsedniku Titu, obaveštavajući ga o ovim odlukama centralne vlade Republike Konga. U svom odgovoru od 6. januara 1961. predsednik Tito je istakao da vlada Jugoslavije ukazuje punu podršku centralnoj vladi, kao legalnom predstavniku kongoanskog naroda, i da prima na znanje njenu odluku o promeni sedišta.

Prilikom posete potpredsednika Saveznog izvršnog veća Edvarda Kardelja Ujedinjenoj Arapskoj Republici od 10.

do 19. decembra 1960.⁵ između rukovodilaca dve zemlje vođeni su razgovori i o situaciji u Kongu. To se ističe i u saopštenju o toj poseti, objavljenom 19. decembra, a potpredsednik Kardelj je u svojoj izjavi jugoslovenskoj štampi od istog dana precizirao da je u njegovim razgovorima sa predsednikom Naserom posebno došla do izražaja saglasnost »u oceni sadašnje situacije u Kongu i u pogledu potrebnih mera koje mogu naše dve zemlje da preduzmu u okviru svojih mogućnosti«.

Potpredsednik Kardelj je, osim toga, iscrpnije izneo jugoslovenske stavove o Kongu u svom intervjuu za radio-televiziju u Kairu 19. decembra. »Događaji u Kongu, — rekao je potpredsednik Kardelj, — koji predstavljaju veliku tragediju jednog naroda veoma zabrinjavaju jugoslovensku vladu i narode Jugoslavije. Ukoliko bi se stvari i nadalje razvijale u dosadašnjem nesrećnom pravcu, postoji opasnost da to izazove veoma teške posledice ne samo za narod Konga nego i za napore za učvršćenje mira u svetu. Još su juče pevane slavopojke tobožnjem »realizmu« dojučerašnjih kolonijalnih upravljača koji su se navodno »odrekli« vlasti nad Kongom.« »Krajnje je vreme, — rekao je dalje potpredsednik Kardelj, — da UN korenito izmene svoju politiku u Kongu. U protivnom mogu nastati vrlo teške posledice takode po ulogu i ugled same svetske organizacije.«

Na situaciju u Kongu detaljno se osvrnuo i predsednik Tito u ekspozou u Saveznoj narodnoj skupštini 26. decembra 1960. Izražavajući zabrinutost zbog grubog mešanja kolonijalnih sila u Kongu, koje stvara na afričkom kontinentu opasnu situaciju građanskog rata i novo opasno žarište međunarodnih sukoba, predsednik Tito je istakao da moralnu odgovornost za sadašnje stanje u Kongu snose u prvom redu Ujedinjene nacije u celini, bez obzira na to koja je od članica ili koji organ UN direktan krivac. U daljem izlaganju predsednik Tito je dao ocenu dosadašnjeg razvoja događaja u Kongu, najoštrije osudio hapšenje i maltretiranje predsednika i članova legalne vlade i aktivno učešće trupa UN u gušenju narodne pobune u pojedinim delovima Konga.

Pošto je ukazao da je taj negativan razvoj bio razlog da Jugoslavija povuče iz Konga svoje pilote i tehničko osoblje, a takođe i jugoslovenske diplomatske predstavnike, predsednik Tito je rekao: »Mi smatramo i ističemo da se rešenje krize u Kongu može postići samo putem sprečavanja mišanja izvana, putem stvarne primjene rezolucije UN o Kongu, putem doslednog poštovanja suvereniteta i integriteta te zemlje, putem razoružanja Mobutuovih i drugih plaćeničkih trupa, putem omogućavanja normalnog djelovanja demokratski izabranih i zakonitih institucija Konga i putem lojalne saradnje organa UN sa njima.« Pri kraju svog izlaganja o Kongu, Predsednik Republike je, između ostalog, rekao »Imao sam prilike, kao šef naše delegacije na petnaestom zasjedanju Generalne skupštine UN, da vidim da većina asambleje osuđuje takvu kolonijalističku politiku, ali da je, na žalost, ovoga puta ipak još uspjelo da se raznim manevrima nekih zapadnih sila osujeti jedino zakonito, konstruktivno i pravilno rešenje problema nezavisnosti i integriteta Konga. Za najveću je osudu što se sve to radi pod izgovorom o izmišljenoj komunističkoj opasnosti. To je stara, otrcana parola koja se redovno upotrebljava kad se radi o borbi podjarmljenih naroda za svoju nezavisnost i slobodu.«

Dosledno zalaganje Jugoslavije za onemogućavanje inostrane intervencije u Kongu došlo je do izražaja i kod pokušaja Mobutuovih vojnika i njihovih inostranih gospodara da blokiraju Istočnu provinciju Konga, u kojoj deluju legalni predstavnici centralne vlade Konga. U vezi s tim pokušajima blokade, predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove izjavio je 30. decembra 1960: »Osudujemo sprovođenje blokade Istočne provincije, pošto takve mere direktno ugrožavaju živote stanovništva sa toga područja. Za osudu je i stav komande OUN, koja ne preduzima efikasne mere da zaštiti stanovništvo ugroženo merama blokade.« Isto tako, Jugoslavija je oštro osudila zloup-

² Vidi: »Poseta kralja Avganistana Mohamada Zahira«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 490—491 (96—97).

³ Vidi: »Poseta predsednika Republike Gvineje Seku Turea«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 42—43 (4—5).

⁴ Vidi: »Poseta Ajuba Kana«, »Jugoslovenski pregled«, 1961, str. 44 (6).

⁵ Vidi: »Poseta potpredsednika Saveznog izvršnog veća Edvarda Kardelja Ujedinjenoj Arapskoj Republici«, »Jugoslovenski pregled«, 1960 str. 545—546 (103—104).

trebljavanje teritorije Ruanda Urundi, koja se nalazi pod starateljstvom UN, za napade nelegalnih trupa Mobutua uz podršku Belgijanaca na delove Konga pod kontrolom centralne vlade Konga. »Za žaljenje je što sekretarijat i komanda UN u Kongu, osim verbalnih, nisu preduzeli nikakve stvarne mere da spreče ovu nezakonitu agresivnu akciju«, izjavio je predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove 6. januara 1961.

Povodom konferencije šefova nezavisnih afričkih država u Kazablanci, koja je, između ostalih problema, posvetila punu pažnju situaciji u Kongu, Jugoslavija je pružila snažnu moralnu podršku toj konferenciji, naročito u razmatranju načina i puteva da se na afričkom kontinentu eliminišu opasna lokalna žarišta, kao što su Kongo i Alžir. U tom smislu predstavnik Tito uputio je konferenciji u Kazablanci svoju poruku 4. januara 1961. Rezultati te konferencije, a naročito rešenost šefova afričkih država-učesnica da konstruktivno doprinesu rešavanju gorućih problema kao što je Kongo, naišli su na puno razumevanje i odobravanje jugoslovenske vlade i javnosti. Tu činjenicu je istakao i predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove u izjavi od 13. januara 1961.

Prebacivanje premijera Patrisa Lumumbe, ministra centralne vlade Mpola i predsednika Senata Okite iz zatvora u Tisvili u Elizabetvil i njihovo krajnje brutalno zlostavljanje od strane žandarma secesioniste Čombea 18. januara, izazvali su najoštrije proteste i osudu u Jugoslaviji. Ukazujući da ovakvim aktima nasilja kolonijalistički krugovi pokušavaju da spreče svako pozitivno rešenje krize u Kongu, predstavnik Državnog sekretarijata za inostrane poslove je naglasio u izjavi od 20. januara 1961. da je za žaljenje i osudu što predstavnici UN u Kongu svojim držanjem omogućuju i olakšavaju ovakve akte nasilja grupe uzurpatora u Kongu i njihovih kolonijalističkih pokrovitelja.

Na osnovu instrukcija jugoslovenske vlade, stalni predstavnik FNRI u UN Mišo Pavičević uputio je generalnom sekretaru UN Dagu Hamaršeldu 22. januara pismo, u kome se ističe da su jugoslovenska vlada i javnost sa dubokim negodovanjem primili vest o izručenju premijera Lumumbe notornom agentu belgijskih kolonijalista Čombeu. U pismu se zahteva da organi UN u Kongu uzmu pod svoju neposrednu zaštitu premijera Lumumbu i ostale kongoanske rukovodioce izručene Čombeu.

Uporedo sa ovim ispadima prema legalnim rukovodiocima naroda Konga, došlo je i do daljeg zaostravanja krize slanjem belgijskih vojnih pojačanja u Kongo i susednu teritoriju pod starateljstvom Ruandi Urundi i do orga-

nizovanja i slanja u Kongo vrbovanih pripadnika za Legiju stranaca. Ovi novi vidovi flagrantne inostrane intervencije u Kongu potvrdili su ispravnost jugoslovenskih tvrdjenja da kriza u Kongu pretda se pretvori u širi međunarodni konflikt, ako se odlučno i energično ne spreče dalji kolonijalistički ispadi.

Dosledna podrška Jugoslavije Kongu u njegovoj borbi da očuva nezavisnost, jedinstvo i teritorijalni integritet naišla je na priznanje kod predstavnika kongoanskog političkog i društvenog života i kod širih narodnih slojeva. Tu činjenicu je posebno istakao i jugoslovenski otpravnik poslova Daković u izjavi koju je dao po odlasku iz Leopoldvila 9. decembra 1960. Ona je takode došla do izražaja u telegramu, koji je Skupština kongoanske provincije Kasaj uputila 12. decembra predsedniku Republike Titu, u kome se, u ime dva miliona stanovnika te provincije, čestita na energičnom stavu jugoslovenskog predstavnika u Savetu bezbednosti u vezi sa događajima u Kongu i zahteva razoružanje Mobutuovih i Kasavubuovih odmetnika.⁶

Podrška jugoslovenskih društvenih organizacija. Predsedništvo Jugoslovenske lige za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda uputilo je 10. decembra 1960. generalnom sekretaru UN Hamaršeldu protestno pismo u kome se izražava duboka zabrinutost i ogorčenje u vezi sa razvojem događaja u Kongu, ukazuje na odgovornost organa i snaga UN i ističu zahtevi za oslobođenjem premijera Lumumbe i drugih nacionalnih rukovodilaca, za onemogućavanjem kolonijalističke intervencije i za obezbeđenjem nezavisnosti i integriteta Republike Konga.

Sa svoje strane, Savez novinara Jugoslavije najenergičnije je protestovao u svom telegramu upućenom generalnom sekretaru UN Hamaršeldu 21. januara protiv varvarskih postupaka prema premijeru Lumumbi u Elizabetvilu i zahtevao od generalnog sekretara UN i njegovih organa u Kongu da preduzmu hitne mere za puštanje na slobodu rukovodilaca Konga.

IZVOR: Govori i izjave predsednika Republike Tita, potpredsednika SIV-a Edvarda Kardelja, državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića i drugih jugoslovenskih predstavnika, objavljeni u dnevnoj štampi; izjave za štampu predstavnika Državnog sekretarijata za inostrane poslove prema stenografskim beleškama; dokumentacija Sekretarijata UN i Državnog sekretarijata za inostrane poslove FNRI.

M. M.

⁶ Predsednik Tito je primio 14. decembra još jedan telegram Skupštine provincije Kasaj, u kome su detaljno opisani diktatura i teror Mobutua i Kasavubua, osuđeno zadržavanje premijera Lumumbe i, između ostalog, predloženo da se u Kongu održi referendum pod međunarodnom kontrolom za ili protiv Lumumbe.

POSETA PREDSEDNIKA REPUBLIKE GVINEJE SEKU TUREA

Na poziv predsednika Republike Josipa Broza Tita, prednik Republike Gvineje Seku Ture učinio je zvaničnu posetu Jugoslaviji od 6. do 11. januara 1961.

U toku ove posete vođeni su razgovori između dva šefa država, u kojima su sa jugoslovenske strane takode učestvovali potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj, državni sekretar za inostrane poslove Koča Popović, sekretar Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu Krste Crvenkovski, generalni sekretar Predsednika Republike Leo Mates, pomoćnici državnog sekretara za inostrane poslove Josip Đerđa i Bogdan Crnobrnja, ambasador u Gvineji Ilija Topaloski i načelnik u DSIP Nikola Miličević, a sa gvinejske, ministar narodnog zdravlja i populacije Rože Akar, ministar prosvete Dijavadu Bari, ministar pravosuđa Ibrahim Beri, generalni sekretar Ministarstva inostranih poslova Dijalo Alfa, poslanik Bumbuja Bela, generalni inspektor

administracije i finansija Soj Sejdu, generalni konzul u Sijera Leone Kamara Mahge Gadiri i zamenik šefa oblasti Konakrija Janson Seku.

Na kraju razgovora objavljeno je 11. januara saopštenje u kome se, između ostalog, ističe da je ova poseta »pružila mogućnost predsednicima da izvrše svestranu razmenu mišljenja o aktuelnim i važnim problemima iz oblasti međunarodne politike i da razmotre mogućnosti daljeg proširenja i unapređenja saradnje između njihovih zemalja«.

»Razgovori između dva predsednika — kaže se u saopštenju — vođeni su u atmosferi punog razumevanja i iskrenog prijateljstva koje postoji između dve zemlje. Oni su konstatovali sa zadovoljstvom uspešan razvitak međusobne saradnje na raznim poljima i izrazili čvrstu rešenost da ulože najveće napore u cilju obezbeđenja mira u svetu i poboljšanja međunarodnih odnosa.«

Dva predsednika su konstatovala »da je tokom poslednjih meseci, uprkos naporima većine zemalja sveta u i izvan OUN, došlo do vidnog pogoršanja opšte međunarodne situacije, što je duboko zabrinulo i zabrinjava sve narode i sve miroljubive snage u svetu«.

Povodom zabrinjavajuće situacije u Kongu, dva predsednika su se saglasila da se »tu radi o najgrubljem mešanju imperi, jalističkih i kolonijalističkih sila u unutrašnje stvari jedne nezavisne afričke zemlje i o pokušaju tih sila da nezavisnost ove mlade afričke republike liše svake stvarne sadržine, kako bi nastale vile dosadašnju eksploataciju. Mada su kolonijalističke sile glavni krivci za sadašnju situaciju, moralnu odgovornost snose i UN, jer to što se u Kongu događa i radi u oštroj je suprotnosti kako sa Poveljom UN tako i sa rezolucijama Saveta bezbednosti i vanrednog zasedanja Generalne skupštine.« Dva predsednika su izrazila čvrsto uverenje »da se rešenje krize može postići samo stvarnom primenom rezolucija UN, doslednim poštovanjem suvereniteta, integriteta i nezavisnosti Konga, razoružanjem Mobutuovih i svih drugih plaćeničkih trupa u službi kolonijalizma, neodložnim oslobođenjem iz zatvora predsednika vlade Lumumbe i ostalih izabranih predstavnika naroda i omogućavanjem normalnog delovanja legalnih i demokratski izabranih organizama zemlje — parlamenta i vlade. Za stvarnu primenu rezolucije UN, misija UN u Kongu raspolaže dovoljnim sredstvima i odgovarajućom legalnom osnovom.«

U pogledu situacije u Alžiru, dva predsednika su osudili uporno nastojanje Francuske da putem sile nametne rešenje Alžiru i »odlučno podržavaju opravdanu borbu alžirskog naroda za nezavisnost. Oni smatraju da se jedino obezbeđenjem slobode primene principa samoopredeljenja uz kontrolu OUN može da nađe pravedno i trajno rešenje alžirskog pitanja. Oспорavanje prava Alžiru na slobodan razvitak i pokušaji da se putem jednostranih akcija izigraju opravdane težnje alžirskog naroda vode produženju rata i direktno ugrožavaju stabilnost i mir u ovom delu sveta.«

Pozdravljajući činjenicu da je veliki broj afričkih zemalja stekao nezavisnost, što predstavlja značajan korak na putu definitivnog oslobođenja Afrike i likvidiranja kolonijalizma, dva predsednika smatraju »da će oslobođenje i preostalih delova Afrike doprineti jačanju opšte stabilnosti i mira u svetu i još aktivnijoj ulozi Afrike u međunarodnim zbivanjima.«

Predsednici su izrazili duboko uverenje »da su zaostalost i beda u prostranim oblastima sveta, naporedo sa svim ostacima kolonijalizma, jedan od glavnih uzroka nestabilnosti savremenog sveta. Oni ističu da je dužnost razvijenih zemalja da pruže što veću pomoć svim nedovoljno razvijenim zemljama, a naročito novooslobođenim zemljama u Africi u njihovim naporima učvršćenja nacionalne nezavisnosti, ubrzanja opšteg razvika i oslobađanja od zaostalosti, siromaštva i drugih posledica kolonijalizma. Oni ističu da konstruktivno rešenje ovih problema ima bitni značaj za obezbeđenje trajnog mira i opšteg progressa.«

Istovremeno dva predsednika su izrazili neophodnost da se afričkim narodima prizna pravo da sami rešavaju i odlučuju o svim osnovnim problemima svoga kontinenta i smatraju da su »velike sile obavezne da se uzdrže od svih akcija koje bi na bilo koji način krnjile nezavisnost mladih afričkih država.«

U pogledu sukoba u Laosu dva predsednika smatraju da je on »posledica gaženja duha i slova ženevskih sporazuma i mešanja sa strane. Naglo povećanje zategnutosti u poslednje vreme pretvorilo je ovu zemlju u poprište unutrašnjih borbi i pretila da opasnost ugrozi mir u ovom regionu i u svetu uopšte.« Oba predsednika su izrazili mišljenje da je potrebno »najhitnije učiniti kraj ovakvom razvoju događaja u i oko Laosu i pristupiti striktnoj primeni odluka i procedure, predviđenih u ženevskim sporazumima.«

Izražavajući zabrinutost zbog najnovije tendencije u razvoju odnosa između Kube i SAD, dva predsednika su istakli »da je neophodno i moguće učiniti kraj takvom razvoju. Pri tome, oni ističu da narod Kube, kao i svaki drugi narod, ima puno pravo na nacionalnu nezavisnost i samostalan razvoj i da prihvatanje toga gledišta treba da bude polazna tačka za regulisanje odnosa i za rešavanje putem ravnopravnih pregovora svih otvorenih problema sa Kubom.«

Konstatujući potpunu saglasnost u pogledu štetnosti i direktne opasnosti po svetski mir, koje izaziva nastavljnje trke u naoružanju, naročito nuklearnim oružjem, dva predsednika osuđuju »svako kršenje postojećeg moratorijuma, a posebno francuske eksperimente atomskim oružjem na afričkom tlu, koji se nastavljaju uprkos odlučnim protestima i na štetu bitnih interesa afričkih naroda. Oni, takođe, osuđuju namere da se proširi tzv. atomski klub, što bi najneposrednije ugrozilo mir na afričkom kontinentu i u svetu. Dva predsednika izražavaju duboko uverenje da postoje svi potrebni uslovi za neodložno postizanje sporazuma o zabrani atomskih eksperimenata.«

Dva predsednika su istakli potrebu hitnog pristupanja razgovorima za postizanje sporazumnog rešenja opšteg i kontrolisanog razoružanja i naglasili da će »podržati svaki pozitivan napor da se u tom pravcu u OUN dođe do željenih rešenja, jer razoružanje predstavlja neophodan predušlov za stvarno smirivanje i uspešno rešavanje otvorenih problema u svetu.«

Predsednici Tito i Ture su podvukli svoju »duboku privrženost stvari mira i svestrane ravnopravne saradnje svih naroda, malih i velikih, bez obzira na društveno uređenje, stepene razvoja, rasnu pripadnost, ili bilo kakve druge razlike«. Smatrajući da svi narodi sveta imaju pravo da u izgradnji unutrašnjih društvenih odnosa izaberu put koji odgovara materijalnim, istorijskim i drugim uslovima njihovih zemalja, dva predsednika su istakli da »poštovanje tog prava može da bude samo u prilog opšteg progressa u svetu, očuvanja mira i jačanja međunarodne bezbednosti.«

U razgovorima su posebno razmotreni dosadašnji razvoj i mogućnosti daljeg jačanja bilateralnih odnosa između Jugoslavije i Gvineje.

Dva predsednika su sa zadovoljstvom konstatovali »da su prijateljstvo, uzajamno poverenje i saradnja između naroda dve zemlje već dostigli visok stepen. Naročito je u poslednjem periodu zabeležen snažan razvitak međusobne saradnje na političkom, privrednom, kulturnom, naučnotehničkom i drugim poljima.«

Uspostavljanju i razvijanju prijateljstva i međusobne saradnje znatno su doprinele u 1960. godini posete političkih, privrednih, prosvetnih i drugih predstavnika, kao jugoslovenske misije dobre volje Gvineji i gvinejske misije dobre volje Jugoslaviji, gvinejske trgovinske delegacije Jugoslaviji itd.

Predsednici Tito i Ture su se istovremeno složili da postoje povoljni uslovi i mogućnosti za još plodniju saradnju u budućnosti. »Oni su se saglasili da pojačaju obostrane napore u cilju daljeg razvijanja i proširenja međusobnih odnosa na političkom, privrednom, prosvetnom i drugim poljima i da preduzmu odgovarajuće korake u tom pravcu.« Sa zadovoljstvom je pozdravljeno zaključenje Sporazuma o saradnji na polju prosvete, nauke i kulture.

Na kraju saopštenja se kaže: »Izražavajući svoje zadovoljstvo zbog uspešnog i svestranog razvoja prijateljstva i saradnje između Jugoslavije i Gvineje, predsednik Tito i predsednik Ture čvrsto veruju da će dalji uspešan razvitak odnosa između njihovih zemalja istovremeno predstavljati doprinos učvršćenju miroljubive koegzistencije i ravnopravne saradnje među svim narodima, uključiv i države sa različitim društvenim sistemima, a na osnovu poštovanja principa nezavisnosti, ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje stvari drugih.«

Za vreme boravka u Jugoslaviji predsednik Seku Ture i njegovi saradnici posetili su, sem Beograda, Ljubljanu, Zagreb i Svetozarevo.

IZVOR: »Borba«, 5—12. januar 1961; Zvanično saopštenje o razgovorima — »Borba«, 12. januar 1961.

T. P.

POSETA PREDSEDNIKA PAKISTANA MOHAMEDA AJUBA KANA

Na poziv predsednika Federativne Narodne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, predsednik Pakistana, feldmaršal Mohamed Ajub Kan, boravio je u Jugoslaviji od 13. do 16. januara 1961.

U pratnji predsednika Ajuba Kana nalazili su se ministar finansija Mohamed Šaib i drugi funkcioneri vlade Pakistana.

Poseta je pružila priliku predsedniku Titu i predsedniku Ajubu Kanu i njihovim saradnicima za neposrednu razmenu gledišta o odnosima između dve zemlje i o opštoj međunarodnoj situaciji.

Na kraju razgovora objavljeno je 16. januara u Beogradu zajedničko saopštenje u kome se, između ostalog, kaže da su »razgovori vođeni u atmosferi otvorenosti i uzajamnog razumevanja«.

U pogledu odnosa između Jugoslavije i Pakistana, oba predsednika su utvrdili da su se oni povoljno razvijali tokom poslednjih godina.

Konstatovano je da je na polju ekonomskih odnosa došlo poslednjih godina do naročito povoljnog razvoja. »Utvrdeno je da postoje uzajamni interesi i povoljni uslovi za dalju ekonomsku saradnju. Proširenje ekonomskih odnosa takođe podstiče sa radnju na drugim poljima, kao naučno-tehničko i kulturno, i unapređuje opšti razvoj bilateralnih odnosa.«

Postignut je sporazum o isporuci investicione opreme iz Jugoslavije u Pakistan u vrednosti od 10 miliona dolara na bazi kreditnih aranžmana. Takođe su vođeni razgovori o kreditnim aranžmanima za novu sumu od 5 miliona dolara.

U saopštenju se konstatuje da je Jugoslavija obećala »da će pokazivati dalje interesovanje za pakistanski drugi petogodišnji plan i da će razmatrati mogućnost daljih kredita pošto sadašnji kredit bude iskorišćen. Od strane Jugoslavije je pokazano dalje interesovanje za zajedničke radove u Pakistanu na polju poljoprivrednih sprava, prerađivačke industrije, hidrocentrala i brodogradnje.«

Predsednici su konstatovali da »jugoslovensko-pakistanski odnosi potvrđuju mogućnost konstruktivne saradnje između zemalja sa različitim društvenim sistemima i drukčijim gledanjima na pojedina međunarodna pitanja, pod uslovom da su odnosi zasnovani na punoj ravnopravnosti, uzajamnom poštovanju i

nemešanju u unutrašnje stvari i na razvijanju uzajamno korisne saradnje«.

Razmenivši gledišta o međunarodnoj situaciji, dva predsednika su izrazili »zabrinutost zbog njenog pogoršanja u toku protekle godine. Imajući ovo u vidu, oni su izneli svoje uverenje da se trajni mir i napredak u svetu mogu postići jedino putem postepenog uklanjanja hladnog rata i putem sporazumnog rešavanja otvorenih međunarodnih pitanja. Celokupno čovečanstvo je životno zainteresovano da se izbegne jedna nova svetska katastrofa. Stoga je potrebno da sve države ulože sve napore za premošćavanje postojećih suprotnosti u svetu i rešavanje otvorenih međunarodnih problema miroljubivim sredstvima u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija.«

Šefovi dve države su se saglasili »da je potrebno da kolonijalizam u svim njegovim formama i manifestacijama bude iskorenjen kao nužan preduslov za očuvanje mira i obezbeđenja napretka i stabilnosti u svetu. Oni su pozdravili proces emancipacije azijskih i afričkih naroda i izrazili su nadu da će svi zavisni narodi uskoro ostvariti svoje legitimne težnje za nacionalnim oslobođenjem, a da će nove države u punoj suverenosti moći sve svoje energije posvetiti svome razvoju i dati konstruktivni doprinos međunarodnoj zajednici. Polazeći od tih osnova, oni su za zabrinutošću razmatrali sadašnje stanje u Kongu i Alžiru. Situacija u Laosu takođe ih je duboko zabrinula.«

Što se tiče nastavljanja trke u naoružanju, predsednici su konstatovali da ono naročito u današnjim okolnostima »nameće sve teže izdržljiv ekonomski teret za svet i da predstavlja rastuću opasnost za mir. Oni su saglasni da je razoružanje jedna od životnih međunarodnih potreba. Po njihovom mišljenju, sve zemlje, velike i male, treba da ulože svoje najveće napore da se o opštem i kontrolisanom razoružanju što pre postigne sporazum u okviru Organizacije ujedinjenih nacija.«

Predsednici su izrazili čvrsto uverenje »da je potrebno energičnim i odlučnim naporima ubrzati napredak ekonomski nerazvijenih zemalja i oblasti u svetu i da u tom pogledu Organizacija ujedinjenih nacija ima posebne odgovornosti. Postojanje velikog broja zemalja i oblasti u kojima još uvek vlada nemaština i zaostalost predstavljaju stalni izvor nestabilnosti u savremenom svetu i koče opšti napredak čovečanstva.«

Predsednici su izrazili zadovoljstvo »što su njihove dve zemlje, kako u međusobnim ekonomskim odnosima tako i preko aktivnosti u odgovarajućim organima Ujedinjenih nacija, saradivale u tom smislu i smatraju da je potrebno nastaviti u tom pravcu.«

Predsednik Ajub Kan je uručio poziv predsedniku Titu da poseti Pakistan, što je prihvaćeno.

IZVOR: »Borba«, 12—17. januar 1961; Zajedničko saopštenje o jugoslovensko-pakistanskim razgovorima — »Borba«, 17. januar 1961.

T. P.

POSETA MINISTRA INOSTRANIH POSLOVA INDONEZIJE DR SUBANDRIJA

Na poziv državnog sekretara za inostrane poslove Jugoslavije Koče Popovića, drugi zamenik prvog ministra vlade Republike Indonezije i ministar inostranih poslova dr Subandrio, boravio je u Jugoslaviji od 9. do 12. januara 1961.¹

U toku posete, ministar Subandrio bio je primljen od predsednika Tita i vodio razgovore sa Petrom Stambolićem, Edvardom Kardeljem i Veljkom Vlahovićem.

Posle završene posete, objavljeno je saopštenje 12. januara, u kome se, između ostalog, kaže:

»Razgovori su vođeni u atmosferi srdačnosti, prijateljstva i punog međusobnog razumevanja. Potvrđena je jednodušnost pogleda o raznim međunarodnim pitanjima i takođe je izvršena razmena obostranih iskustava o unutrašnjem napretku i izgradnji obeju zemalja. Izraženo je zadovoljstvo zbog daljeg jačanja bilateralne saradnje. Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije izrazila je ponovo svoju podršku borbi vlade i naroda Indonezije za uspostavljanje njihovog nacionalnog prava nad Zapadnim Irijanom.«

¹ Vidi »Poseta predsednika Republike Indonezije Sukarna«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 188 (38).

U toku razgovora konstatovano je »da je do sadašnjeg pogoršanja međunarodne situacije došlo, pre svega, zbog nastojanja kolonijalnih snaga da spreče ili usporu konačnu i potpunu likvidaciju kolonijalizma u svetu, da se mešaju u unutrašnje stvari i onemogućavaju nezavisni razvitak zemalja koje su upravo stupile na put svog razvoja, kao što je slučaj u Kongu i Laosu. Obe strane su izrazile podršku pravednoj stvari naroda Alžira za punu nezavisnost. U istom smislu izrazile su ozbiljnu zabrinutost zbog situacije nastale u odnosima između Kube i Sjedinjenih Američkih Država.«

Obe strane su pozdravile »napore zemalja Afrike, koji su došli takođe do izražaja i na nedavno održanoj konferenciji u Kazablanci, da se suprotstave stranom mešanju u pitanja Afrike i da putem pojačane saradnje na svim poljima doprinesu učevršćenju nezavisnosti, bržem svestranom razvitku, jačanju afričke solidarnosti i ubrzanju oslobođenja čitave Afrike«.

»U skladu sa potrebama današnje situacije u svetu i principima miroljubive koegzistencije, izražena je zajednička spremnost za dalje ulaganje maksimalnih napora u cilju smirivanja međunarodne situacije putem stvaranja boljeg međunarodnog razumevanja. Obe strane istakle su želju da doprinesu formiranju novog gledanja i prilaženja u odnosu na sadašnje probleme sveta kao osnovi za progresivno i miroljubivo rešavanje postojećih problema u svetskoj zajednici koja se brzo menja.«

»Obe strane su konstatovala da je poseta, iako kratka, bila veoma korisna i plodonosna.«

IZVOR: »Borba«, 13. januar 1961.

T. P.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U DRUGOJ POLOVINI 1960¹

BILATERALNI UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSIJSKI SPORAZUMI

AUSTRIJA

Protokol o pregovorima jugoslovensko-austrijske Mešovite komisije i zajednički zapisnik zaključeni 13. jula 1960. u Beču.

Sporazum o sporazumnim rešavanjima po pitanju starih jugoslovenskih potraživanja blokiranih u Austriji kao i o uzajamnim pitanjima po osnovu socijalnog osiguranja, zaključen razmenom nota 23. novembra 1960. u Beču.

BELGIJA

Drugi Dodatni protokol Trgovinskog sporazuma između FNRJ i zemalja Beneluksa, parafiran u Beogradu 30. septembra 1960.

BUGARSKA

Protokol sa zasedanja Mešovite komisije sastavljene na osnovu člana 7. Trgovinskog sporazuma između FNRJ i NR Bugarske od 16. marta 1955, zaključen 6. jula 1960. u Beogradu (Rs. br. 164, 20. decembar 1960²).

Protokol o robnoj razmeni za 1961, zaključen 29. decembra 1960. u Beogradu.

Sporazum o razmeni osnovne robe za godine 1961—1965, potpisan u Beogradu 29. decembra 1960.

ČEHOSLOVAČKA

Protokol o razmeni osnovne robe za godine 1961—1965, sa priložima, zaključen 4. oktobra 1960. u Beogradu.

Protokol o razmeni robe za 1961, sa priložima, zaključen u Beogradu 19. novembra 1960.

DANSKA

Sporazum o produženju važnosti do 30. oktobra 1961. Protokola o razmeni robe od 25. novembra 1959. godine, zaključen razmenom nota od 7. i 23. novembra 1960. u Kopenhagenu.

DEMOKRATSKA REPUBLIKA NEMAČKA

Sporazum o međusobnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u godinama 1961—1965, sa priložima, potpisan u Berlinu 13. decembra 1960.

Protokol o uzajamnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u 1961. sa priložima, potpisan 13. decembra 1960. u Berlinu.

FRANCUSKA

Sporazum između FNRJ i predstavnika Zajedničke kase o regulisanju jugoslovenske kvote u austro-ugarskim dugovima, zaključen 28. oktobra 1960. u Parizu.

Sporazum o produženju Trgovinskog sporazuma od 29. septembra 1959, zaključen 30. septembra 1960. u Parizu. (Rs. br. 155, 9. decembar 1960.)

Sporazum o odobrenju Projekta saradnje između francuske firme »Citroen« i jugoslovenske firme »Tomoš« o montiranju vozila 2CV, zaključen razmenom pisama od 17. novembra 1960. u Parizu.

Trgovinski sporazum potpisan 28. decembra 1960. u Parizu.

Platni sporazum potpisan 28. decembra 1960. u Parizu.

GRČKA

Sporazum o produženju važnosti do 30. septembra 1960, III dopunskog protokola uz Sporazum o ekonomskoj saradnji i robnoj razmeni i uz platni sporazum od 28. februara 1953, potpisan 10. aprila 1958, zaključen razmenom nota 27. avgusta 1960.

¹ Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1960«, »Jugoslovenski pregled« 1960, str. 397—398 (77—78).

² Oznaka »Rs. br.« i datum uz nju označavaju pod kojim je brojem i kada Savezno izvršno veće ratifikovalo odnosno odobrilo pomenuti sporazum. Svi ugovori bez te oznake nalaze se još u postupku ratifikacije.

I dopunski protokol uz Sporazum o ekonomskoj saradnji i dugoročnoj trgovinskoj razmeni od 1. oktobra 1960, zaključen 1. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum o ekonomskoj saradnji i dugoročnoj trgovinskoj razmeni i Zapisnik sa I zasedanja Jugoslovensko-grčkog komiteta za ekonomsku saradnju i tehničku pomoć, održanog u Beogradu od 15. septembra do 1. oktobra 1960, zaključeni u Beogradu 1. oktobra 1960.

GVINEJA

Sporazum o trgovini i plaćanju, sa priložima, zaključen 31. oktobra 1960. u Beogradu.

INDIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1961, sa priložima zaključen 25. oktobra 1960. u Beogradu.

INDONEZIJA

Usaglašeni zapisnik o razgovorima delegacija FNRJ i Republike Indonezije (razgovori o trgovinskim odnosima, tehničkoj i naučnoj saradnji dr.), zaključen 2. avgusta 1960. u Beogradu. (Rs. br. 165, 20. decembar 1960.)

ITALIJA

Protokol o regulisanju administrativno-finansijskih pitanja za izvršenje Sporazuma o prenosu posmrtnih ostataka Italijana palih u Jugoslaviji tokom II svetskog rata, postignutog razmenom nota od 12. februara 1960. u Beogradu, zaključen 6. oktobra 1960. u Beogradu.

KUBA

Trgovinski sporazum sa priložima, zaključen 30. jula 1960. u Beogradu. (Rs. br. 158, 9. decembar 1960.)

LIBERIJA

Sporazum o trgovini, navigaciji i ekonomskoj saradnji, sa priložima, zaključen 4. oktobra 1960. u Beogradu.

MONGOLIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1960, zaključen 23. septembra 1960. u Beogradu.

NOVI ZELAND

Sporazum o priznanju klauzule najpovoljnije nacije, zaključen 9. septembra 1960. u Velingtonu.

POLJSKA

Protokol o robnoj razmeni za 1961, potpisan 12. decembra 1960. u Varšavi.

Trgovinski sporazum o uzajamnim isporukama roba u 1961—1965, potpisan u Varšavi 5. decembra 1960.

RUMUNIJA

Protokol o robnoj razmeni za period 1961—1965, potpisan u Bukureštu 12. decembra 1960.

Protokol o robnoj razmeni za 1961, potpisan u Bukureštu 12. decembra 1960.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Ugovor o zajmu od 3,000,000 dolara za finansiranje nabavke razne robe između vlade FNRJ i Export-Import banke, potpisan 29. avgusta 1960. u Vašingtonu.

Ugovor o zajmu od 4,341,750,000 dinara za finansiranje projekata i druge ciljeve ekonomskog razvika između vlade FNRJ i Export-Import banke, potpisan 29. avgusta 1960. u Vašingtonu.

Ugovor o zajmu od 168,630,000 dinara za finansiranje projekata i druge ciljeve ekonomskog razvika između vlade FNRJ i Export-Import banke, potpisan 29. avgusta 1960. u Vašingtonu.

Ugovor između vlade FNRJ i Fonda za ekonomski razvoj (DLF) o izgradnji fabrike plastične mase kod Zagreba, zaključen 16. septembra 1960 (Rs. br. 129, 30. septembar 1960).

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o oslobođenju dinarskih sredstava za izgradnju drumova i mosta na Dunavu, zaključen 25. jula 1960. u Beogradu.

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o oslobođenju dinarskih sredstava za izgradnju fabrike veštačkih đubriva — Pančevo, zaključen 25. jula 1960. u Beogradu.

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o oslobođenju dinarskih sredstava za proizvodnju pulpe i hartije, zaključen 25. jula 1960. u Beogradu.

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNRJ i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) o oslobođenju dinarskih sredstava za unapređenje ugljenokopa, zaključen 25. jula 1960. u Beogradu.

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) za izgradnju kanala Dunav—Tisa—Dunav, zaključen 19. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum između Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR i Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) za izgradnju silosa u Jugoslaviji, zaključen 19. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum između ICA i Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR o izgradnji železničkih pruga u Jugoslaviji, zaključen 19. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum između ICA i Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR o unapređenju zdravstva u Jugoslaviji, zaključen 19. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum između ICA i Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR o proširenju kapaciteta fabrika poljoprivrednih mašina u Jugoslaviji, zaključen 19. oktobra 1960. u Beogradu.

Sporazum o izmeni Sporazuma između ICA i Komiteta za spoljnu trgovinu FNJR o unapređenju zdravstva od 19. oktobra 1960, potpisan 28. oktobra 1960. u Beogradu.

TUNIS

Trgovinski i platni sporazum zaključen 14. septembra 1960. u Beogradu.

TURSKA

Sporazum o načinu plaćanja prve tranše ukupnog iznosa obeštećenja predviđenog Sporazumom od 13. jula 1956., zaključen razmenom pisama od 23. novembra 1960. u Beogradu.

Dopunski Protokol uz Trgovinski sporazum od 31. januara 1959, potpisan u Beogradu 23. decembra 1960.

NAUČNO—TEHNIČKA SARADNJA

DEMOKRATSKA REPUBLIKA NEMAČKA

Sporazum o kooperaciji u proizvodnji i naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 2. decembra 1960. u Berlinu.

GVINEJA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 31. oktobra 1960. u Beogradu.

INDONEZIJA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 30. jula 1960. u Beogradu. (Rs. br. 161, 9. decembar 1960.)

KUBA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 30. jula 1960. u Beogradu. (Rs. br. 143, 8. novembar 1960.)

LIBERIJA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 4. oktobra 1960. u Beogradu.

POLJSKA

Protokol sa VI zasedanja Mešovite jugoslovensko-poljske komisije za naučno-tehničku saradnju, zaključen 26. oktobra 1960. u Varšavi.

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, VODOPRIVREDE I HIDROTEHNIKE

AUSTRIJA

Protokol o V zasedanju Stalne jugoslovensko-austrijske komisije za Muru, održanom na Bledu od 19. do 23. septembra 1960, potpisan 23. septembra 1960. na Bledu.

Protokol o VII zasedanju Mešovite komisije na osnovu Sporazuma između vlade FNJR i Savezne Republike Austrije o uvođenju i saobraćaju međuraznih turističkih autobuskih linija, održanom u Bad Aussee od 25. do 27. oktobra 1960, potpisan 27. oktobra 1960. u Bad Aussee.

BUGARSKA

Protokol o II zasedanju Mešovite komisije predviđene čl. 44 Sporazuma između vlade FNJR i vlade NR Bugarske o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe komercijalnim vozilima, potpisanog u Beogradu 21. marta 1958, održanom u Beogradu od 23. do 25. novembra 1960, potpisan 25. novembra 1960. u Beogradu.

ITALIJA

Sporazum o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe, potpisan 27. jula 1960. u Beogradu. (Rs. br. 146, 8. novembar 1960.)

Sporazum o privremenoj primeni Konvencije o obavljanju pograničnog železničkog saobraćaja kao i Sporazuma između italijanskih državnih železnica i jugoslovenskih železnica, potpisanog u Ljubljani 12. oktobra 1959, počev od 2. oktobra 1960, zaključen razmenom nota od 29. septembra 1960. u Beogradu.

Protokol o I zasedanju Mešovite komisije predviđene čl. 38 Sporazuma između FNJR i Republike Italije o regulisanju drumskog prevoza putnika i robe, potpisanog u Beogradu 27. jula 1960, održanom u Rapalu od 15. do 17. decembra 1960, potpisan u Rapalu 17. decembra 1960.

MAĐARSKA

Sporazum o železničkom saobraćaju, zaključen 26. oktobra 1960. u Murakerszturu.

Zapisnik o razgovorima vođenim u vezi sa merama o kojima je reč u Protokolu priključenom uz Sporazum o službi pošta i telekomunikacija između FNJR i NR Mađarske od 24. marta 1958, potpisan 18. novembra 1960. u Budimpešti.

RUMUNIJA

Zapisnik sa sastanka između predstavnika PTT uprava FNJR i NR Rumunije, održanog u Bukureštu od 25. do 28. oktobra 1960, potpisan u Bukureštu 28. oktobra 1960.

Protokol o razgovorima vođenim o uređenju Dunava na sektoru Đerdapa, potpisan 23. decembra 1960. u Beogradu.

Zapisnik VIII redovnog zasedanja Jugoslovensko-rumunske hidrotehničke komisije, održanog u Bukureštu od 8. do 21. decembra 1960, potpisan u Bukureštu 21. decembra 1960.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA

Privremeni sporazum o sprovođenju i unapređenju profesionalnog drumskog transporta robe, potpisan 7. oktobra 1960. u Beogradu.

SARADNJA NA POLJU KULTURE, UMETNOSTI, NAUKE I PROSVETE

AVGANISTAN

Sporazum o prosvetnoj, naučnoj i kulturnoj saradnji, potpisan 2. novembra 1960. u Beogradu.

ITALIJA

Kulturni sporazum, potpisan 3. decembra 1960. u Rimu.

NORVEŠKA

Plan kulturne saradnje za period od 1. januara do 31. decembra 1961. i Protokol o razgovorima vođenim o Planu kulturne saradnje za 1961, zaključeni 7. oktobra 1960. u Beogradu.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Plan kulturne i naučne saradnje za 1961. sa priložima, potpisan u Beogradu 23. decembra 1960.

Zapisnik sa VII zasedanja Mešovite komisije za naučno-tehničku saradnju, održanog u Moskvi od 19. do 21. decembra 1960, potpisan u Moskvi 21. decembra 1960.

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Plan i Protokol kulturne i naučne saradnje za 1960/61, zaključeni 26. oktobra 1960.

GRANIČNI PROBLEMI

AUSTRIJA

Zapisnik o I redovnom zasedanju Stalne mešovite komisije, predviđene na osnovu čl. 9. Dodatnog sporazuma između FNJR i Republike Austrije od 18. marta 1960. uz Sporazum o uređenju pograničnog prometa od 19. marta 1953, održanom u Gracu od 11. do 22. oktobra 1960, zaključen u Gracu 22. oktobra 1960.

Protokol sa VI zasedanja Mešovite komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, predviđene u čl. 5 Konvencije o obnovi, čuvanju i održavanju graničnih stubova i ostalih graničnih oznaka na državnoj jugoslovensko-austrijskoj granici od 19. marta 1958, potpisan u Klagenfurtu 17. decembra 1960.

Protokol Mešovite komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, o obilasku državne jugoslovensko-austrijske granice, potpisan u Ravnama 16. septembra 1960.

BUGARSKA

Zapisnik sa X redovnog zasedanja Centralne mešovite granične komisije za ispitivanje i rešavanje incidenata nastalih na jugoslovensko-bugarskoj granici, održanog od 15. do 21. septembra 1960. u Sofiji, potpisan 21. septembra 1960. u Sofiji.

GRČKA

Zapisnik sa II redovnog zasjedanja Stalne mešovite komisije ustanovljene na osnovu čl. 25 Sporazuma o pograničnom prometu između FNRJ i Kraljevine Grčke od 18. jula 1959, održanog od 25. juna do 7. jula 1960, u Skopju, potpisan 7. jula 1960, u Skopju.

MAĐARSKA

Zapisnik po predmetu donetih odluka i konstatacija na XVI redovnom zasjedanju jugoslovensko-mađarske mešovite komisije za predu-predjenje i ispitivanje graničnih incidenata, sastavljen u Beogradu 10. oktobra 1960.

Zapisnik sastavljen u Nadj-Kanjiži 22. decembra 1960, radi izrade pravilnika o službenom prelasku državne granice od strane osoblja zaposlenog na izgradnji mosta preko reke Mure na cesti Goričan—Letenje, potpisan 22. decembra 1960, u Nadj-Kanjiži.

RUMUNIJA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije održanog 7. i 8. jula 1960, na graničnoj liniji između FNRJ i Rumunske Narodne Republike, potpisan 8. jula 1960, na graničnoj liniji. (Rs. br. 136, 25, oktobar 1960.)

Zapisnik sa VII redovnog zasjedanja Mešovite komisije za ispitivanje i rešavanje incidenata na jugoslovensko-rumunskoj granici, održanog od 26. do 29. septembra 1960, u Beogradu, potpisan u Beogradu 29. septembra 1960.

Završni protokol Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije o završetku radova na obnovi i održavanju graničnih oznaka, izvršenih u 1960, zaključen 24. oktobra 1960, u Zrenjaninu.

Zapisnik sa II redovnog zasjedanja Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije za čuvanje, održavanje, obnovu i zaštitu graničnih stubova i graničnih oznaka, kojima je obeležena jugoslovensko-rumunska granična linija, održanog u Zrenjaninu od 17. do 24. oktobra 1960, potpisan u Zrenjaninu 24. oktobra 1960.

Protokol o dopuni čl. 6, tačke d. Konvencije zaključene između vlade FNRJ i vlade Rumunske Narodne Republike o čuvanju, održavanju, obnovi i zaštiti graničnih stubova i graničnih oznaka, kojima je obeležena granična linija, potpisane u Temišvaru 5. oktobra 1957, zaključen 24. oktobra 1960, u Zrenjaninu.

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

AUSTRIJA

Zapisnik o razgovorima vođenim u Beogradu od 28. juna do 1. jula 1960, o pitanju davanja podataka za imovinu austrijskih državljana koji su podneli odštetne zahteve na osnovu čl. 27, tač. 2 Državnog ugovora, zaključen 1. jula 1960, u Beogradu. (Rs. br. 163, 20. decembar 1960.)

BELGIJA

Veterinarska konvencija, parafirana 19. novembra 1960, u Brislu

BUGARSKA

Zapisnik sa sastanka Mešovite komisije za zaštitu bilja, potpisan 30. decembra 1960, u Sofiji.

FRANCUSKA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-francuske komisije o filmu, potpisan 22. oktobra 1960, u Beogradu.

INDONEZIJA

Sporazum o korišćenju nuklearne energije u mirnodopske svrhe, zaključen na Brionima 31. jula 1960.

ITALIJA

Zapisnik o jugoslovensko-italijanskim sastancima u Beogradu za restituciju kulturnih dobara, potpisan 11. avgusta 1960, u Beogradu.

Zapisnik VI redovnog zasjedanja Jugoslovensko-italijanskog mešovito g odbora predviđenog čl. 8 Specijalnog statuta (priloga II Memoranduma o saglasnosti od 5. oktobra 1954), održanog u Beogradu od 27. juna do 9. jula 1960, zaključen 9. jula 1960, u Beogradu.

Sporazum o produženju Sporazuma o ribarenju italijanskih ribara u jugoslovenskim vodama od 20. novembra 1958, zaključen u Beogradu razmenom pisama od 16. avgusta 1960. (Rs. br. 160, 9. decembar 1960.)

Zapisnik sa IX zasjedanja Stalne jugoslovensko-italijanske mešovite komisije ustanovljene čl. 62 Udinskog sporazuma od 20. avgusta 1955, održanog od 12. do 20. oktobra 1960, u Ljubljani, potpisan u Ljubljani 20. oktobra 1960.

Konzularna konvencija, potpisana u Rimu 3. decembra 1960.

Konvencija o uzajamnoj pravnoj pomoći u građanskim i upravnim stvarima, potpisana u Rimu 3. decembra 1960.

MAĐARSKA

Zapisnik sa sastanka predstavnika službi za zaštitu bilja FNRJ i NR Mađarske, potpisan 23. jula 1960, godine u Beogradu. (Rs. br. 152, 22. novembar 1960.)

Protokol o primeni zajedničkih veterinarsko-sanitarnih mera protiv naročito opasnih stočnih zaraza, potpisan 17. decembra 1960, u Beogradu.

POLJSKA

Protokol sa zasjedanja jugoslovensko-poljske delegacije za službu zdravlja, koja su se održavala od 14. do 21. decembra 1960, u Varšavi i plan o saradnji u oblasti zdravstvene zaštite za period od 1. januara do 31. decembra 1961, usvojen od strane Mešovite komisije od 14. do 21. decembra 1960, u Varšavi, potpisan 21. decembra 1960, u Varšavi.

RUMUNIJA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije za zaštitu bilja, potpisan 2. jula 1960, u Beogradu. (Rs. br. 137, 25. oktobar 1960.)

Ugovor o pravnoj pomoći, potpisan 18. oktobra 1960, u Beogradu.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Konzularna konvencija potpisana u Beogradu 21. jula 1960.

TURSKA

Veterinarska konvencija između FNRJ i Republike Turske, potpisana 22. septembra 1960, u Ankari.

MULTILATERALNI UGOVORI³

DUNAV

Protokol sa zasjedanja Mešovite komisije za primenu Sporazuma o ribarstvu u vodama Dunava, zaključenog između FNRJ, Bugarske, Rumunije i SSSR, održanog od 23. do 28. aprila 1960, u Moskvi. (Rs. br. 149, 22. novembar 1960.)

FAO

Konvencija o uključenju Međunarodne komisije za topolu u okvir Međunarodne organizacije za poljoprivredu i ishranu (FAO) doneta na X zasjedanju Međunarodne organizacije za poljoprivredu i ishranu 19. novembra 1959, u Rimu. (Rs. br. 140, 8. novembar 1960.)

MOR

Konvencija o minimumu starosti za prijem dece na radove u ribarstvu, zaključena 19. juna 1960, u Ženevi. (Rs. br. 159, 9. decembar 1960.)

Preporuka o uslovima rada radnika na plantažama, zaključena 24. juna 1958, u Ženevi.

Preporuka o službi medicine rada u preduzećima, zaključena 24. juna 1959, u Ženevi.

Konvencija o uslovima rada radnika na plantažama, zaključena 24. juna 1958, u Ženevi.

Konvencija o diskriminaciji u pogledu zanimanja i zaposlenja, zaključena 25. juna 1958, u Ženevi.

Konvencija o lekarskim pregledima ribara, zaključena 19. juna 1959, u Ženevi.

Konvencija o pomorskim ličnim ispravama, zaključena 13. maja 1958, u Ženevi.

Konvencija o ugovoru o zapošljenju ribara, zaključena 19. juna 1959, u Ženevi.

OEEC

Sporazum o produženju Sporazuma između FNRJ i Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju o učešću Jugoslavije u aktivnostima Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju u oblasti produktivnosti, zaključen razmenom pisama u Parizu od 27. i 30. juna 1960.

Rezolucije Komiteta ministara za poljoprivredu i ishranu i Saveta Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju (OEEC), koje se odnose na poljoprivredu i ishranu, donete pre stupanja na snagu Ugovora između FNRJ i Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju o učešću Jugoslavije u aktivnostima Organizacije za evropsku ekonomsku saradnju, donete u Parizu od 11. marta 1955. do 28. marta 1960.

UNICEF

Treći dopunski plan rada za izgradnju mlekaru u Jugoslaviji između vlade FNRJ i UNICEFA, zaključen 1. septembra 1960, u Beogradu.

OSTALI MULTILATERALNI UGOVORI

Statut Međunarodnog udruženja za razvoj Međunarodne organizacije za saradnju (ICA) od 26. januara 1960. (Rs. br. 113, 30. septembar 1960.)

³ Ovde su obuhvaćeni i multilateralni ugovori zaključeni ranijih godina, ali koji su bili na radu u Službi ugovora u drugoj polovini 1960.

Izmene Statuta Evropske komisije za suzbijanje slinavke i šapa, od 11. decembra 1953. u Rimu, donete u Madridu od 3. do 14. juna 1957.

Carinska konvencija o kontenerima, sa prilogima i Protokolom, sačinjena u Ženevi 18. maja 1956. (Rs. br. 112, 30. septembar 1960.)

Konvencija o unifikaciji izvesnih pravila u predmetu sudara brodova u unutrašnjoj plovidbi, zaključena 15. marta 1960. u Ženevi.

Konvencija o telekomunikacijama, zaključena u Ženevi 21. decembra 1959. (Rs. br. 139, 8. novembar 1960.)

Sporazum o radio-saobraćaju postignut na specijalnoj regionalnoj konferenciji u Ženevi od 20. aprila do 20. maja 1960.

Protokol o nekim izmenama i dopunama u međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, sačinjen u Montrealu 14. juna 1954.

Konvencija o sudskom postupku, doneta u Hagu 1. marta 1954.

Carinska konvencija o karnetima ECS za trgovačke uzorke od 1956, zaključena 16. juna 1960. u Brislu.

Sporazum o prihvatanju jednoobraznih uslova za homologaciju i uzajamno priznavanje homologacije oprema i delova motornih vozila, zaključen 20. marta 1958. u Ženevi.

Carinska konvencija o privremenom uvozu ambalaža, zaključena 6. oktobra 1960. u Brislu.

Konvencija o nomenklaturi za klasifikaciju robe u carinskim tarifama, potpisana u Brislu 15. decembra 1950. sa Protokolom o izmeni ove Konvencije, potpisanim 1. jula 1955. u Brislu.

IZVOR: Služba ugovora Državnog sekretarijata za inostrane poslove.

D. B.

SADRŽAJ 1961.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Inspeksijske službe u Srbiji	1—5	(1—5)
Zavod za javnu upravu	5—6	(5—6)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savetovanje predstavnika komunističkih partija u Moskvi i Jugoslavija	7—8	(1—2)
Međunarodna aktivnost ju- goslovenskih sindikata u 1960.	8—12	(2—6)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1961. godinu	13—16	(1—4)
Industrijska preduzeća po veličini	16—18	(4—6)
PTT saobraćaj 1957—1960. i nova organizacija JPTT	18—23	(6—11)
Potrošački krediti	23—26	(11—14)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Zaštita invalida rada	27—30	(1—4)
----------------------------	-------	-------

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Sistem finansiranja školstva	31—33	(1—3)
Izdavačka delatnost, časopisi i štampa u JNA	33—35	(3—5)
Crtani film	35—36	(5—6)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski sportski re- kordi u 1960.	37—38	(1—2)
--	-------	-------

SPOLJNA POLITIKA

Stav Jugoslavije u vezi sa zaoštavanjem krize u Kongu	39—42	(1—4)
Poseta predsednika Repu- blike Gvineje Seku Turea	42—43	(4—5)
Poseta predsednika Paki- stana Mohameda Ajuba Kana	44	(6)
Poseta ministra inostranih poslova Indonezije dr Subandrija	44	(6)
Međunarodni ugovori za- ključeni u drugoj polovini 1960. godine	45—48	(7—10)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Nušićeva 9 / tel. 33-610
Administracija: Ulica Kosmajska 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. $\frac{101-14}{2-645}$

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

